

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια
(2. Majjhima Nikāya - Aṭṭhakathā)

2. Σχόλια για τις μεσαίες πενήντα ομιλίες (2. Majjhima-pariṇāsa-
aṭṭhakathā)

1. Το κεφάλαιο για τους οικογενειάρχες (1. Gaḥapativaggo)

PaliVerse

2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια

2. Σχόλια για τις μεσαίες πενήντα ομιλίες

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Majjhimanikāye

Majjhimaṇṇāsa-aṭṭhakathā

1. Gahapativaggo

1. Kandarakasuttavaṇṇanā

1. Evaṃ me sutanti kandarakasuttaṃ. Tattha campāyanti evaṃnāmake nagare. Tassa hi nagarassa ārāmapokkharāṇīādīsu tesu tesu tḥānesu campakarukkhāva ussannā ahesuṃ, tasmā campāti saṅkhamagamāsi. Gaggarāya pokkharāṇiyā tīreti tassa campānagarassa avidūre gaggarāya nāma rājamaheṣiyā khaṇitattā gaggarāti laddhavohārā pokkharāṇī atthi. Tassā tīre samantato nīlādīpañcavaṇṇakusumapaṭimaṇḍitaṃ mahantaṃ campakavanaṃ. Tasmīṃ bhagavā kusumagandhasugandhe campakavane viharati. Taṃ sandhāya “gaggarāya pokkharāṇiyā tīre”ti vuttaṃ. Mahatā bhikkhusaṅghena saddhīti adassitaparicchena mahantena bhikkhusaṅghena saddhīti. Pessoti tassa nāmaṃ. Hatthārohaputtoti hatthācariyassa putto. Kandarako ca paribbājakoti kandarakoti evaṃnāmo channaparibbājako. Abhivādetvāti chabbaṇṇānaṃ ghanabuddharasmīnaṃ antaraṃ pavisitvā pasannalākhārāse nimujjamāno viya, siṅgīsuvavaṇṇavaṇṇaṃ dussavaraṃ pasāretvā sasīsaṃ pārupamāno viya, vaṇṇagandhasampannacampakapupphāni sirasā sampaṭicchanto viya, sinerupādaṃ upagacchanto puṇṇacando viya bhagavato cakkalakkhaṇapaṭimaṇḍite alattakavaṇṇaphullapadumasassirike pāde vanditvāti attho. Ekamantaṃ nisīdīti chanisajjadosavirahite ekasmiṃ okāse nisīdi.

Tuṇhībhū taṃ tuṇhībhūtaṃ yato yato anuviloketi, tato tato tuṇhībhūtaṃ evāti attho. Tattha hi ekabhikkhusāpi hatthakukkuccaṃ vā pādakukkuccaṃ vā natthi, sabbe bhagavato ceva gāravena attano ca sikkhitasikkhatāya aññaṃ aññaṃ vigatasallāpā antamaso ukkāsitassaddampi akarontā sunikhātā indakhilā viya nivātaṭṭhāne sannisinnaṃ mahāsamuddaudakaṃ viya kāyenapi niccalā manasāpi avikkhittā rattavalāhakā viya sinerukūṭaṃ bhagavantaṃ parivāretvā nisīdiṃsu. Paribbājakassa evaṃ sannisinnaṃ paraṃ disvā mahantaṃ pītisomanassaṃ uppajji. Uppannaṃ pana antohadayaṃ smiṃyeva sannidahiṃsaṃ asakkonto piyasamudāhāraṃ samuṭṭhāpesi. Tasmā acchariyaṃ bhotiādimāha.

Tattha andhassa pabbatārohanaṃ viya niccaṃ na hotīti acchariyaṃ. Ayaṃ tāva saddanayo. Ayaṃ pana aṭṭhakathānayo, accharāyogganti acchariyaṃ. Accharam paharitaṃ yuttanti attho. Abhūtapubbaṃ bhūtaṃ abbhutaṃ. Ubhayampetaṃ vimhayassevādhivacanaṃ. Taṃ panetaṃ garahaacchariyaṃ, pasamsāacchariyanti duvidhaṃ hoti. Tattha acchariyaṃ moggallāna abbhutaṃ moggallāna, yāva

bāhāgahaṇāpi nāma so moghapuriso āgāmessatīti, idaṃ garaḥaaccariyaṃ nāma. “Acchariyaṃ nandamāte abbhutaṃ nandamāte, yatra hi nāma cittuppadampi parisodhessatīti idaṃ pasamsāacchariyaṃ nāma. Idhāpi idameva adhippetam” ayañhi taṃ pasamsanto evamāha.

Yāvañcidanti ettha idanti nipātamattaṃ. Yāvāti pamāṇaparicchedo, yāva sammā paṭipādito, yattakena pamāṇena sammā paṭipādito, na sakkā tassa vaṇṇe vattum, atha kho acchariyamevetam abbhutamevetanti vuttaṃ hoti. Etaparamaṃyevāti evaṃ sammā paṭipādito eso bhikkhusaṅgho tassāpi bhikkhusaṅghassa paramoti etaparamo, taṃ etaparamaṃ yathā ayaṃ paṭipādito, evaṃ paṭipāditaṃ katvā paṭipādesum, na ito bhiyyoti attho. Duttiyanaye evaṃ paṭipādessanti, na ito bhiyyoti yojetabbaṃ. Tattha paṭipāditoti ābhisamācārikavattaṃ ādiṃ katvā sammā apaccanīkapaṭipattiyaṃ yojito. Atha kasmā ayaṃ paribbājako atītānāgate buddhe dasseti, kimassa tiyaddhajānanañāṇaṃ atthīti. Natthi, nayaggāhe pana tṭatvā “yenākārena ayaṃ bhikkhusaṅgho sannisinno danto vinīto upasanto, atītābuddhāpi etaparamaṃyeva katvā paṭipajjāpesum, anāgatabuddhāpi paṭipajjāpessanti, natthi ito uttari paṭipādanā”ti maññamāno anubuddhiyā evamāha.

2. Evametaṃ kandarakāti pāṭiekkō anusandhi. Bhagavā kira taṃ sutvā “kandaraka tvaṃ bhikkhusaṅghaṃ upasantoti vadasi, imassa pana bhikkhusaṅghassa upasantakāraṇaṃ tuyhaṃ apākaṭaṃ, na hi tvaṃ samatimsa pāramiyā pūretvā kusalamūlaṃ paripācetvā bodhipallaṅke sabbaññutaññāṇaṃ paṭivijjhi, mayā pana pāramiyo pūretvā ñātattacariyaṃ lokattacariyaṃ buddhatthacariyañca koṭṭim pāpetvā bodhipallaṅke sabbaññutaññāṇaṃ paṭividdhaṃ, mayhaṃ etesaṃ upasantakāraṇaṃ pākaṭa”nti dassetuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi.

Santi hi kandarakāti ayampi pāṭiekkō anusandhi. Bhagavato kira etadahosi - “ayaṃ paribbājako imaṃ bhikkhusaṅghaṃ upasantoti vadati, ayañca bhikkhusaṅgho kappetvā pakappetvā kuhakabhāvena iriyāpathaṃ saṇṭhapento cittaṇa anupasanto na upasantakāraṇaṃ dasseti. Ettha pana bhikkhusaṅghe paṭipadaṃ pūrayamānāpi paṭipadaṃ pūretvā matthakaṃ patvā tṭitabhikkhūpi atthi, tattha paṭipadaṃ pūretvā matthakaṃ pattā attanā paṭividdhaguṇeḥeva upasantā, paṭipadaṃ pūrayamānā uparimaggassa vipassanāya upasantā, ito muttā pana avasesā catūhi satipaṭṭhānehi upasantā. Taṃ nesaṃ upasantakāraṇaṃ dassessāmī”ti “iminā ca iminā ca kāraṇena ayaṃ bhikkhusaṅgho upasanto”ti dassetuṃ “santi hi kandarakā”tiādimāha.

Tattha arahanto khīṇāsavātīdīsū yaṃ vattabbaṃ, taṃ mūlapariyāyasuttavaṇṇanāyameva vuttaṃ. Sekhapaṭipadampi tattheva vitthāritaṃ. Santatasīlāti satatasīlā niranterasiḷā. Santatavuttinoti tasseva vevacanaṃ, santatajīvikā vātipi attho. Tasmīṃ santatasīle tṭatvā jīvikaṃ kappenti, na dussīlyaṃ maraṇaṃ pāpuṇantīti attho.

Nipakāti nepakkena samannāgatā paññavanto. Nipakavuttinoti paññāya vuttino, paññāya tṭatvā jīvikaṃ kappenti. Yathā ekacco sāsane pabbajitvāpi jīvitakāraṇā chasu agocaresu carati, vesiyāgocaro hoti, vidhavathullakumārikapaṇḍakapānāgārābhikkhunigocaro hoti. Saṃsaṭṭho viharati rājūhi rājamahāmattehi titthiyehi titthiyasāvakehi ananulomikena gihisaṃsaggena, vejjakammaṃ karoti, dūtakammaṃ karoti, paṇḍakammaṃ karoti, gaṇḍaṃ phāleti, arumakkhanaṃ deti, uddhaṃvirecanaṃ deti, adhovirecanaṃ deti, natthutelaṃ pacati, pivanatelaṃ pacati, veḷudānaṃ, pattadānaṃ, pupphadānaṃ, phaladānaṃ,

sinānadānaṃ, dantakaṭṭhadānaṃ, mukhodakadānaṃ, cuṇṇamattikadānaṃ deti, cāṭukamyāṃ karoti, muggasūpiyāṃ, pāribhaṭṭuṃ, jaṅghapesaniyāṃ karotīti ekavīsatividhāya anesanāya jīvikāṃ kappento anipakavutti nāma hoti, na paññāya ṭhatvā jīvikāṃ kappeti, tato kālakiriyaṃ katvā samaṇayakkho nāma hutvā “tassa saṅghāṭipi ādittā hoti sampajjalitā”ti vuttanayena mahādukkhaṃ anubhoti. Evaṃvidhā ahutvā jīvitahetupi sikkhāpadaṃ anatikkamanto catupārisuddhisīle patitṭhāya yathābalaṃ buddhavacanaṃ uggaṇhitvā rathavinītaṭṭipadaṃ, mahāgosinṅgaṭṭipadaṃ, mahāsuññataṭṭipadaṃ, anaṅgaṇaṭṭipadaṃ, dhammadāyādaṭṭipadaṃ, nālakaṭṭipadaṃ, tuvaṭṭakaṭṭipadaṃ, candopamaṭṭipadanti imāni ariyaṭṭipadāni pūrento catupaccaya-santosa-bhāvanārāma-ariyavaṃsaṭṭipattiyaṃ kāyasakkhino hutvā anikā nikkhantahatthī viya yūthā vissatṭhasīho viya nipacchābandhamahānāvā viya ca gamanādīsu ekavihārino vipassanaṃ paṭṭhapetvā ajjaajjeva arahattanti pavattaussāhā viharantīti attho.

Suppatiṭṭhitacittāti catūsu satipaṭṭhānesu suṭṭhapitacittā hutvā. Sesā satipaṭṭhānakathā heṭṭhā vitthāritāva. Idha pana lokiyalokuttaramissakā satipaṭṭhānā kathitā, ettakena bhikkhusaṅghassa upasantaṭṭipadaṃ kathitaṃ hoti.

3. Yāva supaññattāti yāva suṭṭhapitā sudesitā. Mayampi hi, bhanteti iminā esa attano kārakabhāvaṃ dasseti, bhikkhusaṅghaṇca ukkhipati. Ayañhettha adhippāyo, mayampi hi, bhante, gihi...pe... suppatiṭṭhitacittā viharāma, bhikkhusaṅghassa pana ayameva kasi ca bījaṇca yuganaṅgalaṇca phālapācanaṇca, tasmā bhikkhusaṅgho sabbakālaṃ satipaṭṭhānaparāyaṇo, mayaṃ pana kālena kālaṃ okāsaṃ labhitvā etaṃ manasikāraṃ karoma, mayampi kārakā, na sabbaso vissatṭhakammaṭṭhānāyevāti. Manussagahaneti manussānaṃ ajjhāsayaḡahanena gahanatā, ajjhāsayaṃsāpi nesaṃ kilesagahanena gahanatā veditabbā. Kasaṭasāṭṭheyyesupi eseṃ nayo. Tattha aparisuddhaṭṭhena kasaṭatā, kerāṭiyaṭṭhena sāṭṭheyyatā veditabbā. Sattānaṃ hitāhitaṃ jānātīti evaṃ gahanakasaṭakerāṭiyānaṃ manussānaṃ hitāhitaṭṭipadaṃ yāva suṭṭhu bhagavā jānāti. Yadiḡaṃ pasavoti ettha sabbāpi catuppadaḡāti pasavoti adhippetā. Pahomīti sakkomi. Yāvatakena antarenāti yattakena khaṇena. Campaṃ gatāgataṃ karissatīti assamaṇḡalato yāva campānagaradvārā gamanaṇca āgamaṇca karissati. Sāṭṭheyyānīti saṭṭhattāni. Kūṭṭheyyānīti kūṭṭattāni. Vaṇkeyyānīti vaṇkattāni. Jimṭheyyānīti jimṭhattāni. Pātukaṇissatīti pakāsessati dassessati. Na hi sakkā tena tāni ettakena antarena dassetuṃ.

Tattha yassa kismiṇcideva ṭṭhāne ṭṭhātukāmassa sato yaṃ ṭṭhānaṃ manussānaṃ sappatibhayaṃ, purato gantvā vaṇcetvā ṭṭhassāmīti na hoti, tasmimṃ ṭṭhātukāmaṭṭṭhāneyeva nikhātattambho viya cattāro pāde niccale katvā tiṭṭhati, ayaṃ saṭṭho nāma. Yassa pana kismiṇcideva ṭṭhāne avacchinditvā khandhagataṃ pātetukāmassa sato yaṃ ṭṭhānaṃ manussānaṃ sappatibhayaṃ, purato gantvā vaṇcetvā pātessāmīti na hoti, tattheva avacchinditvā pāteti, ayaṃ kūṭṭo nāma. Yassa kismiṇcideva ṭṭhāne maggā ukkamma nivattitvā paṭimaggā ārohitukāmassa sato yaṃ ṭṭhānaṃ manussānaṃ sappatibhayaṃ, purato gantvā vaṇcetvā evaṃ karissāmīti na hoti, tattheva maggā ukkamma nivattitvā paṭimaggā ārohati, ayaṃ vaṇko nāma. Yassa pana kālena vāmato kālena dakkhiṇato kālena ujumaggeneva gantukāmassa sato yaṃ ṭṭhānaṃ manussānaṃ sappatibhayaṃ, purato gantvā vaṇcetvā evaṃ karissāmīti na hoti, tattheva kālena vāmato kālena dakkhiṇato kālena ujumaggā gacchati, tathā laṇḡaṃ vā passāvaṃ vā vissajjetukāmassa sato idaṃ ṭṭhānaṃ

susammaṭṭhaṃ ākiṇṇamanussaṃ ramaṇīyaṃ, imasmim̐ ṭhāne evarūpaṃ kātum̐ na yuttaṃ, purato gantvā paṭicchannaṭhāne karissāmīti na hoti, tатtheva karoti, ayaṃ jimho nāma. Iti imaṃ catubbidhampi kiriyaṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Sabbāni tāni sāṭheyyāni kūṭheyyāni vaṇkeyyāni jimheyyāni pātukarissatīti evaṃ karontāpi te saṭhādayo tāni sāṭheyyādīni pātukaronti nāma.

Evaṃ pasūnaṃ uttānabhāvaṃ dassetvā idāni manussānaṃ gahanabhāvaṃ dassento amhākaṃ pana, bhantetiādimāha. Tattha dāsāti antojātakā vā dhanakkītā vā karamarānītā vā sayāṃ vā dāsabyaṃ upagatā. Pessāti pesanakārakā. Kammakarāti bhattavetanabhatā. Aññathāva kāyenāti aññenevākārena kāyena samudācaranti, aññenevākārena vācāya, aññena ca nesaṃ ākārena cittaṃ ṭhitaṃ hotīti dasseti. Tattha ye sammukhā sāmike disvā paccuggamanaṃ karonti, hatthato bhaṇḍakaṃ gaṇhanti, imaṃ vissajjetvā imaṃ gaṇhantā sesānipi āsana-paññāpana-tālavaṇṭabījana-pādadhovanādīni sabbāni kiccāni karonti, parammukhakāle pana telampi uttarantaṃ na oloketi, satagghanakepi sahasagghanakepi kamme pariḥāyante nivattitvā oloketumpi na icchanti, ime aññathā kāyena samudācaranti nāma. Ye pana sammukhā “amhākaṃ sāmī amhākaṃ ayyo”tiādīni vatvā pasamsanti, parammukhā avattabbaṃ nāma natthi, yaṃ icchanti, taṃ vadanti, ime aññathā vācāya samudācaranti nāma.

4. Cattārome pessapuggalāti ayampi pāṭiekkō anusandhi. Ayañhi pesso “yāvañcidaṃ, bhante, bhagavā evaṃ manussagahaṇe evaṃ manussakasaṭe evaṃ manussasāṭheyye vattamāne sattānaṃ hitāhitaṃ jānātī”ti āha. Purime ca tayo puggalā ahitapaṭipadaṃ paṭipannā, upari catuttho hitapaṭipadaṃ, evamaham̐ sattānaṃ hitāhitaṃ jānāmīti dassetuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi. Heṭṭhā kandarakassa kathāya saddhiṃ yojetumpi vaṭṭati. Tena vuttaṃ “yāvañcidaṃ bhotā gotamena sammā bhikkhusaṅgho paṭipādito”ti. Athassa bhagavā “purime tayo puggale pahāya upari catutthapuggalassa hitapaṭipattiyaṃyeva paṭipādemī”ti dassentopi imaṃ desanaṃ ārabhi. Santoti idaṃ saṃvijjamānāti padasseva vevacanaṃ. “Santā honti samitā vūpasantā”ti ettha hi niruddhā santāti vuttā. “Santā ete viḥārā ariyassa vinaye vuccantī”ti ettha nibbutā. “Santo have sabbhi pavedayantī”ti ettha paṇḍitā. Idha pana vijjamānā upalabbhamānāti attho.

Attantapādīsu attānaṃ tapati dukkhāpetīti attantapo. Attano paritāpanānuyogaṃ attaparitāpanānuyogaṃ. Paraṃ tapati dukkhāpetīti parantapo. Paresaṃ paritāpanānuyogaṃ paraparitāpanānuyogaṃ. Diṭṭheva dhammeti imasmim̐yeva attabhāve. Nicchātōti chātaṃ vuccati taṇhā, sā assa natthīti nicchātō. Sabbakilesānaṃ nibbutattā nibbuto. Anto tāpanakilesānaṃ abhāvā sīṭalo jātōti sītibhūto. Jhānamaggaphalanibbānasukhāni paṭisaṃvedetīti sukhapaṭisaṃvedī. Brahmabhūtena attanāti seṭṭhabhūtena attanā. Cittaṃ ārādhetīti cittaṃ sampādeti, paripūreti gaṇhāti pasādetīti attho.

5. Dukkhaṭṭhikūlanti dukkhassa paṭikūlaṃ, paccaṇīkasaṇṭhitaṃ dukkhaṃ apatthayamānanti attho.

6. Paṇḍitoti idha catūhi kāraṇehi paṇḍitoti na vattabbo, satipaṭṭhānesu pana kammaṃ karotīti paṇḍitoti vattuṃ vaṭṭati. Mahāpaññoti idampi mahante atthe parigaṇhātītiādīnā mahāpaññalakkhaṇena na vattabbaṃ, satipaṭṭhānapariggāhikāya pana paññāya samannāgatattā mahāpaññoti vattuṃ vaṭṭati. Mahatā atthena saṃyutto agamissāti mahatā atthena saṃyutto hutvā gato bhavēyya,

sotāpattiphalaṃ pāpuṇeyyāti attho. Kiṃ pana yesaṃ maggaphalānaṃ upanissayo atthi, buddhānaṃ sammukhībhāve ʒhitepi tesāṃ antarāyo hotīti. Āma hoti, na pana buddhe paṭicca, atha kho kiriyaparihāṇiyā vā pāpamittatāya vā hoti. Tattha kiriyaparihāṇiyā hoti nāma - sace hi dhammasenāpati dhanañjāniassa brāhmaṇassa āsayaṃ ʒhatvā dhammaṃ adesayissā, so brāhmaṇo sotāpanno abhavissā, evaṃ tāva kiriyaparihāṇiyā hoti. Pāpamittatāya hoti nāma - sace hi ajātasattu devadattassa vacanaṃ gahetvā pitughātakammaṃ nākarissā, sāmaññaphalasuttakathitadivaseva sotāpanno abhavissā, tassa vacanaṃ gahetvā pitughātakammasa katattā pana na hoti, evaṃ pāpamittatāya hoti. Imassāpi upāsakassa kiriyaparihāṇi jātā, apariniṭṭhitāya desanāya utṭhahitvā pakkanto. Apica, bhikkhave, ettāvatāpi pesso hatthārohaputto mahatā atthena saṃyuttoti katarena mahantena atthena? Dvīhi āniṣaṃsehi. So kira upāsako saṅghe ca pasādaṃ paṭilabhi, satipaṭṭhānapariggahaṇatthāya cassa abhinavo nayo udapādi. Tena vuttaṃ “mahatā atthena saṃyutto”ti. Kandarako pana saṅghe pasādameva paṭilabhi. Etassa bhagavā kāloti etassa dhammakkhānassa, catunnaṃ vā puggalānaṃ vibhajanassa kālo.

8. Orabbhikādīsu urabbhā vuccanti eḷakā, urabbhe hanatīti orabbhiko. Sūkarikādīsupi eseḷa nayo. Luddoti dāruṇo kakkhaḷo. Macchaghātakoti macchabandhakevaṭṭo. Bandhanāgārikoti bandhanāgāragopako. Kururakammantāti dāruṇakammantā.

9. Muddhāvasittoti khattiyābhisekena muddhani abhisitto. Puratthimena nagarassāti nagarato puratthimadisāya. Santhāgāranti yaññasālaṃ. Kharājinaṃ nivāsetvāti sakhuraṃ ajinacammaṃ nivāsetvā. Sappitelenāti sappinā ca telena ca. ʒhapetvā hi sappiṃ avaseso yo koci sneho telanti vuccati. Kaṇḍūvamānoti nakhānaṃ chinnattā kaṇḍūvitabbakāle tena kaṇḍūvamāno. Anantarāhitāyāti asanthatāya. Sarūpavacchāyāti sadisavacchāya. Sace gāvī setā hoti, vacchopi setakova. Sace gāvī kabarā vā rattā vā, vacchopi tādiso vāti evaṃ sarūpavacchāya. So evamāhāti so rājā evaṃ vadeti. Vacchatarāti taruṇavacchakabhāvaṃ atikkantā balavavacchā. Vacchatarīsupi eseḷa nayo. Barihisatthāyāti parikkhepakaraṇatthāya ceva yaññabhūmiyaṃ attharaṇatthāya ca. Sesāṃ heṭṭhā tattha tattha vitthāritattā uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Kandarakasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Aṭṭhakanāgarasuttavaṇṇanā

17. Evaṃ me sutanti aṭṭhakanāgarasuttaṃ. Tattha beluvagāmaketi vesāliyā dakkhiṇapasse avidūre beluvagāmako nāma atthi, taṃ gocaragāmaṃ katvāti attho. Dasamoti so hi jātigottavasena ceva sārappattakulagaṇanāya ca dasame ʒhāne gaṇiyati, tenassa dasamotveva nāmaṃ jātāṃ. Aṭṭhakanāgaroti aṭṭhakanagaravāsī. Kukkuṭārāmoti kukkuṭasetṭhinā kārito ārāmo.

18. Tena bhagavatā...pe... akkhātoti ettha ayaṃ saṅkhepattho, yo so bhagavā samatiṃsa pāramiyo pūretvā sabbakilese bhañjivā anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddho, tena bhagavatā, tesāṃ tesāṃ sattānaṃ āsayānusayaṃ jānatā, hatthatale ʒhapitaāmalakaṃ viya sabbāṃ ʒheyadhammaṃ passatā. Apica pubbenivāsādīhi jānatā, dibbena cakkhunā passatā, tīhi vijjāhi chahi vā pana abhiññāhi jānatā, sabbattha appaṭihatena samantacakkhunā passatā, sabbadhammajānanasamatthāya paññāya jānatā, sabbasattānaṃ cakkhuvisayātītāni

tirokuṭṭādigatānīpi rūpāni ativissuddhena maṃsacakkhunā passatā, attahitasādhikāya samādhīpadaṭṭhānāya paṭivedhapaññāya jānatā, parahitasādhikāya karuṇāpadaṭṭhānāya desanāpaññāya passatā, arīnaṃ hatattā paccayādīnañca arahattā arahatā, sammā sāmāñca saccānaṃ buddhattā sammāsambuddhena. Antarāyikadhamme vā jānatā, niyyānikadhamme passatā, kilesārīnaṃ hatattā arahatā, sāmāṃ sabbadhammānaṃ buddhattā sammāsambuddhenāti evaṃ catuvesārājjavasena catūhi kāraṇehi thomitena. Atthi nu kho eko dhammo akkhātoti.

19. Abhisankhatanti kataṃ uppāditam. Abhisāñcetaṃ cetayitam pakappitam. So tattha ṭhitoti so tasmīṃ samathavipassanādhame ṭhito. Dhammarāgena dhammanandiyāti padadvayehi samathavipassanāsu chandarāgo vutto. Samathavipassanāsu hi sabbe sabbāṃ chandarāgaṃ pariyādiyitum sakkonto arahā hoti, asakkonto anāgāmī hoti. So samathavipassanāsu chandarāgassa appahīnattā catutthajjhānacetanāya suddhāvāse nibbattati, ayaṃ ācariyānaṃ samānakathā.

Vitaṇḍavādī panāha “teneva dhammarāgenāti vacanato akusalena suddhāvāse nibbattati”ti so “suttaṃ āharā”ti vattabbo, addhā aññaṃ apassanto idameva āharissati, tato vattabbo “kiṃ panidaṃ suttaṃ neyyatthaṃ nītattha”nti, addhā nītatthanti vakkhati. Tato vattabbo - evaṃ sante anāgāmīphalattthikena samathavipassanāsu chandarāgo kattabbo bhavissati, chandarāge uppādite anāgāmīphalaṃ paṭividdhaṃ bhavissati “mā suttaṃ me laddha”nti yaṃ vā taṃ vā dīpehi. Pañhaṃ kathentena hi ācariyassa santike uggahetvā attharasam paṭivijjhivā kathetum vaṭṭati, akusalena hi sagge, kusale vā apāye paṭisandhi nāma natthi. Vuttañhetam bhagavatā -

“Na, bhikkhave, lobhajena kammaṃ dosajena kammaṃ mohajena kammaṃ devā paññāyanti, manussā paññāyanti, yā vā panaññāpi kāci sugatiyo, atha kho, bhikkhave, lobhajena kammaṃ dosajena kammaṃ mohajena kammaṃ nirayo paññāyati, tiracchānāyoni paññāyati, pettivisayo paññāyati, yā vā panaññāpi kāci duggatiyo”ti -

Evaṃ paññāpetabbo. Sace sañjānāti sañjānātu, no ce sañjānāti, “gaccha pātova vihāraṃ pavisitvā yaḃuṃ pivāhi”ti uyyojetabbo.

Yathā ca pana imasmīṃ sutte, evaṃ mahāmālukyovādepi mahāsatiṭṭhānēpi kāyagatāsatisuttepi samathavipassanā kathitā. Tattha imasmīṃ sutte samathavasena gacchatopi vipassanāvasena gacchatopi samathadhurameva dhuraṃ, mahāmālukyovāde vipassanāva dhuraṃ, mahāsatiṭṭhānaṃ pana vipassanuttaraṃ nāma kathitaṃ, kāyagatāsatisuttaṃ samathuttaranti.

Ayaṃ kho gahapati...pe... ekadhammo akkhātoti ekadhammaṃ pucchitena ayampi ekadhammoti evaṃ pucchāvasena kathitattā ekādasapi dhammā ekadhammo nāma jāto. Mahāsakuludāyisuttasmiñhi ekūnavīsati pabbāni paṭipadāvasena ekadhammo nāma jātāni, idha ekādasapucchāvasena ekadhammoti āgatāni. Amatuppattiyatthena vā sabbānīpi ekadhammoti vattum vaṭṭati.

21. Nidhimukhaṃ gavesantoti nidhiṃ pariyesanto. Sakidevāti ekapayogena. Kathaṃ pana ekapayogeneva ekādasannaṃ nidhīnaṃ adhigamo hotīti. Idhekacco araṇṇe nidhiṃ gavesamāno carati, tamenam aññataro atthacarako disvā “kiṃ bho carasī”ti pucchati. So “jīvitavuttiṃ pariyesāmi”ti āha. Itaro “tena hi samma āgaccha, etaṃ

pāsāṇaṃ pavattehī”ti āha. So taṃ pavattetvā uparūpari ṭhapitā vā kucchiyā kucchiṃ āhacca ṭhitā vā ekādasā kumbhiyo passeyya, evaṃ ekapayogena ekādasannaṃ nidhīnaṃ adhigamo hoti.

Ācariyadhanaṃ pariyesissantīti aññatitthiyā hi yassa santike sippaṃ uggaṇhanti, tassa sippuggaṇato pure vā pacchā vā antarantare vā gehato nīharitvā dhanam denti. Yesaṃ gehe natthi, te ñāṭisabhāgato pariyesanti, tathā alabhamānā bhikkhampi caritvā dentiyeva. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Kimaṅgaṃ paṇāhanti bāhirakā tāva aniyyānikepi sāsane sippamattadāyakassa dhanam pariyesanti; ahaṃ pana evaṃvidhe niyyānikasāsane ekādasavidhaṃ amatupattipāṭipadaṃ desentassa ācariyassa pūjaṃ kiṃ na karissāmi, karissāmiyevāti vadati. Paccekadussayugena acchādesīti ekamekassa bhikkhuno ekekaṃ dussayugamadāsīti attho. Samudācāravacanaṃ panettha evarūpaṃ hoti, tasmā acchādesīti vuttaṃ. Pañcasatavihāranti pañcasatagghanaṃ paṇṇasālaṃ kāresīti attho. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Aṭṭhakanāgarasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Sekhasuttavaṇṇanā

22. Evaṃ me sutanti sekhasuttaṃ. Tattha navaṃ santhāgāranti adhunā kāritaṃ santhāgāraṃ, ekā mahāsālāti attho. Uyyogakālādīsu hi rājāno tattha ṭhatvā “ettakā purato gacchantu, ettakā pacchā, ettakā ubho hi passehi, ettakā hatthīsu abhiruhantu, ettakā assesu, ettakā rathesu tiṭṭhantū”ti evaṃ santhaṃ karonti, mariyādaṃ bandhanti, tasmā taṃ ṭhānaṃ santhāgāranti vuccati. Uyyogaṭṭhānato ca āgantvā yāva gehesu allagomayaparibhaṇḍādīni karonti, tāva dve tīni divasāni te rājāno tattha santhambhantīti santhāgāraṃ. Tesaṃ rājūnaṃ saha atthānusāsanaṃ agāranti santhāgāraṃ gaṇarājāno hi te, tasmā uppannakiccaṃ ekassa vasena na chijjati, sabbesaṃ chando laddhuṃ vaṭṭati, tasmā sabbe tattha sannipatitvā anusāsanti. Tena vuttaṃ “saha atthānusāsanaṃ agāranti santhāgāra”nti. Yasmā panete tattha sannipatitvā “imasmim kāle kasituṃ vaṭṭati, imasmim kāle vapitu”nti evamādinā nayena gharāvāsakiccāni sammantayanti, tasmā chiddāvachiddaṃ gharāvāsaṃ tattha santharantīti santhāgāraṃ. Acirakāritaṃ hotīti kaṭṭhakamma-silākamma-cittakammādivasena susajjitaṃ devavimānaṃ viya adhunā niṭṭhāpitaṃ. Samaṇena vāti ettha yasmā gharavatthupariggahakāleyeva devatā attano vasanaṭṭhānaṃ gaṇhanti, tasmā “devena vā”ti avatvā “samaṇena vā brāhmaṇena vā kenaci vā manussabhūtenā”ti vuttaṃ.

Yena bhagavā tenupasaṅkamiṃsūti santhāgāraṃ niṭṭhitanti sutvā “gacchāma, naṃ passissāmā”ti gantvā dvārakoṭṭhakato paṭṭhāya sabbam oloketvā “idaṃ santhāgāraṃ devavimānasadisam ativiya manoramaṃ sassirikaṃ kena paṭhamaṃ paribhuttaṃ amhākaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya assā”ti cintetvā “amhākaṃ ñāṭisetṭhassa paṭhamaṃ diyyamānepi satthunova anucchavikaṃ, dakkhiṇeyyavasena diyyamānepi satthunova anucchavikaṃ, tasmā paṭhamaṃ satthāraṃ paribhuñjāpessāma, bhikkhusaṅghassa āgamaṃ karissāma, bhikkhusaṅge āgate tepiṭakaṃ buddhavacanaṃ āgatameva bhavissati, satthāraṃ tiyāmarattim amhākaṃ

dhammakathaṃ kathāpessāma, iti tīhi ratanehi paribhuttaṃ mayaṃ pacchā paribhuñjissāma, evaṃ no dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissatī”ti sannitṭhānaṃ katvā upasaṅkamimṃsu.

Yena santhāgāraṃ tenupasaṅkamimṃsūti taṃ divasaṃ kira santhāgāraṃ kiñcāpi rājakulānaṃ dassanattāya devavimānaṃ viya susajjitaṃ hoti supaṭijaggitaṃ, buddhārahaṃ pana katvā appaṇṇattaṃ. Buddhā hi nāma araṇṇajjhāsaya āraṇṇārāmā antogāme vaseyyuṃ vā no vā, tasmā bhagavato manaṃ jānitvāva paṇṇāpessāmāti cintetvā te bhagavantaṃ upasaṅkamimṃsu. Idāni pana manaṃ labhitvā paṇṇāpetukāmā yena santhāgāraṃ tenupasaṅkamimṃsu.

Sabbasanthariṃ santhāgāraṃ santharivāti yathā sabbameva santhataṃ hoti, evaṃ taṃ santharāpetvā. Sabbapaṭhamam tāva “gomayaṃ nāma sabbamaṅgalesu vaṭṭatī”ti sudhāparikammakatampi bhūmiṃ allagomayena opuñchāpetvā parisukkkhabhāvaṃ ṇatvā yathā akkantaṭṭhāne padaṃ na paṇṇāyati, evaṃ catujjātiyagandhehi limpāpetvā upari nānāvaṇṇe kaṭasārake santharivā tesam upari mahāpiṭṭhikakojavake ādiṃ katvā hatthattaraka-assattaraka-sīhattaraka-byagghattaraka-candattharaka-sūriyattaraka-cittattarakaādīhi nānāvaṇṇehi attharaṇehi santharittabbakayuttaṃ sabbokāsaṃ santharāpesuṃ. Tena vuttaṃ “sabbasanthariṃ santhāgāraṃ santharivā”ti.

Āsanāni paṇṇāpetvāti majjhaṭṭhāne tāva maṅgalatthambhaṃ nissāya mahārahaṃ buddhāsaṃ paṇṇāpetvā tattha yaṃ yaṃ mudukaṇca manoramaṇca paccattharaṇam, taṃ taṃ paccattharivā bhagavato lohitakaṃ manuññadassanaṃ upadhānaṃ upadahitvā upari suvaṇṇarajatatārakavicittaṃ vitānaṃ bandhitvā gandhadāmapupphadāmapattadāmādīhi paccattharaṇehi alaṅkaritvā samantā dvādasahatthaṭṭhāne pupphajālaṃ karitvā tiṃsahatthamattaṃ ṭhānaṃ paṭasāṇiyā parikkhipāpetvā pacchimabhittiṃ nissāya bhikkhusaṅghassa pallaṅkapīṭha-apassayapīṭha-muṇḍapīṭhāni paṇṇāpetvā upari setapaccattharaṇehi paccattharāpetvā pācīnabhittiṃ nissāya attano attano mahāpiṭṭhikakojavake paṇṇāpetvā haṃsalomādipūritāni upadhānāni ṭhapāpesuṃ “evaṃ akilamamānā sabbarattiṃ dhammaṃ suṇissāmā”ti. Idaṃ sandhāya vuttaṃ “āsanāni paṇṇāpetvā”ti.

Udakamaṇikanti mahākucchikaṃ udakacāṭiṃ. Upaṭṭhapetvāti evaṃ bhagavā ca bhikkhusaṅgho ca yathāruciyaṃ hatthe vā dhovissanti pāde vā, mukhaṃ vā vikkhālessantīti tesu tesu ṭhānesu maṇivaṇṇassa udakassa pūrāpetvā vāsattāya nānāpupphāni ceva udakavāsacuṇṇāni ca pakkhipitvā kadalipaṇṇehi pidahitvā patiṭṭhāpesuṃ. Idaṃ sandhāya vuttaṃ “upaṭṭhapetvā”ti.

Telappadīpaṃ āropetvāti rajatasuvaṇṇādimaṇḍāsu dīpikāsu yonakarūpakirātarūpakādīnaṃ hatthe ṭhapitasuvaṇṇarajatādimaṇḍakapallakādīsu ca telappadīpaṃ jalayitvāti attho. Yena bhagavā tenupasaṅkamimṃsūti ettha pana te sakyaṛājāno na kevalaṃ santhāgārameva, atha kho yojanāvaṭṭe kapilavatthusmiṃ nagaravīthiyopi sammajjāpetvā dhaje ussāpetvā gehadvāresu puṇṇaghaṭe ca kadaliyo ca ṭhapāpetvā sakalanagaraṃ dīpamālādīhi vipakīṇṇatāraṃ viya katvā “khīrapāyake dārake khīraṃ pāyetha, dahare kumāre lahuṃ lahuṃ bhojetvā sayāpetha, uccāsaddaṃ mā karittha, ajja ekarattiṃ satthā antogāme vasissati, buddhā nāma appasaddakāmā hontī”ti bheriṃ carāpetvā sayam daṇḍadīpikā ādāya yena bhagavā tenupasaṅkamimṃsu.

Atha kho bhagavā nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṃ bhikkhusaṅghena yena navaṃ santhāgāraṃ tenupasaṅkamīti. “Yassa dāni, bhante, bhagavā kālāṃ maññatī”ti evaṃ kira kāle ārocite bhagavā lākhārasena tintarattakoviḷārapupphavaṇṇaṃ rattadupaṭṭaṃ kattariyā padumaṃ kantanto viya saṃvidhāya timaṇḍalaṃ paṭicchādento nivāsetvā suvaṇṇapāmaṅgena padumakalāpaṃ parikkhipanto viya vijjullatāsassirikaṃ kāyabandhanaṃ bandhitvā rattakambalena gajakumbhaṃ pariyonaddhanto viya ratanasatubbedhe suvaṇṇagghike pavāḷajālāṃ khipamāno viya suvaṇṇacetiye rattakambalakañcukaṃ paṭimuñcanto viya gacchantāṃ puṇṇacandaṃ rattavaṇṇaṃ valāhakena paṭicchādayamāno viya kañcanapabbatamatthake supakkalākhārasaṃ parisiñcanto viya cittakūṭapabbatamatthakaṃ vijjullatāya parikkhipanto viya ca sacakkavāḷasineruyugandharaṃ mahāpathaviṃ cāletvā gahitaṃ nigrodhapallavasamānavāṇṇaṃ rattavarapaṃ sukūlaṃ pārupitvā gandhakuṭṭidvārato nikkhami kañcanaguhaṭṭo sīho viya udayapabbatakūṭato puṇṇacando viya ca. Nikkhamitvā pana gandhakuṭṭipamukhe aṭṭhāsi.

Athassa kāyato meghamukhehi vijjukalāpā viya rasmiyo nikkhamitvā suvaṇṇarasadhārāparisekamañjaripattapupphaphalaviṭape viya ārāmarukkhe kariṃsu. Tāvadeva ca attano attano pattacīvaramādāya mahābhikkhusaṅgho bhagavantaṃ parivāresi. Te pana parivāretvā ṭhitā bhikkhū evarūpā ahesuṃ appicchā santuṭṭhā pavivittā asaṃsaṭṭhā āraddhavīriyā vattāro vacanakkhamā codakā pāpagarahī sīlasampannā samādhisampannā paññāvimuttivimuttiññānadassanasampannāti. Tehi parivārīto bhagavā rattakambalaparikkhito viya suvaṇṇakkhandho rattapadumasaṇḍamajjhagatā viya suvaṇṇanāvā pavāḷavedikāparikkhitto viya suvaṇṇapāsādo virocittha. Sāriputtamoggallānādayo mahātherāpi naṃ meghavaṇṇaṃ paṃsukūlaṃ pārupitvā mañivammavammikā viya mahānāgā parivārayiṃsu vantarāgā bhinnakilesā vijaṭṭajataṭṭa chinnabandhanā kule vā gaṇe vā alaggā.

Iti bhagavā sayāṃ vītārāgo vītārāgehi, vītadoso vītadosehi, vītamoḥo vītamohehi, nittāṇho nittāṇhehi, nikkilesa nikkilesehi, sayāṃ buddho bahussutabuddhehi parivārīto, pattaparivārītaṃ viya kesaraṃ, kesaraparivārītā viya kaṇṇikā, aṭṭhanāgasahassaparivārīto viya chaddanto nāgarājā, navutihaṃsasahassaparivārīto viya dhataratṭho haṃsarājā, senaṅgaparivārīto viya cakkavatti, marugaṇaparivārīto viya sakko devarājā, brahmagaṇaparivārīto viya hāritamahābrahmā, tārāgaṇaparivārīto viya puṇṇacando, asamena buddhavesena aparimāṇena buddhaviḷāsena kapilavatthugamanamaggaṃ paṭipajji.

Athassa puratthimakāyato suvaṇṇavaṇṇā rasmī uṭṭhahitvā asītihaṭṭhaṭṭhānaṃ aggahesi. Pacchimakāyato dakkhiṇahatthato, vāmahatthato suvaṇṇavaṇṇā rasmī uṭṭhahitvā asītihaṭṭhaṭṭhānaṃ aggahesi. Upari kesantato paṭṭhāya sabbakesāvattehi moragīvavaṇṇā rasmī uṭṭhahitvā gaganatale asītihaṭṭhaṭṭhānaṃ aggahesi. Hetṭhā pādātalehi pavāḷavaṇṇā rasmī uṭṭhahitvā ghanapathaviyaṃ asītihaṭṭhaṭṭhānaṃ aggahesi. Evaṃ samantā asītihaṭṭhamattaṃ ṭhānaṃ chabbaṇṇā buddharasmiyo vijjotamānā vipphandamānā kañcanadaṇḍadīpikāhi niccharitvā ākāsaṃ pakkhandajālā viya cātuddīpikamahāmeghato nikkhantavijjullatā viya vidhāviṃsu. Sabbadisābhāgā suvaṇṇacampakapupphehi vikiriyaṃ mānā viya, suvaṇṇaghaṭṭā nikkhantasuvaṇṇarasadhārāhi siñcamānā viya, pasāritasuvaṇṇapaṭaparikkhattā viya, verambhavātasamuṭṭhitakiṃsukakaṇikārapupphacuṇṇasamokiṇṇā viya vippakiriṃsu.

Bhagavatopi asītianubyañjanabyāmappabhādvattiṃsavaralakkhaṇasamujjalāṃ
sarīraṃ samuggatatārakāṃ viya gaganatalāṃ, vikaṣitaṃ viya padumavanāṃ,
sabbapāliphullo viya yojanasatiko pāricchattako, paṭipāṭiyā ṭhapitānaṃ
dvattiṃsūcandānaṃ dvattiṃsasūriyānaṃ dvattiṃsacakkavattīnaṃ
dvattiṃsadevarājānaṃ dvattiṃsamahābrahmānaṃ siriyā sirīṃ abhibhavamānaṃ
viya virocittha, yathā taṃ dasahi pāramīhi dasahi upapāramīhi dasahi
paramatthapāramīhi supūritāhi samattiṃsapāramitāhi alaṅkatāṃ.
Kappasatasahasādhikāni cattāri asaṅkheyyāni dinnadānaṃ rakkhitasīlāṃ
katakalyāṇakammaṃ ekasmiṃ attabhāve osarivā vipākāṃ dātuṃ ṭhānaṃ
alabhamānaṃ sambādhapattaṃ viya ahosi. Nāvāsahassabhaṇḍaṃ ekanāvaṃ
āropanakālo viya, sakaṭasahassabhaṇḍaṃ ekasakaṭaṃ āropanakālo viya,
pañcaviṣatīyā nadīnaṃ oghassa sambhijja mukhadvāre ekato rāsibhūtakālo viya ca
ahosi.

Imāya buddhasiriyā obhāsamānassāpi ca bhagavato purato anekāni
daṇḍadīpikasahassāni ukkhipiṃsu. Tathā pacchato. Vāmapasse dakkhiṇapasse.
Jātikusumacampakavanamallikarattuppalaṇḍīluppalamakulasinduvārapupphāni ceva
nīlapītādivaṇṇasugandhagandhacuṇṇāni ca cātuddīpikameghavissatṭhodakavuṭṭhiyo
viya vippakiriṃsu. Pañcaṅgikatūriyanigghosā ceva
buddhadhammasaṅghaguṇappaṭisaṃyuttā thutighosā ca sabbadisā pūrayiṃsu.
Devamanussanāgasupaṇṇagandhabbayakkhādīnaṃ akkhīni amatapānaṃ viya
labhiṃsu. Imasmiṃ pana ṭhāne ṭhatvā padasahassena gamanavaṇṇaṃ vattuṃ
vaṭṭati. Tatridaṃ mukhamattaṃ -

“Evaṃ sabbaṅgasampanno, kampayanto vasundharaṃ;
Aheṭṭhayanto pāṇāni, yāti lokavināyako.

Dakkhiṇaṃ paṭhamaṃ pādaṃ, uddharanto narāsabho;
Gacchanto sirisampanno, sobhate dvipaduttamo.

Gacchato buddhasetṭhassa, heṭṭhā pādatalaṃ mudu;
Samaṃ samphusate bhūmiṃ, rajasā nupalippati.

Ninnaṭṭhānaṃ unnamati, gacchante lokanāyake;
Unnatañca samaṃ hoti, pathavī ca acetanā.

Pāsāṇā sakkharā ceva, kathalā khāṇukaṇṭakā;
Sabbe maggā vivajjanti, gacchante lokanāyake.

Nātidūre uddharati, naccāsanne ca nikkhipaṃ;
Aghaṭṭayanto niyyāti, ubho jāṇū ca gopphake.

Nātisīghaṃ pakkamati, sampannacaraṇo muni;
Na cātisaṇikaṃ yāti, gacchamāno samāhito.

Uddhaṃ adho ca tiriyaṃ, disaṇca vidisaṃ tathā;
Na pekkhamāno so yāti, yugamattamhi pekkhati.

Nāgavikkantacāro so, gamane sobhate jino;
Cāruṃ gacchati lokaggo, hāsayaṃto sadevake.

Uḷurājāva sobhanto, catucārīva kesarī;
Tosayanto bahū satte, puram setṭham upāgamī''ti.

Vaṇṇakālo nāma kiresa, evaṃvidhesu kālesu buddhassa sarīraṇṇe vā guṇavaṇṇe
vā dhammakathikassa thāmoyeva pamāṇam cuṇṇiyapadehi vā gāthābandhena vā
yattakam sakkoti, tattakam vattabbam. Dukkathitanti na vattabbam.
Appamāṇavaṇṇā hi buddhā, tesam buddhāpi anavasesato vaṇṇam vattum
asamatthā, pageva itarā pajāti. Iminā sirivilāsena alaṅkatappaṭiyattam
sakyarājapuram pavisitvā bhagavā pasannacittena janena
gandhadhūmavāsacuṇṇādīhi pūjayamāno santhāgāram pāvisi. Tena vuttam - ''atha
kho bhagavā nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhim bhikkhusaṅghena yena evam
santhāgāram tenupasaṅkamī''ti.

Bhagavantamyeva purakkhatvāti bhagavantam purato katvā. Tattha bhagavā
bhikkhūnañceva upāsakānañca majjhe nisinno gandhodakena nhāpetvā
dukūlacumbaṭakena vodakam katvā jātihiṅgulakena majjitvā rattakambalapaliveṭṭhite
pīṭhe ṭhapitarattasuvaṇṇaghanapaṭimā viya ativirocittha. Ayaṃ panettha porāṇānam
vaṇṇabhaṇanamaggo -

''Gantvāna maṇḍalamāḷam, nāgavikkantacaraṇo;
Obhāsayinganto lokaggo, nisīdi varamāsane.

Tasmim nisinno naradammasārathi,
Devātidevo satapuñṇalakkaṇo;
Buddhāsane majjhagato virocati,
Suvaṇṇanekkam viya paṇḍukambale.

Nekkam jambonadasseva, nikkhattam paṇḍukambale;
Virocati vītamalo, maṇiverocano yathā.

Mahāsālova samphullo, nerurājāvalaṅkato;
Suvaṇṇayūpasaṅkāso, padumo kokanado yathā.

Jalanto dīparukkhova, pabbatagge yathā sikhī;
Devānam pāricchattova, sabbaphullo virocathā''ti.

Kāpilavatthave sakye bahudeva rattim dhammiyā kathāyāti ettha dhammī kathā
nāma santhāgāra anumodanappaṭisaṃyuttā pakiṇṇakakathā veditabbā. Tadā hi
bhagavā ākāsaṅgam otārento viya pathavojaṃ ākaḍḍhanto viya mahājambuṃ
khandhe gahetvā cārento viya yojanikaṃ madhubhaṇḍam cakkayantena pīletvā
madhupānam pāyamāno viya kāpilavatthavānam sakyānam hitasukhāvaham
pakiṇṇakakatham kathesi. ''Āvāsadānam nāmetam mahārāja mahantam, tumhākam
āvāso mayā paribhutto bhikkhusaṅghena paribhutto mayā ca bhikkhusaṅghena ca
paribhutto pana dhammaratanena paribhutto yevāti tīhi ratanehi paribhutto nāma
hoti. Āvāsadānasmiñhi dinne sabbadānam dinnameva hoti. Bhūmatṭhakapaṇṇasālāya
vā sākhāmaṇḍapassa vāpi ānisaṃso nāma paricchinditum na sakkā''ti
nānāyavicittam bahum dhammakatham kathetvā -

''Sītam uṇham paṭihanti, tato vāḷamigāni ca;
Sarīsape ca makase, sisire cāpi vuṭṭhiyo.

Tato vātātapo ghorō, sañjāto paṭihaññati;
Leṇatthañca sukhatthañca, jhāyituñca vipassitum.

Vihāradānaṃ saṅghassa, aggaṃ buddhena vaṇṇitaṃ;
Tasmā hi paṇḍito poso, sampassaṃ atthamattano.

Vihāre kāraye ramme, vāsayettha bahussute;
Tesaṃ annañca pānañca, vatthasenāsanāni ca.

Dadeyya ujubhūtesu, vippasannena cetasā;
Te tassa dhammaṃ desenti, sabbadukkhāpanūdanaṃ;
Yaṃ so dhammaṃ idhaññāya, parinibbāti anāsavo’’ti. -

Evaṃ ayampi āvāse ānisaṃso, ayampi ānisaṃsoti bahudevarattiṃ atirekataraṃ
diyaḍḍhayāmaṃ āvāsānisaṃsakathaṃ kathesi. Tattha imā gāthāva saṅghaṃ
āruḷhā, pakiṇṇakadhammadesanā pana saṅghaṃ na ārohati. Sandassesītiādīni
vuttatthāneva.

Āyasmantaṃ ānandaṃ āmantesīti dhammakathaṃ kathāpetukāmo jānāpesi. Atha
kasmā sārīputtamahāmoggallānamahākassapādīsu asītimahātheresu vijjamānesu
bhagavā ānandattherassa bhāramakāsīti. Parisajjhāsayaavasena. Āyasmā hi ānando
bahussutānaṃ aggo, pahosi parimaṇḍalehi padabyañjanehi madhuradhammakathaṃ
kathetunti sākiyamaṇḍale pākaṭo paññāto. Tassa sakyarājūhi vihāraṃ gantvāpi
dhammakathā sutapubbā, orodhā pana nesaṃ na yathāruciyaṃ vihāraṃ gantum
labhanti, tesaṃ etadahosi - “aho vata bhagavā appaṃyeva dhammakathaṃ kathetvā
amhākaṃ ñātisetṭhassa ānandassa bhāraṃ kareyyā’’ti. Tesaṃ ajjhāsayaavasena
bhagavā tasseva bhāramakāsi.

Sekho paṭīpadoti paṭīpannako sekhasamaṇo. So tuyhaṃ paṭībhātu upaṭṭhātu, tassa
paṭīpadaṃ desehīti paṭīpadāya puggalaṃ niyametvā dasseti. Kasmā pana bhagavā
imaṃ paṭīpadaṃ niyamesi? Bahūhi kāraṇehi. Ime tāva sakyā maṅgalasālāya
maṅgalaṃ paccāsīanti vaḍḍhiṃ icchanti, ayañca sekhaṇḍapaṭīpadā mayhaṃ sāsane
maṅgalapaṭīpadā vaḍḍhamānakapaṭīpadātīpi imaṃ paṭīpadaṃ niyamesi. Tassañca
parisati sekhāva bahū nisinnā, te attanā paṭividdhaṭṭhāne kathīyamāne akilamantāva
sallakkhessantīti pi imaṃ paṭīpadaṃ niyamesi. Āyasmā ca ānando
sekhaṇḍapaṭīpambhidāpattova, so attanā paṭividdhe paccakkhaṭṭhāne kathento
akilamanto viññāpetum sakkhissatīti pi imaṃ paṭīpadaṃ niyamesi. Sekhaṇḍapaṭīpadāya
ca tissopi sikkhā oṣaṭā, tattha adhisīlasikkhāya kathitāya sakalaṃ vinayapiṭakaṃ
kathitameva hoti, adhicitasikkhāya kathitāya sakalaṃ suttantapiṭakaṃ kathitaṃ
hoti, adhipaññāsikkhāya kathitāya sakalaṃ abhidhammapiṭakaṃ kathitaṃ hoti,
ānando ca bahussuto piṭakadharo, so pahoti tīhi piṭakehi tisso sikkhā kathetum,
evaṃ kathite sakyānaṃ maṅgalameva vaḍḍhiyeva bhavissatīti pi imaṃ paṭīpadaṃ
niyamesi.

Piṭṭhi me āgilāyatīti kasmā āgilāyati? Bhagavato hi chabbassāni padhānaṃ
padahantassa mahantaṃ kāyadukkhānaṃ ahosi, athassa aparabhāge mahallakakāle
piṭṭhivāto uppajji. Akāraṇaṃ vā etaṃ. Pahoti hi bhagavā uppannaṃ vedanaṃ
vikkhambhetvā ekampi dvepi sattāhe ekapallānkena nisīditum. Santhāgārasālaṃ
pana catūhi iriyāpathehi paribhuñjitukāmo ahosi, tattha pādadhovanaṭṭhānato yāva
dhammāsanaṃ agamāsi, ettake ṭhāne gamanaṃ nipphannaṃ. Dhammāsanaṃ patto

thokaṃ t̥hatvā nisīdi, ettake t̥hānaṃ. Diyaḍḍhayāmaṃ dhammāsane nisīdi, ettake t̥hāne nisajjā nipphannā. Idāni dakkhiṇena passena thokaṃ nipanne sayanaṃ nipphajjissatīti evaṃ catūhi iriyāpathehi paribhuñjitukāmo ahosi. Upādinnaḥasaraṇa nāma “no āgilāyatī”ti na vattabbaṃ, tasmā ciraṃ nisajjāya sañjātaṃ appakampi āgilāyanaṃ gahetvā evamāha.

Saṅghātiṃ paññāpetvāti santhāgārassa kira ekapasse te rājāno paṭṭasāṇiṃ parikkhipāpetvā kappiyamañcakaṃ paññāpetvā kappiyapaccattharaṇena attharitvā upari suvaṇṇa-tāraka-gandhamālā-dāmapaṭimaṇḍitaṃ vitānaṃ bandhitvā gandhatelappadīpaṃ āropayimsu “appeva nāma satthā dhammāsanato vuṭṭhāya thokaṃ vissamanto idha nipajjeyya, evaṃ no imaṃ santhāgāraṃ bhagavatā catūhi iriyāpathehi paribhuttaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissatī”ti. Satthāpi tadeva sandhāya tattha saṅghātiṃ paññāpetvā nipajji. Uṭṭhānasaññaṃ manasi karitvāti ettakaṃ kālāṃ atikkamitvā vuṭṭhahissāmīti vuṭṭhānasaññaṃ citte t̥hapetvā.

23. Mahānāmaṃ sakkāṃ āmantesīti so kira tasmim̐ kāle tassaṃ parisati jeṭṭhako pāmokkho, tasmim̐ saṅgahite sesaparisā saṅgahitāva hotīti thero tameva āmantesi. Sīlasampannoti sīlena sampanno, sampannasīlo paripuṇṇasīloti attho. Saddhammehīti sundaradhammehi, sataṃ vā sappurisānaṃ dhammehi.

24. Kathaṇca mahānāmāti iminā ettakena t̥hānena sekhaṇṇapadāya mātikaṃ t̥hapetvā paṭipāṭiyā vitthāretukāmo evamāha. Tattha sīlasampannotiādīni “sampannasīlā, bhikkhave, viharathā”ti ākaṅkheyyasuttādīsū vuttanayeneva veditabbāni.

25. Kāyaduccaritenātiādīsū upayogatthe karaṇavacanaṃ, hiriyitabbāni kāyaduccaritādīni hiriyati jigucchatīti attho. Ottappaniddese hetvatthe karaṇavacanaṃ, kāyaduccaritādīhi ottappassa hetubhūtehi ottappati bhāyatīti attho. Āraddhavīriyoti paggaḥitavīriyo anosakkitamānaso. Pahānāyāti pahānatthāya. Upasampadāyāti paṭilābhatthāya. Thāmaṇvāti vīriyathāmena samannāgato. Daḥhaparakkamoti thiraparakkamo. Anikkhittadhuro kusalesu dhammesūti kusalesu dhammesu anoropitadhuro anosakkitavīriyo. Paramenāti uttamena. Satinepakkenāti satiyā ca nipakabhāvena ca. Kasmā pana satibhājaniye paññā āgatāti? Satiyā balavabhāvadīpanatthaṃ. Paññāvippayuttā hi sati dubbalā hoti, sampayuttā balavatīti.

Cirakatampīti attanā vā parena vā kāyena cirakataṃ cetiyaṅgaṇavattādi asīti mahāvattapaṭipattipūraṇaṃ. Cirabhāsitaṃ attanā vā parena vā vācāya cirabhāsitaṃ sakkaccaṃ uddisana-uddisāpana-dhammosāraṇa-dhammadesanā-upanisinnakathā-anumodaniyādivasena pavattitaṃ vacīkammaṃ. Saritā anussaritāti tasmim̐ kāyena cirakate “kāyo nāma kāyaviññatti, cirabhāsitaṃ vācā nāma vacīviññatti. Tadubhayampi rūpaṃ, taṃsamutṭhāpikā cittacetāsikā arūpaṃ. Iti ime rūpārūpadhammā evaṃ uppajjitvā evaṃ niruddhā”ti sarati ceva anussarati ca, satisambojjhaṅgaṃ samutṭhāpetīti attho. Bojjhaṅgasamutṭhāpikā hi sati idha adhippetā. Tāya satiyā esa sakimpī saraṇena saritā, punappunaṃ saraṇena anussaritāti veditabbā.

Udayatthagāminiyāti pañcannaṃ khandhānaṃ udayavayagāminiyā udayaṇca vayaṇca paṭivijjhitaṃ samatthāya. Ariyāyāti vikkhambhanavasena ca samucchadavasena ca kilesehi ārakā t̥hitāya parisuddhāya. Paññāya samannāgatoti vipassanāpaññāya ceva maggapaññāya ca samaṅgībhūto. Nibbedhikāyāti sāyeva

nibbijjhanato nibbedhikāti vuccati, tāya samannāgatoti attho. Tattha maggapaññāya samucchavedasena anibbiddhapubbaṃ apadālitapubbaṃ lobhakkhandhaṃ dosakkhandhaṃ mohakkhandhaṃ nibbijjhati padāletīti nibbedhikā.

Vipassanāpaññāya tadanavasena nibbedhikāya maggapaññāya paṭilābhasaṃvattanato cāti vipassanā “nibbedhikā”ti vattum vaṭṭati. Sammā dukkhakkhayagāminiyāti idhāpi maggapaññā “sammā hetunā nayena vaṭṭadukkhāṃ khepayamānā gacchatīti sammā dukkhakkhayagāminī nāma. Vipassanā tadanavasena vaṭṭadukkhāṃca kilesadukkhāṃca khepayamānā gacchatīti dukkhakkhayagāminī. Dukkakkhayagāminiyā vā maggapaññāya paṭilābhasaṃvattanato esā dukkhakkhayagāminī”ti veditabbā.

26. Abhicetasikānanti abhicittaṃ seṭṭhacittaṃ sitānaṃ nissitānaṃ.

Diṭṭhadhammasukhavihārānanti appitappitakkhaṇe sukha paṭilābhahetūnaṃ.

Nikāmalābhīti icchiticchitakkhaṇe samāpajjitā. Akicchalābhīti nidukkhālābhī.

Akasiralābhīti vipulalābhī. Paguṇabhāvena eko icchiticchitakkhaṇe samāpajjitum sakkoti, samāhipāripanthikadhamme pana akilamanto vikkhambhetum na sakkoti, so attano anicchāya khippameva vuṭṭhāti, yathāparicchedavasena samāpattiṃ ṭhapetum na sakkoti ayaṃ kicchalābhī kasiralābhī nāma. Eko icchiticchitakkhaṇe ca samāpajjitum sakkoti, samāhipāripanthikadhamme ca akilamanto vikkhambheti, so yathāparicchedavaseneva vuṭṭhātum sakkoti, ayaṃ akicchalābhī akasiralābhī nāma.

27. Ayaṃ vuccati mahānāma ariyasāvako sekho pāṭipadoti mahānāma ariyasāvako sekho pāṭipado vipassanāgabbhāya vaḍḍhamānakapaṭipadāya samannāgatoti vuccatīti dasseti. Apuccaṇḍatāyāti apūtiṇḍatāya. Bhabbo abhinibbhidāyāti vipassanādiñṇāpappabhedāya bhabbo. Sambodhāyāti ariyamaggāya. Anuttarassa yogakkhemassāti arahattaṃ anuttaro yogakkhemo nāma, tadabhiḡamaṃ bhabboti dasseti. Yā paṇāyameṭṭha atthadīpanatthaṃ upamā āhaṭā, sā cetokhila sutte vuttanayeneva veditabbā. Kevalaṇhi tattha “tassā kukkuṭiyā aṇḍesu tividhakiriyakaraṇaṃ viya hi imassa bhikkhuno ussoḷhipannarasehi aṇḡehi samannāgatabhāvo”ti yaṃ evaṃ opamma saṃsandanaṃ āgataṃ, taṃ idha evaṃ sīlasaṃpanno hotīti ādivacanaṃ “tassā kukkuṭiyā aṇḍesu tividhakiriyakaraṇaṃ viya imassa bhikkhuno sīlasaṃpannatādīhi pannarasehi dhammehi samaṅgibhāvo”ti. Evaṃ yojetvā veditabbā. Sesā sabbattha vuttasadisameva.

28. Imaṃyeva anuttaraṃ upekkhāsatipārisuddhanti imaṃ paṭhamādiḡjhānehi asadisāṃ uttamaṃ catutthajḡhānikaṃ upekkhāsatipārisuddhiṃ. Paṭhamābhiniḡbhidāti paṭhamo ñṇābhedo. Dutiyādīsūpi eseṃ nayo. Kukkuṭacchāpako pana ekavāraṃ mātukucchito ekavāraṃ aṇḡakosatotī dve vāre jāyati. Ariyasāvako tīhi vijḡhi tāyo vāre jāyati. Pubbenivāsa chāḡadakaṃ tamaṃ vinodetvā pubbenivāsañṇena paṭhamaṃ jāyati, sattānaṃ cutipaṭisaṇḡchāḡadakaṃ tamaṃ vinodetvā dibbacakkhuñṇena dutiyaṃ jāyati, catusaccapaṭicchāḡadakaṃ tamaṃ vinodetvā āsavakkhayañṇena tatiyaṃ jāyati.

29. Idampissa hotī caraṇasṃinti idampi sīlaṃ assa bhikkhuno caraṇaṃ nāma hotīti attho. Caraṇaṃ nāma bahu anekavidhaṃ, sīlādayo pannarasadhammā, tattha idampi ekaṃ caraṇanti attho. Padattho pana carati tena agatapubbaṃ disāṃ gacchatīti caraṇaṃ. Esa nayo sabbattha.

Idampissa hoti vijjāyāti idaṃ pubbenivāsaññāṇaṃ tassa vijjā nāma hotīti attho. Vijjā nāma bahu anekavidhā, vipassanaññāḍīni atṭha ñāṇāni, tattha idampi ñāṇaṃ ekā vijjātipi attho. Padattho pana vinivijjhita etāya jānātīti vijjā. Esa nayo sabbattha. Vijjāsampanno itipīti tīhi vijjāhi vijjāsampanno itipi. Caraṇasampanno itipīti pañcadasahi dhammehi caraṇasampanno itipi. Tadubhayena pana vijjācaraṇasampanno itipīti.

30. Sanaṅkumārenāti porāṇakakumārena, cirakālato paṭṭhāya kumāroti paññātena. So kira manussapathe pañcacūḷakakumārakakāle jhānaṃ nibbattetvā aparihīnājjhāno brahmaloke nibbatti, tassa so attabhāvo piyo ahosi manāpo, tasmā tādiseneva attabhāvena carati, tena naṃ sanaṅkumāroti sañjānanti. Janetasminti janitasmim, pajāyāti attho. Ye gottapaṭisārīnoti ye janetasmim gottam paṭisaranti “ahaṃ gotamo, ahaṃ kassapo”ti, tesu loke gottapaṭisārīsu khattiyo seṭṭho. Anumatā bhagavatāti mama pañhabyākaraṇena saddhim saṃsanditvā desitāti ambaṭṭhasutte buddhena bhagavatā “ahampi, ambaṭṭha, evaṃ vadāmi -

‘Khattiyo seṭṭho janetasmim, ye gottapaṭisārīno;
Vijjācaraṇasampanno, so seṭṭho devamānuse’ti’’. -

Evaṃ bhāsantena anuññātā anumoditā. Sādhū sādhu ānandāti, bhagavā kira ādīto paṭṭhāya niddam anokkamantova imaṃ suttaṃ sutvā ānandena sekhaṭṭhapaṭipadāya kūṭam gahitanti ñatvā utṭhāya pallaṅkaṃ ābhujitvā nisinno sādhuḷkāraṃ adāsī. Ettāvatā ca pana idaṃ suttaṃ jinabhāsitaṃ nāma jātaṃ. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Sekhasuttavaṇṇanā nīṭṭhitā.

4. Potaliyasuttavaṇṇanā

31. Evaṃ me sutanti potaliyasuttaṃ. Tattha aṅguttarāpesūti aṅgāyeva so janapado, mahiyā panassa uttarena yā āpo, tāsam avidūrattā uttarāpotipi vuccati. Kataramahiyā uttarena yā āpoti, mahāmahiyā. Tatthāyaṃ āvibhāvakathā - ayaṃ kira jambudīpo dasasahassayojanaparimāṇo. Tattha ca catusahassayojanappamāṇo padeso udakena ajjhotthaṭṭo samuddoti saṅkhaṃ gato. Tisahassayojanappamāṇe manussā vasanti. Tisahassayojanappamāṇe himavā patitṭhito ubbedhena pañcayojanasatiko caturāsītikūṭasahassapaṭimaṇḍito samantato sandamānapañcasatanadīvicitto, yattha āyāmaṇḍitthārena ceva gambhīratāya ca paṇṇāsapaṇṇāsayojanā diyaḍḍhayaṇasataparimaṇḍalā anotattadaho kaṇṇamaṇḍadaho rathakāradaho chaddantadaho kuṇāladaho mandākinīdaho sīhapapātadahoti satta mahāsarā patitṭhitā. Tesu anotattadaho sudassanakūṭam citrakūṭam kāḷakūṭam gandhamādanakūṭam kelāsakūṭanti imehi pañcahi pabbatehi parikkhitto.

Tattha sudassanakūṭam sovaṇṇamayam dviyojanasatubbedham antovaṅkaṃ kākamukhasaṇṭhānaṃ tameva saram paṭicchādetvā tṭhitam. Citrakūṭam sabbaratanamayam. Kāḷakūṭam añjanamayam. Gandhamādanakūṭam sānumayam abbhantare muggavaṇṇam, mūlagandho sārāgandho pheggugandho tacagandho papaṭikagandho rasagandho pattagandho pupphagandho phalagandho gandhagandhoti imehi dasahi gandhehi ussannaṃ nānappakāraosadhasañchannaṃ,

kālapakkhauposathadivase ādittamiva aṅgāraṃ jalantaṃ tiṭṭhati. Kelāsakūṭaṃ rajatamayaṃ. Sabbāni sudassanena samānubbedhasaṅṭhānāni, tameva saraṃ paṭicchādetvā ṭhitāni. Tāni sabbāni devānubhāvena nāgānubhāvena ca vassanti, nadiyo ca tesu sandanti. Taṃ sabbampi udakaṃ anotattameva pavisati. Candimasūriyā dakkhiṇena vā uttarena vā gacchantā pabbatantarena tattha obhāsaṃ karonti, ujum gacchantā na karonti, tenevassa anotattanti saṅkhā udapādi.

Tattha manoharasilātalāni nimmacchakacchapāni phalikasadisanimmaludakāni nhānatitthāni supaṭiyattāni honti, yesu buddhapaccekabuddhakhīṇāsavā ca iddhimanto ca isayo nhāyanti, devayakkhādayo uyyānakīlakaṃ kīlanti.

Tassa catūsu passesu sīhamukhaṃ hatthimukhaṃ assamukhaṃ usabhamukhanti cattāri mukhāni honti, yehi catasso nadiyo sandanti. Sīhamukhena nikkhantanadītīre sīhā bahutarā honti. Hatthimukhādīhi hatthiassausabhā. Puratthimadisato nikkhantanadī anotattaṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā itarā tisso nadiyo anupagamma pācīnahimavanteneva amanussapathaṃ gantvā mahāsamuddaṃ pavisati. Pacchimadisato ca uttaradisato ca nikkhantanadiyopi tatheva padakkhiṇaṃ katvā pacchimahimavanteneva uttarahimavanteneva ca amanussapathaṃ gantvā mahāsamuddaṃ pavisanti. Dakkhiṇadisato nikkhantanadī pana taṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā dakkhiṇena ujukaṃ pāsāṇapiṭṭheneva saṭṭhiyojanāni gantvā pabbataṃ paharivā vuṭṭhāya parikkhepena tigāvutappamāṇā udakadhārā ca hutvā ākāseṇa saṭṭhiyojanāni gantvā tiyaggaḷe nāma pāsāṇe patitā, pāsāṇo udakadhārāvegena bhinno. Tattha paññāsayaṇappamāṇā tiyaggaḷā nāma pokkharaṇī jātā, pokkharaṇiyā kūlaṃ bhinditvā pāsāṇaṃ pavisitvā saṭṭhiyojanāni gatā. Tato ghanapathaviṃ bhinditvā umaṅgena saṭṭhiyojanāni gantvā viñjhuṃ nāma tiracchānapabbataṃ paharivā hatthatale pañcaṅgulisadisā pañcadhārā hutvā pavattanti. Sā tikkhattuṃ anotattaṃ padakkhiṇaṃ katvā gataṭṭhāne āvaṭṭagaṅgāti vuccati. Ujukaṃ pāsāṇapiṭṭhena saṭṭhiyojanāni gataṭṭhāne kaṇhagaṅgāti, ākāseṇa saṭṭhiyojanāni gataṭṭhāne ākāsaṅgāti, tiyaggaḷapāsāṇe paññāsayaṇokāse ṭhitā tiyaggaḷapokkharaṇīti, kūlaṃ bhinditvā pāsāṇaṃ pavisitvā saṭṭhiyojanāni gataṭṭhāne bahalagaṅgāti, umaṅgena saṭṭhiyojanāni gataṭṭhāne umaṅgagaṅgāti vuccati. Viñjhuṃ nāma tiracchānapabbataṃ paharivā pañcadhārā hutvā pavattaṭṭhāne pana gaṅgā yamunā aciravatī sarabhū mahīti pañcadhā saṅkhaṃ gatā. Evametā pañca mahānadiyo himavantato pabhavanti. Tāsu yā ayaṃ pañcamī mahī nāma, sā idha mahāmahīti adhippetā. Tassā uttarena yā āpo, tāsāṃ avidūratā so janapado aṅguttarāpoti veditabbo. Tasmīṃ aṅguttarāpesu janapade.

Āpaṇaṃ nāmāti tasmīṃ kira nigame vīsati āpaṇamukhasahassāni vibhattāni ahesuṃ. Iti so āpaṇānaṃ ussannattā āpaṇantveva saṅkhaṃ gato. Tassa ca nigamassa avidūre nadītīre ghanacchāyo ramaṇīyo bhūmibhāgo mahāvanasaṇḍo, tasmīṃ bhagavā viharati. Tenevettha vasanaṭṭhānaṃ na niyāmitanti veditabbaṃ. Yenaññataro vanasaṇḍo tenupasaṅkamīti bhikkhusaṅghaṃ vasanaṭṭhānaṃ pesetvā ekakova upasaṅkami potaliyaṃ gahapatiṃ sandhāya. Potaliyopi kho gahapatīti potaliyoti evaṃnāmako gahapati. Sampannanivāsanapāvuraṇoti paripuṇṇanivāsanapāvuraṇo, ekaṃ dīghadasaṃ sāṭakaṃ nivattho ekaṃ pārutoti attho. Chattupāhanāhīti chattaṃ gahetvā upāhanā āruyāhīti attho. Āsanāhīti pallaṅkapīṭhapalālapīṭhakādīni. Antamaso sākābhāṅgampi hi āsananteva vuccati. Gahapativādenāti gahapatīti iminā vacanena. Samudācaratīti voharati.

Bhagavantaṃ etadavocāti tatiyaṃ gahapatīti vacanaṃ adhivāsetuṃ asakkonto

bhagavantametam “tayidaṃ, bho, gotamā”tiādivacanaṃ avoca. Tattha nacchannanti na anucchavikaṃ. Nappatirūpanti na sārappaṃ. Ākāraṭiādīni sabbāneva kāraṇavevacanāni. Dīghadasavatthadhāraṇa-kesamassunakhaṭṭhapanādīni hi sabbāneva gihibyañjanāni tassa gihibhāvaṃ pākaṭaṃ karontīti ākāra, gihisaṇṭhānena saṇṭhitattā liṅgā, gihibhāvassa sañjānananimittatāya nimittāti vuttā. Yathā taṃ gahapatissāti yathā gahapatissa ākāraliṅganimitta bhaveyyuṃ, tatheva tuyhaṃ. Tena tāhaṃ evaṃ samudācarāmīti dasseti. Atha so yena kāraṇena gahapativādaṃ nādhivāseti, taṃ pakāseto “tathā hi pana me”tiādimāha.

Niyyātanti niyyātitaṃ. Anovādī anupavādīti “tātā, kasatha, vapatha, vaṇippathaṃ payojethā”tiādinā hi nayena ovaḍanto ovādī nāma hoti. “Tumhe na kasatha, na vapatha, na vaṇippathaṃ payojetha, kathaṃ jīvissatha, puttadāraṃ vā bharissathā”tiādinā nayena pana upavadaḍanto upavādī nāma hoti. Ahaṃ pana ubhayampi taṃ na karomi. Tenāhaṃ tattha anovādī anupavādīti dasseti. Ghāsacchādanaparamo viharāmīti ghāsamattañceva acchādanamattañca paramaṃ katvā viharāmi, tato paraṃ natthi, na ca patthemīti dīpeti.

32. Giddhilobho pahātabboti gedhabhūto lobho pahātabbo. Anindārosanti anindābhūtaṃ aghaṭṭanaṃ. Nindārosoti nindāghaṭṭanā. Vohārasamucchedāyāti ettha vohāroṭi byavahāravohāroṭi paṇṇattipi vacanampi cetanāpi. Tattha -

“Yo hi koci manussesu, vohāraṃ upajīvati;
Evaṃ vāsetṭha jānāhi, vāṇijo so na brāhmaṇo”ti. -

Ayaṃ byavahāravohāro nāma. “Saṅkhā samaññā paññatti vohāro”ti ayaṃ paṇṇattivohāro nāma. “Tathā tathā voharati aparāmasa”nti ayaṃ vacanavohāro nāma. “Aṭṭha ariyavohārā aṭṭha anariyavohārā”ti ayaṃ cetanāvohāro nāma, ayamidhādhippeto. Yasmā vā pabbajitakālato paṭṭhāya gihīti cetanā natthi, samaṇoti cetanā hoti. Gihīti vacanaṃ natthi, samaṇoti vacanaṃ hoti. Gihīti paṇṇatti natthi, samaṇoti paṇṇatti hoti. Gihīti byavahāro natthi, samaṇoti vā pabbajitoti vā byavahāro hoti. Tasmā sabbepete labbhanti.

33. Yesaṃ kho ahaṃ saṃyojanānaṃ hetu pāṇātipātīti ettha pāṇātipātova saṃyojanaṃ. Pāṇātipātasseeva hi hetu pāṇātipātapaccayā pāṇātipātī nāma hoti. Pāṇātipātānaṃ pana bahutāya “yesaṃ kho aha”nti vuttaṃ. Tesāhaṃ saṃyojanānanti tesāhaṃ pāṇātipātabandhanānaṃ. Pahānāya samucchedāya paṭipannoti iminā apāṇātipātasāṅkhātena kāyikasīlasaṃvarena pahānatthāya samucchedanatthāya paṭipanno. Attāpi maṃ upavadeyyāti kunthakipillikampi nāma jīvītā avoropanakasāsane pabbajitvā pāṇātipātāmatattatopi oramituṃ na sakkomi, kiṃ mayhaṃ pabbajjāyāti evaṃ attāpi maṃ upavadeyya. Anuviccāpi maṃ viññū garaheyyunti evarūpe nāma sāsane pabbajitvā pāṇātipātāmatattatopi oramituṃ na sakkoti, kiṃ etassa pabbajjāyāti evaṃ anuvicca tulayitvā pariyogāhetvā aññepi viññū paṇḍitā garaheyyuṃ. Etadeva kho pana saṃyojanametam nīvaraṇanti dasasu saṃyojanesu pañcasu ca nīvaraṇesu apariyāpannampi “aṭṭha nīvaraṇā”ti desanāvasenetaṃ vuttaṃ. Vaṭṭabandhanaṭṭhena hi hitapaṭicchādanatṭhena ca saṃyojanantipi nīvaraṇantipi vuttaṃ. Āsavāti pāṇātipātākāraṇā eko avijjāsavo uppajjati. Vighātapariḷāhāti vighātā ca pariḷāhā ca. Tattha vighātaggahaṇena kilesadukkhañca vipākadukkhañca gahitaṃ, pariḷāhaggahaṇenapi kilesapariḷāho ca vipākapariḷāho ca gahito. Iminā upāyena sabbattha attho veditabbo.

34-40. Ayaṃ pana viseso - tesāhaṃ saṃyojanānaṃ pahānāyāti imasmiṃ pade iminā dinnādānaśaṅkhātena kāyikasīlasaṃvarena, saccavācāśaṅkhātena vācasikasīlasaṃvarena, apisuṇāvācāśaṅkhātena vācasikasīlasaṃvarena, agiddhilobhaśaṅkhātena mānasikasīlasaṃvarena, anindārośaśaṅkhātena kāyikavācasikasīlasaṃvarena, akodhupāyāśaśaṅkhātena mānasikasīlasaṃvarena, anati mānaśaṅkhātena mānasikasīlasaṃvarena pahānatthāya samucchedanatthāya paṭipannoṭi evaṃ sabbavāresu yojanā kātābbā.

Attāpi maṃ upavadeyya anuviccāpi maṃ viññū garaheyyunti imesu pana padesu tiṇasalākaṃpi nāma upādāya adinnaṃ aggahaṇasāsane pabbajitvā adinnādānamattatopi viramituṃ na sakkomi, kiṃ mayhaṃ pabbajjāyāti evaṃ attāpi maṃ upavadeyya. Evarūpe nāma sāsane pabbajitvā adinnādānamattatopi oramituṃ na sakkoti, kiṃ imassa pabbajjāyāti evaṃ anuviccāpi maṃ viññū garaheyyuṃ? Hasāpekkhatāyapi nāma davakamyatāya vā musāvādaṃ akaraṇasāsane pabbajitvā. Sabbākārena pisuṇaṃ akaraṇasāsane nāma pabbajitvā. Appamattakampi giddhilobhaṃ akaraṇasāsane nāma pabbajitvāpi. Kakacena aṅgesu okkantiyamānesupi nāma paresaṃ nindārośaṃ akaraṇasāsane pabbajitvā. Chinnakhāṇukaṇṭakādīsipi nāma kodhupāyāsaṃ akaraṇasāsane pabbajitvā. Adhimānamattampi nāma mānaṃ akaraṇasāsane pabbajitvā atimānamattampi pajahituṃ na sakkomi, kiṃ mayhaṃ pabbajjāyāti evaṃ attāpi maṃ upavadeyya. Evarūpe nāma sāsane pabbajitvā atimānamattampi pajahituṃ na sakkoti, kiṃ imassa pabbajjāyāti evaṃ anuviccāpi maṃ viññū garaheyyunti evaṃ sabbavāresu yojanā kātābbā.

Āsavāti imasmiṃ pana pade adinnādānakāraṇā kāmāsavo diṭṭhāsavo avijjāsavoti tayo āsavā uppajjanti, tathā musāvādakāraṇā pisuṇāvācākāraṇā ca, giddhilobhakāraṇā diṭṭhāsavo avijjāsavo ca, nindārośakāraṇā avijjāsavova, tathā kodhupāyāsakāraṇā, atimānakāraṇā bhavāsavo avijjāsavo cāti dveva āsavā uppajjantīti evaṃ āsavuppatti veditābbā.

Imesu pana aṭṭhasupi vāresu asammohatthaṃ puna ayaṃ saṅkhepavinicchayo - purimesu tāva catūsu viramituṃ na sakkomīti vattābbaṃ, pacchimesu pajahituṃ na sakkomīti. Pāṇātipātanindārośakodhupāyāsesu ca eko avijjāsavova hoti, adinnādānamusāvādapisuṇāvācāsu kāmāsavo diṭṭhāsavo avijjāsavo, giddhilobhe diṭṭhāsavo avijjāsavo, atimāne bhavāsavo avijjāsavo, apāṇātipātaṃ dinnādānaṃ kāyikaṃ sīlaṃ, amusā apisuṇaṃ vācasikasīlaṃ, ṭhapetvā anindārośaṃ sesāni tīṇi mānasikasīlāni. Yasmā pana kāyenapi ghaṭṭeti roseti vācāyapi, tasmā anindāroso dve ṭhānāni yāti, kāyikasīlampi hoti vācasikasīlampi. Ettāvatā kiṃ kathitaṃ? Pātimokkhasaṃvarasīlaṃ. Pātimokkhasaṃvarasīle ṭhitassa ca bhikkhuno paṭisaṅkhāpahānavasena gihivohārasamucchedo kathitoti veditabbo.

Kāmādīnavakathāvaṇṇanā

42. Vitthāradesanāyaṃ tamenāṃ dakkhoti padassa upasumbheyyāti iminā saddhiṃ sambandho veditabbo. Idaṃ vuttaṃ hoti, tamenāṃ kukkuraṃ upasumbheyya, tassa samīpe khippeyyāti attho. Aṭṭhikaṅkalanti uraṭṭhiṃ vā piṭṭhikaṇṭakaṃ vā sīsattḥhiṃ vā. Tañhi nimmaṃsattā kaṅkalanti vuccati. Sunikkantaṃ nikkantanti yathā sunikkantaṃ hoti, evaṃ nikkantaṃ nillikhitāṃ, yadettha allīnamāṃsaṃ atthi, taṃ sabbaṃ nillikhitvā aṭṭhimattameva katanti attho. Tenevāha “nimmaṃsa”nti. Lohitaṃ pana makkhitvā tiṭṭhati, tena vuttaṃ “lohitaṃmakkhita”nti.

Bahudukkhā bahupāyāsāti diṭṭhadhammikasamparāyikehi dukkhehi bahudukkhā, upāyāsasaṃkilesehi bahupāyāsā. Yāyaṃ upekkhā nānattā nānattasitāti yā ayaṃ pañcakāmaguṇārammaṇavasena nānāsabhāvā, tāneva ca ārammaṇāni nissitattā “nānattasitā”ti vuccati pañcakāmaguṇūpekkhā, taṃ abhinivajjetvā. Ekattā ekattasitāti catutthajjhānupekkhā, sā hi divasampi ekasmiṃ ārammaṇe uppajjanato ekasabhāvā, tadeva ekaṃ ārammaṇaṃ nissitattā ekattasitā nāma. Yattha sabbaso lokāmisūpādānā aparisesā nirujjhantīti yattha catutthajjhānupekkhāyaṃ yaṃ upekkhaṃ āgamma yaṃ paṭicca sabbena sabbhaṃ aparisesā lokāmisasaṅkhātā pañcakāmaguṇāmisā nirujjhanti. Pañcakāmaguṇāmisāti ca kāmaguṇārammaṇachandarāgā, gahaṇaṭṭhena teyeva ca upādānātipi vuttā. Tamevūpekkhaṃ bhāvetīti taṃ lokāmisūpādānānaṃ paṭipakkhabhūtaṃ catutthajjhānupekkhameva vaḍḍheti.

43. Uḍḍīyeyyāti uppatitvā gaccheyya. Anupatitvāti anubandhitvā. Vitaccheyyunti mukhatuṇḍakena ḍaṃsantā taccheyyūṃ. Vissajjeyyunti maṃsapesiṃ nakhehi kaḍḍhitvā pāteyyūṃ.

47. Yānaṃ vā poriseyyanti purisānucchavikaṃ yānaṃ. Pavaramaṇikuṇḍalanti nānappakāraṃ uttamamaṇiṇca kuṇḍalaṇca. Sāni harantīti attano bhaṇḍakāni gaṇhanti.

48. Sampannaphalanti madhuraphalaṃ. Upapannaphalanti phalūpapannaṃ bahuphalaṃ.

49. Anuttaranti uttamaṃ pabhassaraṃ nirupakkilesaṃ.

50. Ārakā ahaṃ, bhanteti pathavito nabhaṃ viya samuddassa orimatīrato paratīraṃ viya ca suvidūravidūre ahaṃ. Anājānīyeti gihivohārasamucchedanassa kāraṇaṃ ajānanake. Ājānīyabhojananti kāraṇaṃ jānantehi bhuñjitabbaṃ bhojanaṃ. Anājānīyabhojananti kāraṇaṃ ajānantehi bhuñjitabbaṃ bhojanaṃ. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Potaliyasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Jīvakaṣuttavaṇṇanā

51. Evaṃ me sutanti jīvakaṣuttaṃ. Tattha jīvakaṣa komārabhaccassa ambavaneti ettha jīvātīti jīvako. Kumārena bhatoti komārabhacco. Yathāha “kiṃ etaṃ bhaṇe kākehi samparikiṇṇanti? Dārako devāti. Jīvati bhaṇeti? Jīvati devāti. Tena hi bhaṇe taṃ dārakaṃ amhākaṃ antepuraṃ netvā dhātīnaṃ detha posetunti. Tassa jīvātīti jīvakoti nāmaṃ akaṃsu, kumārena posāpitoti komārabhaccoti nāmaṃ akaṃsū”ti. Ayamettha saṅkhepo. Vitthārena pana jīvakaṣavattu khandhake āgatameva. Vinicchayakathāpissa samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vuttā.

Ayaṃ pana jīvako ekasmiṃ samaye bhagavato dosābhisannaṃ kāyaṃ virecetvā sīveyyakaṃ dussayugaṃ datvā vatthānumodanapariyosāne sotāpattiṭṭhale patiṭṭhāya cintesi - “mayā divasassa dvattikkhattuṃ buddhupaṭṭhānaṃ gantabbaṃ, idaṇca veḷuvanaṃ atidūre, mayhaṃ uyyānaṃ ambavanaṃ āsannataraṃ, yaṃnūnāhamettha bhagavato vihāraṃ kāreyya”nti. So tasmīṃ ambavane rattiṭṭhānadivāṭṭhānaleṇakuṭīmaṇḍapādāni sampādetvā bhagavato anucchavikaṃ

gandhakuṭiṃ kāretvā ambavanam atthārasahatthubbedhena tambapaṭṭavaṇṇena pākārena parikkhipāpetvā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ cīvarabhattena santappetvā dakkhiṇodakaṃ pātetvā vihāraṃ niyyātesi. Taṃ sandhāya vuttaṃ - “jīvakassa komārabhaccassa ambavane”ti.

Ārabhantīti ghātenti. Uddissakatanti uddisitvā kataṃ. Paṭiccamanti attānaṃ paṭicca kataṃ. Atha vā paṭiccamanti nimittakammassetam adhivacanaṃ, taṃ paṭicca kammamettha atthīti maṃsaṃ “paṭiccamma”nti vuttaṃ hoti yo evarūpaṃ maṃsaṃ paribhuñjati, sopi tassa kammasa dāyādo hoti, vadhakassa viya tassāpi pāṇaghātakammaṃ hotīti tesam laddhi. Dhammasa cānudhammaṃ byākarontīti bhagavatā vuttakāraṇassa anukāraṇam kathenti. Ettha ca kāraṇam nāma tikoṭiparisuddhamacchamaṃsaparibhogo, anukāraṇam nāma mahājanassa tathā byākaraṇam. Yasmā pana bhagavā uddissakataṃ na paribhuñjati, tasmā neva taṃ kāraṇam hoti, na titthiyānaṃ tathā byākaraṇam anukāraṇam. Sahadhammiko vādānuvādoti parehi vuttakāraṇena sakāraṇo hutvā tumhākaṃ vādo vā anuvādo vā viññūhi garahitabbakāraṇam koci appamattakopi kiṃ na āgacchati. Idaṃ vuttaṃ hoti - “kiṃ sabbākārenapi tumhākaṃ vāde gārayhaṃ kāraṇam natthī”ti. Abbhācikkhantīti abhibhavitvā ācikkhanti.

52. Thānehīti kāraṇehi. Diṭṭhādīsu diṭṭhaṃ nāma bhikkhūnaṃ atthāya migamacche vadhitvā gayhamānaṃ diṭṭhaṃ. Sutaṃ nāma bhikkhūnaṃ atthāya migamacche vadhitvā gahitanti sutaṃ. Parisaṅkitaṃ nāma diṭṭhaparisaṅkitaṃ sutaparisaṅkitaṃ tadubhayavimuttaparisaṅkitanti tividhaṃ hoti.

Tatrāyaṃ sabbasaṅgāhakavinicchayo - idha bhikkhū passanti manusse jālavāgurādihatthe gāmato vā nikkhamante araṇṇe vā vicarante. Dutiyadivase ca nesaṃ taṃ gāmaṃ piṇḍāya pavitthānaṃ samacchamaṃsaṃ piṇḍapātaṃ abhiharanti. Te tena diṭṭhena parisaṅkanti “bhikkhūnaṃ nu kho atthāya kata”nti, idaṃ diṭṭhaparisaṅkitaṃ nāma, etaṃ gahetuṃ na vaṭṭati. Yaṃ evaṃ aparisaṅkitaṃ, taṃ vaṭṭati. Sace pana te manussā “kasmā, bhante, na gaṇhathā”ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā “nayidaṃ, bhante, bhikkhūnaṃ atthāya kataṃ, amhehi attano atthāya vā rājayuttādīnaṃ atthāya vā kata”nti vadanti, kappati.

Na heva kho bhikkhū passanti, apica suṇanti “manussā kira jālavāgurādihatthā gāmato vā nikkhamanti araṇṇe vā vicarantī”ti. Dutiyadivase ca nesaṃ taṃ gāmaṃ piṇḍāya pavitthānaṃ samacchamaṃsaṃ piṇḍapātaṃ abhiharanti. Te tena sutena parisaṅkanti “bhikkhūnaṃ nu kho atthāya kata”nti, idaṃ sutaparisaṅkitaṃ nāma, etaṃ gahetuṃ na vaṭṭati. Yaṃ evaṃ aparisaṅkitaṃ, taṃ vaṭṭati. Sace pana te manussā “kasmā, bhante, na gaṇhathā”ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā “nayidaṃ, bhante, bhikkhūnaṃ atthāya kataṃ, amhehi attano atthāya vā rājayuttādīnaṃ atthāya vā kata”nti vadanti, kappati.

Na heva kho pana passanti na suṇanti, apica tesam gāmaṃ piṇḍāya pavitthānaṃ pattaṃ gahetvā samacchamaṃsaṃ piṇḍapātaṃ abhisaṅkharitvā abhiharanti. Te parisaṅkanti “bhikkhūnaṃ nu kho atthāya kata”nti, idaṃ tadubhayavimuttaparisaṅkitaṃ nāma. Etampi gahetuṃ na vaṭṭati. Yaṃ evaṃ aparisaṅkitaṃ, taṃ vaṭṭati. Sace pana te manussā “kasmā, bhante, na gaṇhathā”ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā “nayidaṃ, bhante, bhikkhūnaṃ atthāya kataṃ, amhehi attano atthāya vā rājayuttādīnaṃ atthāya vā kataṃ, pavattamaṃsaṃ vā kataṃ, kappiyameva labhitvā bhikkhūnaṃ atthāya sampādita”nti vadanti, kappati.

Matānaṃ petakiccatthāya maṅgalādīnaṃ vā atthāya katepi eseṃ nayo. Yaṃ yañhi bhikkhūnaṃ yeṃ atthāya akataṃ, yattha ca nibbematikā honti, taṃ sabbaṃ kappati. Sace pana ekasmiṃ vihare bhikkhū uddissa kataṃ hoti, te ca attano atthāya katabhāvaṃ na jānanti, aññe jānanti. Ye jānanti, tesāṃ na vaṭṭati, itaresāṃ vaṭṭati. Aññe na jānanti, te yeṃ jānanti, tesāṃ yeṃ na vaṭṭati, aññesaṃ vaṭṭati. Tepi “amhākaṃ atthāya kataṃ”ti jānanti aññepi “etesāṃ atthāya kata”nti jānanti, sabbesaṃpi taṃ na vaṭṭati. Sabbe na jānanti, sabbesaṃ vaṭṭati. Pañcasu hi sahadhammikesu yassa kassaci vā atthāya uddissa kataṃ sabbesaṃ na kappati.

Sace pana koci ekaṃ bhikkhuṃ uddissa paṇaṃ vadhitvā tassa pattaṃ pūretvā deti, so ce attano atthāya katabhāvaṃ jānaṃ yeṃ gahetvā aññassa bhikkhuno deti, so tassa saddhāya paribhuñjati. Kassāpattīti? Dvinnampi anāpatti. Yañhi uddissa kataṃ, tassa abhuttatāya anāpatti, itarassa ajānanatāya. Kappiyamaṃsassa hi paṭiggahaṇe āpatti natthi. Uddissakatañca ajānitvā bhuttassa pacchā ñatvā āpattidesanākkiccamā nāma natthi. Akappiyamaṃsaṃ pana ajānitvā bhuttena pacchā ñatvāpi āpatti desetabbā. Uddissakatañhi ñatvā bhuñjatova āpatti, akappiyamaṃsaṃ ajānitvā bhuttassāpi āpattiyeva. Tasmā āpattibhīrukena rūpaṃ sallakkhentaṃpi pucchitvāva maṃsaṃ paṭiggahetabbam, paribhogakāle pucchitvā paribhuñjissāmīti vā gahetvā pucchitvāva paribhuñjitabbam. Kasmā? Duvīññeyyattā. Acchamaṃsañhi sūkaramaṃsasadisāṃ hoti, dīpimaṃsādīni ca migamaṃsasadisāni, tasmā pucchitvā gahaṇameva vaṭṭatīti vadanti.

Adiṭṭhanti bhikkhūnaṃ atthāya vadhitvā gayhamānaṃ adiṭṭhaṃ. Asutanti bhikkhūnaṃ atthāya vadhitvā gahitanti asutaṃ. Aparisaṅkitanti diṭṭhaparisaṅkitādivasena aparisaṅkitaṃ. Paribhoganti vadāmīti imehi tīhi kāraṇehi parisuddhaṃ tikoṭiparisuddhaṃ nāma hoti, tassa paribhogo araṇṇe jātasūpeyyasākapaṃsādivasādiso hoti, tathārūpaṃ paribhuñjantassa mettāvihārisa bhikkhuno doso vā vajjaṃ vā natthi, tasmā taṃ paribhuñjitabbanti vadāmīti attho.

53. Idāni tādisassa paribhoge mettāvihārinopi anavajjantaṃ dassetuṃ idha, jīvaka, bhikkhūtiādimāha. Tattha kiñcāpi aniyamtvā bhikkhūti vuttaṃ, atha kho attānameva sandhāya etaṃ vuttanti veditabbam. Bhagavatā hi mahāvacchagottasutte, caṅkīsutte, imasmiṃ sutteti tīsu ṭhānesu attānaṃ yeṃ sandhāya desanā katā. Pañītena piṇḍapātenāti heṭṭhā anaṅgaṇasutte yo koci mahaggho piṇḍapāto pañītapīṇḍapātoti adhippeto, idha pana maṃsūpasecanova adhippeto. Agathitoti taṇhāya agathito. Amucchitoti taṇhāmucchanāya amucchito. Anajjhoppantoti na adhiopanno, sabbaṃ ālumpitvā ekappahāreneva gilitukāmo kāko viya na hotīti attho. Ādīnavadassāvīti ekarattivāsena udarapaṭalaṃ pavisitvā navahi vaṇamukhehi nikkhamissatītiādinā nayena ādīnavaṃ passanto. Nissaraṇapañño paribhuñjatīti idamatthamāhāraparibhogoti paññāya paricchinditvā paribhuñjati. Attabyābādhāya vā cetetīti attadukkhāya vā citeti. Sutametanti sutaṃ mayā etaṃ pubbe, etaṃ mayhaṃ savanamattamevāti dasseti. Sace kho te, jīvaka, idaṃ sandhāya bhāsītanti, jīvaka, mahābrahmunā vikkhambhanappahānena byāpādādayo pahīnā, tena so mettāvihārī mayhaṃ samucchadappahānena, sace te idaṃ sandhāya bhāsitaṃ, evaṃ sante tava idaṃ vacanaṃ anujānāmīti attho. So sampaṭicchi.

54. Athassa bhagavā sesabrahmavihāravasenāpi uttari desanaṃ vaḍḍhento “idha, jīvaka, bhikkhū”tiādimāha. Taṃ uttānatthameva.

55. Yo kho jīvakāti ayaṃ pāṭiekkō anusandhi. Imasmiñhi ṭhāne bhagavā dvāraṃ thaketi, sattānuddayaṃ dasseti. Sace hi kassaci evamassa “ekaṃ rasapiṇḍapātaṃ datvā kappasatasahassaṃ saggasampattiṃ paṭilabhanti, yaṃkiñci katvā paraṃ māretvāpi rasapiṇḍapātova dātabbo”ti, taṃ paṭisedhento “yo kho, jīvaka, tathāgataṃ vā”tiādimāha.

Tattha iminā paṭhamena ṭhānenāti iminā āṇattimatteneva tāva paṭhamena kāraṇena. Galappavedhakenāti yottena gale bandhitvā kaḍḍhito galena pavedhenta. Ārabhiyamānoti māriyamāno. Akappiyena āsādetīti acchamaṃsaṃ sūkaramaṃsanti, dīpimaṃsaṃ vā migamaṃsanti khādāpetvā - “tvaṃ kiṃ samaṇo nāma, akappiyamaṃsaṃ te khādita”nti ghaṭṭeti. Ye pana dubbhikkhādīsu vā byādhiniggahaṇatthaṃ vā “acchamaṃsaṃ nāma sūkaramaṃsasadisāṃ, dīpimaṃsaṃ migamaṃsasadisā”nti jānantā “sūkaramaṃsaṃ idaṃ, migamaṃsaṃ ida”nti vatvā hitajjhāsayena khādāpenti, na te sandhāyetaṃ vuttaṃ. Tesañhi bahupuññameva hoti. Esāhaṃ, bhante, bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṅghañcāti ayaṃ āgataphalo viññātasāsano diṭṭhasacco ariyasāvako. Imaṃ pana dhammadesanaṃ ogāhanto pasādaṃ uppādetvā dhammakathāya thutiṃ karonto evamāha. Sesā sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Jīvakasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Upālisuttavaṇṇanā

56. Evaṃ me sutanti upālisuttaṃ. Tattha nālandāyanti nālandāti evaṃnāmake nagare taṃ nagaraṃ gocaragāmaṃ katvā. Pāvārikambavaneti dussapāvārikasetṭhino ambavane. Taṃ kira tassa uyyānaṃ ahosi, so bhagavato dhammadesanaṃ sutvā bhagavati pasanno tasmaṃ uyyāne kuṭileṇamaṇḍapādipaṭimaṇḍitaṃ bhagavato vihāraṃ katvā niyyādesi, so vihāro jīvakaṃbavanaṃ viya pāvārikambavananteva saṅkhaṃ gato. Tasmaṃ pāvārikambavane viharatīti attho. Dīghatapassīti dīghattā evaṃladdhanāmo. Piṇḍapātapaṭikkantoti piṇḍapātato paṭikkanto. Sāsane viya kiṃ pana bāhirāyatane piṇḍapātoti vohāro atthīti, natthi.

Paññapetīti dasseti ṭhapeti. Daṇḍāni paññapetīti idaṃ nigaṇṭhasamayena pucchanto āha. Kāyadaṇḍaṃ vacīdaṇḍaṃ manodaṇḍanti ettha purimadaṇḍadvayaṃ te acittakaṃ payyapenti. Yathā kira vāte vāyante sākhaṃ calati, udakaṃ calati, na ca tattha cittaṃ atthi, evaṃ kāyadaṇḍopi acittakova hoti. Yathā ca vāte vāyante tālapaṇṇādīni saddaṃ karonti, udakāni saddaṃ karonti, na ca tattha cittaṃ atthi, evaṃ vacīdaṇḍopi acittakova hotīti imaṃ daṇḍadvayaṃ acittakaṃ paññapenti. Cittaṃ pana manodaṇḍanti paññapenti. Athassa bhagavā vacanaṃ patiṭṭhapetukāmo “kiṃ pana tapassī”tiādimāha.

Tattha kathāvatthusminti ettha kathāyeva kathāvatthu. Kathāyaṃ patiṭṭhapesīti attho. Kasmā pana bhagavā evamakāsi? Passati hi bhagavā “ayaṃ imaṃ kathaṃ ādāya gantvā attano satthu mahānigaṇṭhassa ārocessati, tāsāñca parisati, upāli gahapati nisinno, so imaṃ kathaṃ sutvā mama vādaṃ āropetum āgamissati, tassāhaṃ dhammaṃ desessāmi, so tikkhattum saraṇaṃ gamissati, athassa cattāri saccāni pakāsessāmi, so saccapakāsanāvasāne sotāpattiphale patiṭṭhahissati, paresaṃ saṅghatthameva hi mayā pāramiyo pūritā”ti. Imamatthaṃ passanto evamakāsi.

57. Kammāni paññapesīti idaṃ nigaṇṭho buddhasamayena pucchanto āha. Kāyakammaṃ vacīkammaṃ manokammanti ettha kāyadvāre ādānagahaṇamuñcanacopanapattā aṭṭhakāmāvacarakusalacetanā dvādasākusalacetanāti vīsaticetanā kāyakammaṃ nāma. Kāyadvāre ādānādīni apatvā vacīdvāre vacanabhedaṃ pāpayamānā uppannā tāyeva vīsaticetanā vacīkammaṃ nāma. Ubhayadvāre copanaṃ appatvā manodvāre uppannā ekūnatimsakusalākusalacetanā manokammaṃ nāma. Apica saṅkhepato tividhaṃ kāyaduccaritaṃ kāyakammaṃ nāma, catubbidhaṃ vacīduccaritaṃ vacīkammaṃ nāma, tividhaṃ manoduccaritaṃ manokammaṃ nāma. Imasmiṃca sutte kammaṃ dhuraṃ, anantarasutte “cattārimāni puñña kammāni mayā sayaṃ abhiññā sacchikatvā paveditāni”ti evamāgatepi cetanā dhuraṃ. Yattha katthaci pavattā cetanā “kaṇhaṃ kaṇhavipāka”ntiādibhedaṃ labhati. Niddesavāre cassa “sabyābajjhaṃ kāyasaṅkhāraṃ abhisaṅkharotī”tiādinā nayena sā vuttāva. Kāyadvāre pavattā pana idha kāyakammanti adhippettaṃ, vacīdvāre pavattā vacīkammaṃ, manodvāre pavattā manokammaṃ. Tena vuttaṃ - “imasmiṃ sutte kammaṃ dhuraṃ, anantarasutte cetanā”ti. Kammampi hi bhagavā kammanti paññapeti yathā imasmiṃyeva sutte. Cetanampi, yathāha - “cetanāhaṃ, bhikkhave, kammaṃ vadāmi, cetayitvā kammaṃ karotī”ti. Kasmā pana cetanā kammanti vuttā? Cetanāmūlakattā kammaṃ.

Ettha ca akusalaṃ patvā kāyakammaṃ vacīkammaṃ mahantanti vadanto na kilamati, kusalaṃ patvā manokammaṃ. Tathā hi mātughātādīni cattāri kammāni kāyeneva upakkamitvā kāyeneva karoti, niraye kappatṭhikasaṅghabhedakammaṃ vacīdvārena karoti. Evaṃ akusalaṃ patvā kāyakammaṃ vacīkammaṃ mahantanti vadanto na kilamati nāma. Ekā pana jhānacetanā caturāsītikappasahassāni saggasampattiṃ āvahati, ekā maggacetanā sabbākusalaṃ samugghātetvā arahattaṃ gaṇhāpeti. Evaṃ kusalaṃ patvā manokammaṃ mahantanti vadanto na kilamati nāma. Imasmiṃ pana tṭhāne bhagavā akusalaṃ patvā manokammaṃ mahāsāvajjaṃ vadamāno niyatamicchādiṭṭhiṃ sandhāya vadati. Tenevāha - “nāhaṃ, bhikkhave, aññaṃ ekadhammampi samanupassāmi, yaṃ evaṃ mahāsāvajjaṃ, yathayidaṃ, bhikkhave, micchādiṭṭhi. Micchādiṭṭhiparamāni, bhikkhave, mahāsāvajjāni”ti.

Idāni nigaṇṭhopi tathāgatena gatamaggaṃ paṭipajjanto kiñci atthanipphattiṃ apassantopi “kiṃ panāvuso, gotamā”tiādimāha.

58. Bālakinīyāti upālissa kira bālakaloṇakāragāmo nāma atthi, tato āyaṃ gahetvā manussā āgatā, so “etha bhaṇe, amhākaṃ satthāraṃ mahānigaṇṭhaṃ passissāmā”ti tāya parisāya parivuto tattha agamāsi. Taṃ sandhāya vuttaṃ “bālakinīyā parisāyā”ti, bālakagāmaṃvāsiniyāti attho. Upālīpamukhāyāti upālījeṭṭhakāya. Apica bālakinīyāti bālavatiyā bālussannāyātipi attho. Upālīpamukhāyāti upālīgahapatiyeva tattha thokaṃ sappañño, so tassā pamukho jeṭṭhako. Tenāpi vuttaṃ “upālīpamukhāyā”ti. Handāti vacasāyatthe nipāto. Chavoti lāmako. Oḷārikassāti mahantassa. Upanidhāyāti upanikkhipitvā. Idaṃ vuttaṃ hoti, kāyadaṇḍassa santike nikkhipitvā “ayaṃ nu kho mahanto, ayaṃ mahanto”ti evaṃ olokiyamāno chavo manodaṇḍo kiṃ sobhati, kuto sobhissati, na sobhati, upanikkhepamattampi nappahotīti dīpeti. Sādhū sādhū, bhante, tapassīti dīghatapassissa sādhuḥkāraṃ dento, bhanteti nāṭaputtamālapati.

60. Na kho metaṃ, bhante, ruccatīti, bhante, etaṃ mayhaṃ na ruccati. Māyāvīti māyākāro. Āvaṭṭanimāyanti āvaṭṭetvā gahaṇamāyaṃ. Āvaṭṭetīti āvaṭṭetvā parikkhipitvā gaṇhāti. Gaccha tvaṃ gahapatīti kasmā mahānigaṇṭho gahapatim yāvatatiyaṃ paḥiṇātiyeva? Dīghatapassī pana paṭibāhateva? Mahānigaṇṭhena hi bhagavatā saddhiṃ ekaṃ nagaraṃ upanissāya viharantenapi na bhagavā diṭṭhapubbo. Yo hi satthuvādapaṭiñño hoti, so taṃ paṭiññaṃ appahāya buddhadassane abhabbo. Tasmā esa buddhadassanassa aladdhapubbattā dasabalassa dassanasampattiṃca niyyānikakathābhāvaṃca ajānanto yāvatatiyaṃ paḥiṇateva. Dīghatapassī pana kālena kālaṃ bhagavantaṃ upasaṅkamtvā tiṭṭhatipi nisīdatipi pañhampi pucchati, so tathāgatassa dassanasampattimpi niyyānikakathābhāvampi jānāti. Athassa etadahosi - “ayaṃ gahapati paṇḍito, samaṇassa gotamassa santike gantvā dassanepi pasīdeyya, niyyānikakathaṃ sutvāpi pasīdeyya. Tato na puna amhākaṃ santikaṃ āgaccheyyā”ti. Tasmā yāvatatiyaṃ paṭibāhateva.

Abhivādetvāti vanditvā. Tathāgatañhi disvā pasannāpi appasannāpi yebhuyyena vandantiyeva, appakā na vandanti. Kasmā? Atiucce hi kule jāto agāraṃ ajjhāvasantopi vanditabbo yevāti. Ayaṃ pana gahapati pasannattāva vandi, dassaneyeva kira pasanno. Āgamā nu khvidhāti āgamā nu kho idha.

61. Sādhū sādhū, bhante, tapassīti dīghatapassissa sādhu-kāraṃ dento, bhanteti, bhagavantaṃ ālapati. Sacce paṭiṭṭhāyāti thusarāsimhi ākoṭitakhāṇuko viya acalanto vacīsacce paṭiṭṭhahitvā. Siyā noti bhaveyya amhākaṃ.

62. Idhāti imasmiṃ loke. Assāti bhaveyya. Sītodakapaṭikkhattoti nigaṇṭhā sattasaññāya sītodakaṃ paṭikkhipanti. Taṃ sandhāyetam vuttaṃ. Manosattā nāma devāti manamhi sattā laggā lagitā. Manopaṭibaddhoti yasmā manamhi paṭibaddho hutvā kālaṅkaroti, tasmā manosattesu devesu upapajjatīti dasseti. Tassa hi pittajararogo bhavissati. Tenassa uñhodakaṃ pivituṃ vā hatthapādādīdihovanatthāya vā gattaparisiñcanatthāya vā upanetuṃ na vaṭṭati, rogo balavatāro hoti. Sītodakaṃ vaṭṭati, rogaṃ vūpasameti. Ayaṃ pana uñhodakameva paṭisevati, taṃ alabhamāno odanakañjikaṃ paṭisevati. Cittena pana sītodakaṃ pātukāmo ca paribhuñjitukāmo ca hoti. Tenassa manodaṇḍo tattheva bhijjati. So kāyadaṇḍaṃ vacīdaṇḍaṃ rakkhāmīti sītodakaṃ pātukāmo vā paribhuñjitukāmo vā sītodakameva dethāti vattuṃ na visahati. Tassa evaṃ rakkhitāpi kāyadaṇḍavacīdaṇḍā cutiṃ vā paṭisandhiṃ vā ākaḍḍhituṃ na sakkonti. Manodaṇḍo pana bhinnopi cutimpi paṭisandhimpī ākaḍḍhatiyeva. Iti naṃ bhagavā dubbalakāyadaṇḍavacīdaṇḍā chavā lāmakā, manodaṇḍova balavā mahantoti vadāpesi.

Tassapi upāsakassa etadahosi. “Mucchāvasena asaññibhūtānañhi sattāhampi assāsapassāsā nappavattanti, cittasantatipavattimatteneva pana te matāti na vuccanti. Yadā nesam cittaṃ nappavattati, tadā ‘matā ete nīharitvā te jhāpethā’ti vattabbataṃ āpajjanti. Kāyadaṇḍo nirīho abyāpāro, tathā vacīdaṇḍo. Citteneva pana tesam cutipi paṭisandhipi hoti. Itipi manodaṇḍova mahanto. Bhijjivāpi cutipaṭisandhiākaḍḍhanato eseva mahanto. Amhākaṃ pana mahānigaṇṭhassa kathā aniyyānikā”ti sallakkhesi. Bhagavato pana vicittāni pañhapaṭibhānāni sotukāmo na tāva anujānāti.

Na kho te sandhiyatīti na kho te ghaṭiyati. Purimena vā pacchimanti “kāyadaṇḍo mahanto”ti iminā purimena vacanena idāni “manodaṇḍo mahanto”ti idaṃ vacanaṃ. Pacchimena vā purimanti tena vā pacchimena aduṃ purimavacanaṃ na ghaṭiyati.

63. Idānissa bhagavā aññānīpi kāraṇāni āharanto “taṃ kiṃ maññasī”tiādimāha. Tattha cātuyāmasaṃvarasaṃvutoti na pāṇamatipāteti, na pāṇamatipātayati, na pāṇamatipātayato samanuñño hoti. Na adinnaṃ ādiyati, na adinnaṃ ādiyāpeti, na adinnaṃ ādiyato samanuñño hoti. Na musā bhaṇati, na musā bhaṇāpeti, na musā bhaṇato samanuñño hoti. Na bhāvitamāsīsati, na bhāvitamāsīsāpeti, na bhāvitamāsīsato samanuñño hotīti iminā catukoṭṭhāsenā saṃvarena saṃvuto. Ettha ca bhāvīti pañcakāmaguṇā.

Sabbavārivāritoti vāritasabbaudako, paṭikkhittasabbasītodakoti attho. So hi sītodake sattasaññī hoti, tasmā na taṃ valañjeti. Atha vā sabbavārivāritoti sabbena pāpavāraṇena vāritapāpo. Sabbavāriyuttoti sabbena pāpavāraṇena yutto. Sabbavāridhutoti sabbena pāpavāraṇena dhutapāpo. Sabbavāriphuṭoti sabbena pāpavāraṇena phuṭo. Khuddake pāṇe saṅghātaṃ āpādetīti khuddake pāṇe vadhaṃ āpādeti. So kira ekindriyaṃ pāṇaṃ duvindriyaṃ pāṇanti paññāpeti. Sukkhadaṇḍaka-purāṇapaṇṇasakkhara-kathalānīpi pāṇoteva paññāpeti. Tattha khuddakaṃ udakabindu khuddako pāṇo, mahantaṃ mahantoti saññī hoti. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Kismiṃ paññāpetīti kattha katarasmiṃ koṭṭhāse paññāpeti. Manodaṇḍasminti manodaṇḍakoṭṭhāse, bhanteti. Ayaṃ pana upāsako bhaṇantova sayampi sallakkhesi - “amhākaṃ mahānigaṇṭho ‘asañcetanikaṃ kammaṃ appasāvajjaṃ, sañcetanikaṃ mahāsāvajja’nti paññāpetvā cetanaṃ manodaṇḍoti paññāpeti, aniyyānikā etassa kathā, bhagavatova niyyānikā”ti.

64. Iddhāti samiddhā. Phītāti atisamiddhā sabbapāliphullā viya. Ākiṇṇamanussāti janasaṃmākulā. Pāṇāti hatthiassādayo tiracchānagatā ceva itthipurisadāraḥkādayo manussajātikā ca. Ekaṃ maṃsakhalanti ekaṃ maṃsarāsiṃ. Puñjanti tasseeva vevacanaṃ. Iddhimāti ānubhāvasampanno. Cetovasippattoti citte vasībhāvappatto. Bhasmaṃ karissāmīti chārikaṃ karissāmi. Kiñhi sobhati ekā chavā nāḷandāti idampi bhaṇanto so gahapati - “kāyapayogena paññāsampi manussā ekaṃ nāḷandaṃ ekaṃ maṃsakhalaṃ kātuṃ na sakkonti, iddhiṃ pana eko ekeneva manopadosena bhasmaṃ kātuṃ samattho. Amhākaṃ mahānigaṇṭhassa kathā aniyyānikā, bhagavatova kathā niyyānikā”ti sallakkhesi.

65. Araññaṃ araññabhūtanti agāmaṃ araññameva hutvā araññaṃ jātaṃ. Isīnaṃ manopadosenāti isīnaṃ atthāya katena manopadosena taṃ manopadosaṃ asahamānāhi devatāhi tāni raṭṭhāni vināsītāni. Lokikā pana isayo manaṃ padosetvā vināsayiṃsūti maññanti. Tasmā imasmiṃ lokavāde ṭhatvāva idaṃ vādāropanaṃ katanti veditabbaṃ.

Tattha daṇḍakīraññādīnaṃ evaṃ araññabhūtabhāvo jānitabbo - sarabhaṅgabodhisattassa tāva parisāya ativepullataṃ gatāya kisavaccho nāma tāpaso mahāsattassa antevāsī vivekavāsaṃ patthayamāno gaṇaṃ pahāya godhāvarītīrato kaliṅgaratṭhe daṇḍakīrañño kumbhapuraṃ nāma nagaraṃ upanissāya rājuyyāne vivekamanubrūhayamāno viharati. Tassa senāpati upaṭṭhāko hoti.

Tadā ca ekā gaṇikā rathaṃ abhiruhitvā pañcamātugāmasataparivārā nagaraṃ upasobhayamānā vicarati. Mahājano tameva olokayamāno parivāretvā vicarati,

nagaravīthiyo nappahonti. Rājā vātapānaṃ vivaritvā t̥hito taṃ disvā kā esāti pucchi. Tumhākaṃ nagarasobhinī devāti. So ussūyamāno “kiṃ etāya sobhati, nagaraṃ sayamaṃ sobhissatī”ti taṃ t̥hānantaraṃ acchindāpesi.

Sā tato paṭṭhāya kenaci saddhiṃ santhavaṃ katvā t̥hānantaraṃ pariyesamānā ekadivasaṃ rājuyyānaṃ pavisitvā caṅkamanakoṭiyaṃ ālambanaphalakaṃ nissāya pāsāṇaphalake nisinnaṃ tāpasam disvā cintesi - “kiliṭṭho vatāyaṃ tāpaso anañjitaṃḍito, dāṭhikāhi paruḷhāhi mukhaṃ pihitaṃ, massunā uraṃ pihitaṃ, ubho kacchā paruḷhā”ti. Athassā domanassaṃ uppajji - “ahaṃ ekena kiccena vicarāmi, ayaṅca me kāḷakaṇṇī diṭṭho, udakaṃ āharatha, akkhīni dhovissāmi”ti udakadantakaṭṭhaṃ āharāpetvā dantakaṭṭhaṃ khāditvā tāpasassa sarīre piṇḍaṃ piṇḍaṃ kheḷaṃ pātetvā dantakaṭṭhaṃ jaṭamaṭṭhake khipitvā mukhaṃ vikkhāletvā udakaṃ tāpasassa matthakasmimyeva siñcitvā - “yehi me akkhīni kāḷakaṇṇī diṭṭho, tāni dhotāni kalipavāhito”ti nikkhantā.

Taṃdivasaṅca rājā satim paṭilabhivā - “bho kuhiṃ nagarasobhinī”ti pucchi. Imasmimyeva nagare devāti. Pakatiṭṭhānantaraṃ tassā dethāti t̥hānantaraṃ dāpesi. Sā pubbe sukatakammaṃ nissāya laddhaṃ t̥hānantaraṃ tāpasassa sarīre kheḷapātanena laddhanti saññamakāsi.

Tato katipāhassaccayena rājā purohitassa t̥hānantaraṃ gaṇhi. So nagarasobhiniyā santikaṃ gantvā “bhagini kinti katvā t̥hānantaraṃ paṭilabhī”ti pucchi. “Kiṃ brāhmaṇa aññaṃ kātappaṃ atthi, rājuyyāne anañjitaḷakaṇṇī kūṭajaṭilo eko atthi, tassa sarīre kheḷaṃ pātehi, evaṃ t̥hānantaraṃ labhissasī”ti āha. So “evaṃ karissāmi bhagini”ti tattha gantvā tāya kathitasadisameva sabbam katvā nikkhami. Rājāpi taṃdivasameva satim paṭilabhivā - “kuhiṃ, bho, brāhmaṇo”ti pucchi. Imasmimyeva nagare devāti. “Amhehi anupadhāretvā kataṃ, tadevassa t̥hānantaraṃ dethā”ti dāpesi. Sopi puññabalena labhitvā “tāpasassa sarīre kheḷapātanena laddhaṃ me”ti saññamakāsi.

Tato katipāhassaccayena rañño paccanto kupito. Rājā paccantaṃ vūpasameśāmīti caturaṅginiyā senāya nikkhami. Purohito gantvā rañño purato t̥hatvā “jayatu mahārājā”ti vatvā - “tumhe, mahārāja, jayatthāya gacchathā”ti pucchi. Āma brāhmaṇāti. Evaṃ sante rājuyyāne anañjitaḷakaṇṇī eko kūṭajaṭilo vasati, tassa sarīre kheḷaṃ pātethāti. Rājā tassa vacanaṃ gahetvā yathā gaṇikāya ca tena ca kataṃ, tatheva sabbam katvā orodhepi āṇāpesi - “etassa kūṭajaṭilassa sarīre kheḷaṃ pātethā”ti. Tato orodhāpi orodhapālakāpi tatheva akaṃsu. Atha rājā uyyānadvāre rakkhaṃ t̥hapāpetvā “raññā saddhiṃ nikkhamantā sabbe tāpasassa sarīre kheḷaṃ apātetvā nikkhamituṃ na labhantī”ti āṇāpesi. Atha sabbo balakāyo ca seniyo ca teneva niyāmena tāpasassa upari kheḷaṅca dantakaṭṭhāni ca mukhavikkhālita udakaṅca pāpayiṃsu, kheḷo ca dantakaṭṭhāni ca sakalasarīraṃ avatthariṃsu.

Senāpati sabbapacchā suṇitvā “mayhaṃ kira satthāraṃ bhavantaṃ puññakkhettaṃ saggasopānaṃ evaṃ ghaṭṭayimṣū”ti usumajātahadayo mukhena assasanto vegena rājuyyānaṃ āgantvā tathā byasanapattaṃ isiṃ disvā kacchaṃ bandhitvā dvīhi hatthehi dantakaṭṭhāni apaviyūhitvā ukkhipitvā nisīdāpetvā udakaṃ āharāpetvā nhāpetvā sabbaosadhehi ceva catujjātigandhehi ca sarīraṃ ubbaṭṭetvā sukhumaśākena puñchitvā purato añjaliṃ katvā t̥hito evamāha “ayuttaṃ, bhante, manussehi kataṃ, etesaṃ kiṃ bhavissatī”ti. Devatā senāpati tidhā bhinnā, ekaccā “rājānameva nāseśāmā”ti vadanti, ekaccā “saddhiṃ parisāya rājāna”nti, ekaccā

“rañño vijitaṃ sabbam nāsessāmā”ti. Idaṃ vatvā pana tāpaso appamattakampi kopam akatvā lokassa santiupāyameva ācikkhanto āha “aparādho nāma hoti, accayaṃ pana desetum jānantassa pākatikameva hoti”ti.

Senāpati nayaṃ labhivā rañño santikaṃ gantvā rājānaṃ vanditvā āha - “tumhehi, mahārāja, nirāparādhe mahiddhike tāpase aparajjhantehi bhāriyaṃ kammaṃ kataṃ, devatā kira tidhā bhinnā evaṃ vadanti”ti sabbam ārocetvā - “khamāpite kira, mahārāja, pākatikaṃ hoti, raṭṭhaṃ mā nāsetha, tāpasam khamāpethā”ti āha. Rājā attani dosaṃ kataṃ disvāpi evaṃ vadati “na taṃ khamāpessāmi”ti. Senāpati yāvatatiyaṃ yācitvā anicchantamāha - “ahaṃ, mahārāja, tāpasassa balaṃ jānāmi, na so abhūtavādī, nāpi kupito, sattānuddayena pana evamāha khamāpetha naṃ mahārājā”ti. Na khamāpemi. Tena hi senāpatiṭṭhānaṃ aññassa detha, ahaṃ tumhākaṃ ānāpavattiṭṭhāne na vasissāmi. Tvaṃ yena kāmam gaccha, ahaṃ mayhaṃ senāpatiṃ labhissāmi. Tato senāpati tāpasassa santikaṃ āgantvā vanditvā “kathaṃ paṭipajjāmi, bhante”ti āha. Senāpati ye te vacanaṃ suṇanti, sabbe saparikkhāre sadhane sadvipadacatuppade gahetvā sattadivasabbhantare bahi rajasīmaṃ gaccha, devatā ativiya kupitā dhuvam raṭṭhampi araṭṭhaṃ karissanti. Senāpati tathā akāsi.

Rājā gatamattoyeva amittamathanam katvā janapadam vūpasametvā āgamma jayakhandhāvāraṭṭhāne nisīditvā nagaram paṭijaggāpetvā antonagaram pāvisi. Devatā paṭhamameva udakavuṭṭhiṃ pātayimsu. Mahājano attamano ahosi “kūṭajaṭilaṃ aparaddhakālato paṭṭhāya amhākaṃ rañño vaḍḍhiyeva, amitte nimmathesi, āgatadivaseyeva devo vuṭṭho”ti. Devatā puna sumanapupphavuṭṭhiṃ pātayimsu, mahājano attamanataro ahosi. Devatā puna māsakavuṭṭhiṃ pātayimsu. Tato kahāpaṇavuṭṭhiṃ, tato kahāpaṇatthaṃ na nikkhameyyunti maññamānā hatthūpagapādūpagādikatabhaṇḍavuṭṭhiṃ pātesuṃ. Mahājano sattabhūmikapāsāde ṭhitopi otarivā ābharaṇāni piḷandhanto attamano ahosi. “Arahatī vata kūṭajaṭilake kheḷapātanaṃ, tassa upari kheḷapātitaḥkālato paṭṭhāya amhākaṃ rañño vaḍḍhi jātā, amittamathanam kataṃ, āgatadivaseyeva devo vassī, tato sumanavuṭṭhi māsakavuṭṭhi kahāpaṇavuṭṭhi katabhaṇḍavuṭṭhi catasso vuṭṭhiyo jātā”ti attamanavācam nicchāretvā rañño katapāpe samanunño jāto.

Tasmiṃ samaye devatā ekatodhāraubhatodhārādīni nānappakārāni āvudhāni mahājanassa upari phalake maṃsaṃ koṭṭayamānā viya pātayimsu. Tadanantaram vītaccike vītadhūme kiṃsukapupphavaṇṇe aṅgāre, tadanantaram kūṭāgārappamāṇe pāsāṇe, tadanantaram antomuṭṭhiyaṃ asaṇṭṭhahanikaṃ sukhumavālikaṃ vassāpayamānā asītihaṭṭhubbedham thalaṃ akaṃsu. Rañño vijitaṭṭhāne kisavacchatāpaso senāpati mātuposakarāmoti tayova manussabhūtā arogā ahesuṃ. Sesānaṃ tasmiṃ kamme asamaṅgībhūtānaṃ tiracchānānaṃ pānīyaṭṭhāne pānīyaṃ nāhosi, tiṇaṭṭhāne tiṇaṃ. Te yena pānīyaṃ yena tiṇanti gacchantā appattheyeva sattame divase bahirajasīmaṃ pāpuṇimsu. Tenāha sarabhaṅgabodhisatto -

“Kisañhi vacchaṃ avakiriya daṇḍakī,
Ucchinnamūlo sajano saraṭṭho;
Kukkuḷanāme nirayamhi paccati,
Tassa phuliṅgāni patanti kāye”ti.

Evaṃ tāva daṇḍakīraññassa araññabhūtabhāvo veditabbo.

Kaliṅgaratṭhe pana nāḷikirarañṇe rajjaṃ kārayamāne himavati pañcasatatāpasā anitthigandhā ajinajaṭavākacīradharā vanamūlaphalabhakkhā hutvā ciraṃ vītinaṃmetvā loṇambilasevanatthaṃ manussapathaṃ otarivā anupubbena kaliṅgaratṭhe nāḷikirarañṇo nagaraṃ sampattā. Te jaṭajinavākacīrāni saṅṭhapetvā pabbajitānurūpaṃ upasamasiriṃ dassayamānā nagaraṃ bhikkhāya pavasiṃsu. Manussā anuppanne buddhuppāde tāpasapabbajite disvā pasannā nisajjaṭṭhānaṃ saṃvidhāya hatthato bhikkhābhājanaṃ gahetvā nisīdāpetvā bhikkhaṃ sampādetvā adaṃsu. Tāpasā katabhattakiccā anumodanaṃ akaṃsu. Manussā sutvā pasannacittā “kuhiṃ bhadantā gacchantī”ti pucchiṃsu. Yathāphāsukaṭṭhānaṃ, āvusoti. Bhante, alaṃ aññattha gamanena, rājuyyāne vasatha, mayaṃ bhuttaṭpātarāsā āgantvā dhammakathaṃ sossāmāti. Tāpasā adhivāsetvā uyyānaṃ agamaṃsu. Nāgarā bhuttaṭpātarāsā suddhavatthanivatthā “dhammakathaṃ sossāmā”ti saṅghā gaṇā gaṇībhūtā uyyānābhimukhā agamaṃsu. Rājā uparipāsāde tṭhito te tathā gacchamāne disvā upaṭṭhākaṃ pucchi “kiṃ ete bhaṇe nāgarā suddhavatthā suddhuttarāsāṅgā hutvā uyyānābhimukhā gacchanti, kimettha samajjaṃ vā nāṭakaṃ vā atthī”ti? Natthi deva, ete tāpasānaṃ santike dhammaṃ sotukāmā gacchantīti. Tena hi bhaṇe ahampi gacchissāmi, mayā saddhiṃ gacchantūti. So gantvā tesāṃ ārocesi - “rājāpi gantukāmo, rājānaṃ parivāretvāva gacchathā”ti. Nāgarā pakatiyāpi attamanā taṃ sutvā - “amhākaṃ rājā assaddho appasanno dussīlo, tāpasā dhammikā, te āgamma rājāpi dhammiko bhavissatī”ti attamanatarā ahesuṃ.

Rājā nikkhamitvā tehi parivārito uyyānaṃ gantvā tāpasehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisīdi. Tāpasā rājānaṃ disvā parikathāya kusallassekassa tāpasassa “rañṇo dhammaṃ kathehi”ti saññamadaṃsu, so tāpaso parisāṃ oloketvā pañcasu veresu ādīnavaṃ pañcasu ca sīlesu ānisaṃsaṃ kathento -

“Pāṇo na hantabbo, adinnaṃ nādātabbaṃ, kāmesumicchācāro na caritabbo, musā na bhāsitaḥ, majjaṃ na pātabbaṃ, paṇātipāto nāma nirayasāṃvattaniko hoti tiracchānayaṇisaṃvattaniko pettivisaṃvattaniko, tathā adinnādānādīni. Paṇātipāto niraye paccitvā manussalokaṃ āgatassa vipākāvasesena appāyukasāṃvattaniko hoti, adinnādānaṃ appabhogasaṃvattanikaṃ, micchācāro bahusapattasaṃvattaniko, musāvādo abhūtabbhakkhānasaṃvattaniko, majjapānaṃ ummattakabhāvasāṃvattanika”nti -

Pañcasu veresu imaṃ ādīnavaṃ kathesi.

Rājā pakatiyāpi assaddho appasanno dussīlo, dussīlassa ca sīlakathā nāma dukkathā, kaṇṇe sūlappavesanaṃ viya hoti. Tasmā so cintesi - “ahaṃ ‘ete paggaṇhissāmī’ti āgato, ime pana mayhaṃ āgatakālato paṭṭhāya maṃyeva ghaṭṭentā vijjhantā parisamajjhe kathenti, karissāmi nesāṃ kātṭabba”nti. So dhammakathāpariyosāne “ācariyā sve mayhaṃ gehe bhikkhaṃ gaṇhathā”ti nimantetvā agamāsi. So dutiyadivase mahante mahante koḷumbe āharāpetvā gūthassa pūrāpetvā kadaliṭṭhehi nesāṃ mukhāni bandhāpetvā tattha tattha tṭhapāpesi, puna bahalamadhukatelanāgabalapicchillādīnaṃ kūṭe pūretvā nisseṇimattṭhake tṭhapāpesi, tattheva ca mahāmalle baddhakacce hatthehi muggare gāhāpetvā tṭhapetvā āha “kūṭatāpasā ativiya maṃ viheṭṭhayiṃsu, tesāṃ pāsādato otaraṇakāle kūṭehi picchillaṃ sopānamattṭhake vissajjetvā sīse muggarehi pothetvā gale gahetvā sopāne khipathā”ti. Sopānapādamūle pana caṇḍe kukkure bandhāpesi.

Tāpasāpi “sve rājagehe bhuñjissāmā”ti aññamaññaṃ ovadiṃsu - “mārisā rājagehaṃ nāma sāsaṅkaṃ sappatibhayaṃ, pabbajitehi nāma chadvārāmmaṇe saññatehi bhavitabbaṃ, diṭṭhadiṭṭhe ārammaṇe nimittaṃ na gahetabbaṃ, cakkhudvāre saṃvaro paccupaṭṭhapetabbo”ti.

Punadivase bhikkhācāraṇaṃ sallakkhetvā vākaṇṇaṃ nivāsetvā ajinacammaṃ ekasagataṃ katvā jaṭṭakalāpaṃ saṅghapetvā bhikkhābhājanāṃ gahetvā paṭipāṭiyā rājanivesanaṃ abhiruḷhā. Rājā āruḷhabhāvaṃ ṇatvā gūṭhakoḷumbamukhato kadaliṇṇaṃ nīharāpesi. Duggandho tāpasānaṃ nāsapuṭaṃ paharivā matthaluṇṇapātanaṃ kārappatto ahoṣi. Mahātāpaso rājānaṃ olokesi. Rājā - “ettha bhonto yāvadatthaṃ bhuñjantu ceva harantu ca, tumhākametaṃ anucchavikaṃ, hiyyo ahaṃ tumhe paggaṇhissāmīti āgato, tumhe pana maṃyeva ghaṭṭento vijjhantā parisamajjhe kathayittha, tumhākamidaṃ anucchavikaṃ, bhuñjathā”ti mahātāpasassa uluṇṇena gūṭhaṃ upanāmesī. Mahātāpaso dhī dhīti vadanto paṭinivatti. “Ettakeneva gacchissatha tumhe”ti sopāne kūṭhehi picchillaṃ vissajjāpetvā mallānaṃ saññamadāsi. Mallā muggarehi sīsāni pothetvā gīvāya gahetvā sopāne khipiṃsu, ekopi sopāne paṭiṭṭhātumaṃ nāsakkhi, pavaṭṭamānā sopānapādamūlaṃyeva pāpuṇiṃsu. Sampatte sampatte caṇḍakukkurā paṭapaṭāti luṇṇamānā khādiṃsu. Yopi nesaṃ utṭahitvā palāyati, sopi āvāṇe patati, tatrāpi naṃ kukkurā anubandhitvā khādantiyeva. Iti nesaṃ kukkurā aṭṭhisāṅkhalikameva avasesayiṃsu. Evaṃ so rājā tapasampanne pañcasate tāpase ekadivaseneva jīvitaṃ voropesi.

Athassa raṭṭhe devatā purimanayeneva puna navavuṭṭhiyo pātesuṃ. Tassa rājānaṃ saṭṭhiyojanubbedhena vālikathalena avacchādiyittha. Tenāha sarabhaṅgo bodhisatto

“Yo saññate pabbajite avañcayi,
Dhammaṃ bhaṇante samaṇe adūsake;
Taṃ nāḷikeramaṃ sunakhā parattha,
Saṅgama khādanti viphandamāna”nti.

Evaṃ kāḷiṅgāraññaṃ araññabhūtabhāvo veditabbo.

Atīte pana bārāṇasinagare diṭṭhamaṅgalikā nāma cattālīsakoṭivibhavassa seṭṭhino ekā dhītā ahoṣi dassanīyā pāsādikā. Sā rūpabhogakulasampattisampannatāya bahūnaṃ patthanīyā ahoṣi. Yo panassā vāreyyatthāya pahīṇāti, taṃ taṃ disvānassa jātiyaṃ vā hatthapādādāsi vā yattha katthaci dosaṃ āropetvā “ko esa dujjāto dussaṇṭhito”tiādīni vatvā - “nīharatha na”nti nīharāpetvā “evarūpampi nāma addasaṃ, udakaṃ āharatha, akkhīni dhovissāmī”ti akkhīni dhovati. Tassā diṭṭhaṃ diṭṭhaṃ vipakāraṃ pāpetvā nīharāpetīti diṭṭhamaṅgalikā tveva saṅkhā udapādi, mūlanāmaṃ antaradhāyi.

Sā ekadivasaṃ gaṅgāya udakakīḷaṃ kīḷissāmīti titthaṃ sajjāpetvā pahūtaṃ khādanīyabhojanīyaṃ sakaṭesu pūrāpetvā bahūni gandhamālādīni ādāya paṭicchannayānaṃ āruya ṇātigaṇaparivutā gehamhā nikkhami. Tena ca samayena mahāpuriso caṇḍālayoniyā nibbatta bahinagare cammagehe vasati, mātaṅgottevassa nāmaṃ ahoṣi. So soḷasavassuddesiko hutvā kenacideva karaṇīyena antonagaraṃ pavisitukāmo ekaṃ nīlapilotikaṃ nivāsetvā ekaṃ hatthe bandhitvā

ekena hatthena pacchim, ekena ghaṇḍaṃ gahetvā “ussaratha ayyā, caṇḍāloha”nti jānāpanatthaṃ taṃ vādento nīcacittaṃ paccupaṭṭhapetvā diṭṭhaditṭhe manusse namassamāno nagaraṃ pavasitvā mahāpathaṃ paṭipajji.

Diṭṭhamaṅgalikā ghaṇḍasaddaṃ sutvā sāṇiantarena oloketi dūratova taṃ āgacchantaṃ disvā “kimeta”nti pucchi. Mātaṅgo ayyeti. “Kiṃ vata, bho, akusalaṃ akaramha, kassāyaṃ nissando, vināso nu kho me paccupaṭṭhito, maṅgalakiccena nāma gacchamānā caṇḍālaṃ addasa”nti sarīraṃ kampetvā jigucchamānā kheḷaṃ pātetvā dhātiyo āha - “vegena udakaṃ āharatha, caṇḍālo diṭṭho, akkhīni ceva nāma gahitamukhañca dhovissāmī”ti dhovitvā rathaṃ nivattāpetvā sabbapaṭiyādānaṃ gehaṃ pesetvā pāsādaṃ abhiruhi. Surāsoṇḍādayo ceva tassā upaṭṭhākamanussā ca “kuhiṃ, bho diṭṭhamaṅgalikā, imāyapi velāya nāgacchatī”ti pucchantaṃ taṃ pavattim sutvā - “mahantaṃ vata, bho, surāmaṃsagandhamālādisakkāraṃ caṇḍālaṃ nissāya anubhavitum na labhimha, gaṇhatha caṇḍāla”nti gataṭṭhānaṃ gavesitvā nirāparādhaṃ mātaṅgapaṇḍitaṃ tajjitvā - “are mātaṅga taṃ nissāya idaṇcidañca sakkāraṃ anubhavitum na labhimhā”ti kesesu gahetvā bhūmiyaṃ pātetvā jāṇukapparaṃpāsāṇādīhi koṭṭetvā matoti saññāya pāde gahetvā kaḍḍhantaṃ saṅkārakūṭe chaḍḍesum.

Mahāpuriso saññaṃ paṭilabhitvā hatthapāde parāmasitvā - “idaṃ dukkhaṃ kaṃ nissāya uppanna”nti cintento - “na aññaṃ kañci, diṭṭhamaṅgalikaṃ nissāya uppanna”nti ñatvā “sacāhaṃ puriso, pādesu naṃ nipātessāmī”ti cintetvā vedhamāno diṭṭhamaṅgalikāya kuladvāraṃ gantvā - “diṭṭhamaṅgalikaṃ labhanto vuṭṭhahissāmi, alabhantassa ettheva maraṇa”nti gehaṅgaṇe nipajji. Tena ca samayena jambudīpe ayaṃ dhammatā hoti - yassa caṇḍālo kujjhitvā gabbhadvāre nipanno marati, ye ca tasmim gabbhe vasanti, sabbe caṇḍālā honti. Gehamajjhamhi mate sabbe gehavāsino, dvāramhi mate ubhato anantaragehavāsikā, aṅgaṇamhi mate ito satta ito sattāti cuddasagehavāsino sabbe caṇḍālā hontīti. Bodhisatto pana aṅgaṇe nipajji.

Seṭṭhissa ārocesum - “mātaṅgo te sāmī gehaṅgaṇe patito”ti gacchatha bhaṇe, kiṃ kāraṇāti vatvā ekamāsakaṃ datvā utṭhāpethāti. Te gantvā “imaṃ kira māsakaṃ gahetvā utṭhahā”ti vadiṃsu. So - “nāhaṃ māsakatthāya nipanno, diṭṭhamaṅgalikāya svāhaṃ nipanno”ti āha. Diṭṭhamaṅgalikāya ko dosoti? Kiṃ tassā dosaṃ na passatha, niraparādho ahaṃ tassā manussehi byasanaṃ pāpito, taṃ labhantova vuṭṭhahissāmi, alabhanto na vuṭṭhahissāmīti.

Te gantvā seṭṭhissa ārocesum. Seṭṭhi dhītu dosaṃ ñatvā “gacchatha, ekaṃ kahāpaṇaṃ dethā”ti peseti. So “na icchāmi kahāpaṇaṃ, tameva icchāmī”ti āha. Taṃ sutvā seṭṭhi ca seṭṭhibhariyā ca - “ekāyeva no piyadhītā, paveniyā ghaṭako añño dārakopi natthī”ti saṃvegappattā - “gacchatha tātā, koci amhākaṃ asahanako etaṃ jīvitāpi voropeyya, etasmiñhi mate sabbe mayaṃ natṭhā homa, ārakkhamassa gaṇhathā”ti parivāretvā ārakkhaṃ saṃvidhāya yāguṃ pesayiṃsu, bhattaṃ dhaṇaṃ pesayiṃsu, evaṃ so sabbam paṭikkhipi. Evaṃ eko divaso gato; dve, tayo, cattāro, pañca divasā gatā.

Tato sattasattagehavāsikā utṭhāya - “na sakkoma mayaṃ tumhe nissāya caṇḍālā bhavitum, amhe mā nāsetha, tumhākaṃ dārikaṃ datvā etaṃ utṭhāpethā”ti āhaṃsu. Te satampi saḥassampi sataḥassampi paṇiṇiṃsu, so paṭikkhipateva. Evaṃ cha

divasā gatā. Sattame divase ubhato cuddasagehavāsikā sannipatitvā - “na mayam caṇḍālā bhavitum sakkoma, tumhākaṃ akāmakānampi mayam etassa dārikaṃ dassāmā”ti āhaṃsu.

Mātāpitaro sokasallasamappitā visaññī hutvā sayane nipatiṃsu. Ubhato cuddasagehavāsino pāsādaṃ āruya supupphitakiṃsukasākhaṃ ucchindantā viya tassā sabbābharaṇāni omuñcitvā nakhehi sīmantam katvā kese bandhitvā nīlasāṭakaṃ nivāsāpetvā hatthe nīlapilotikakhaṇḍaṃ veṭhetvā kaṇṇesu tipupaṭṭake piḷandhāpetvā tālapaṇṇapacchiṃ datvā pāsādato otārāpetvā dvīsu bāhāsu gahetvā - “tava sāmikaṃ gahetvā yāhī”ti mahāpurisassa adaṃsu.

Nīluppalampi atibhāroti anukkhittapubbā sukhumāladārikā “utthāhi sāmi, gacchāmā”ti āha. Bodhisatto nipannakova āha “nāhaṃ utthahāmī”ti. Atha kinti vadāmīti. “Utthēhi ayya mātāṅgā”ti evaṃ maṃ vadāhīti. Sā tathā avoca. Na tuyhaṃ manussā utthānasamatthaṃ maṃ akaṃsu, bāhāya maṃ gahetvā utthāpehīti. Sā tathā akāsi. Bodhisatto utthahanto viya parivaṭṭetvā bhūmiyaṃ patitvā - “nāsitaṃ, bho, diṭṭhamaṅgalikāya paṭhamam manussehi koṭṭāpetvā, idāni sayaṃ koṭṭeti”ti viravittha. Sā kiṃ karomi ayyāti? Dvīhi hatthehi gahetvā utthāpehīti. Sā tathā utthāpetvā nisīdāpetvā gacchāma sāmīti. Gacchā nāma araṇṇe honti, mayam manussā, atikoṭṭitomhi tuyhaṃ manussehi, na sakkomi padasā gantum, piṭṭhiyā maṃ nehīti. Sā onamitvā piṭṭhiṃ adāsi. Bodhisatto abhiruhi. Kuhiṃ nemi sāmīti? Bahinagaraṃ nehīti. Sā pācīnadvāraṃ gantvā - “idha te sāmi vasanaṭṭhāna”nti pucchi. Kataratṭhānaṃ etanti? Pācīnadvāraṃ sāmīti. Pācīnadvāre caṇḍālaputtā vasitum na labhanti attano vasanaṭṭhānaṃ anācikkhitvāva sabbadvārāni āhiṇḍāpesi. Kasmā? Bhavaggaṭṭamassā mānaṃ pātesāmi. Mahājano ukkuṭṭhimakāsi - “ṭhapetvā tumhādisaṃ añño etissā mānaṃ bhedako natthī”ti.

Sā pacchimadvāraṃ patvā “idha te sāmi vasanaṭṭhāna”nti pucchi. Kataratṭhānaṃ etanti? Pacchimadvāraṃ sāmīti. Iminā dvārena nikkhamitvā cammagehaṃ oloketi gacchāti. Sā tattha gantvā āha “idaṃ cammagehaṃ tumhākaṃ vasanaṭṭhānaṃ sāmī”ti? Āmāti piṭṭhito otarivā cammagehaṃ pāvisi.

Tattha sattaṭṭhadivase vasanto sabbaññutagavesanadhīro ettakesu divasesu na ca jātisambhedamakāsi. “Mahākulassa dhītā sace maṃ nissāya mahantaṃ yasaṃ na pāpuṇāti, na camhāhaṃ catuvīsatiyā buddhānaṃ antevāsiko. Etissā pādadhovanaudakena sakalajambudīpe rājūnaṃ abhisekakiccaṃ karissāmī”ti cintetvā puna cintesi - “agāramajjhevasanto na sakkhissāmi, pabbajitvā pana sakkhissāmī”ti. Cintetvā taṃ āmantesi - “diṭṭhamaṅgalike mayam pubbe ekacarā kammaṃ katvāpi akatvāpi sakkā jīvitum, idāni pana dārabharaṇaṃ paṭipannamha, kammaṃ akatvā na sakkā jīvitum, tvaṃ yāvāhaṃ āgacchāmi, tāva mā ukkaṇṭhitthā”ti araṇṇaṃ pavisitvā susānādīsu nantakāni saṅkaḍḍhitvā nivāsanapārūpanaṃ katvā samaṇapabbajjaṃ pabbajitvā ekacaro laddhakāyaviveko kasiṇaparikkammaṃ katvā aṭṭha samāpattiyo pañca abhiññāyo ca nibbattetvā “idāni sakkā diṭṭhamaṅgalikāya avassayena mayā bhavitu”nti bārāṇasiabhimukho gantvā cīvaram pārūpitvā bhikkhaṃ caramāno diṭṭhamaṅgalikāya gehābhimukho agamāsi.

Sā taṃ dvāre ṭhitaṃ disvā asaṇṇānantī - “aticchatha, bhante, caṇḍālānaṃ vasanaṭṭhānameta”nti āha. Bodhisatto tattheva aṭṭhāsi. Sā punappunaṃ oloketi saṇṇānitvā hatthehi uraṃ paharivā viravamānā pādamūle patitvā āha - “yadi te sāmi edisaṃ cittaṃ atthi, kasmā maṃ mahatā yasā parihāpetvā anāthaṃ akāsi”ti.

Nānappakāraṃ paridevaṃ paridevitvā akkhīni puñchamānā uttāya bhikkhābhājanam gahetvā antogehe nisīdāpetvā bhikkham adāsi. Mahāpuriso bhattakiccaṃ katvā āha - “diṭṭhamaṅgalike mā soci mā paridevi, ahaṃ tuyhaṃ pādadhovanaudakena sakalajambudīpe rājūnaṃ abhisekakiccaṃ kāretuṃ samattho, tvaṃ pana ekaṃ mama vacanaṃ karohi, nagaraṃ pavisitvā ‘na mayhaṃ sāmiko caṇḍālo, mahābrahmā mayhaṃ sāmiko’ti ugghosayamānā sakalanagaraṃ carāhī’ti.

Evam vutte diṭṭhamaṅgalikā - “pakatiyāpi ahaṃ sāmi mukhadoseneva byasanaṃ pattā, na sakkhissāmevaṃ vattu”nti āha. Bodhisatto - “kiṃ pana tayā mayhaṃ agāre vasantassa alikavacanaṃ sutapubbaṃ, ahaṃ tadāpi alikaṃ na bhaṇāmi, idāni pabbajito kiṃ vakkhāmi, saccavādī puriso nāmāha”nti vatvā - “ajja pakkhassa atṭhamī, tvaṃ ‘ito sattāhassaccayena uposathadivase mayhaṃ sāmiko mahābrahmā candamaṇḍalaṃ bhinditvā mama santikaṃ āgamissatī’ti sakalanagare ugghosehī’ti vatvā pakkāmi.

Sā saddahitvā haṭṭhatuttā sūrā hutvā sāyaṃpātaṃ nagaraṃ pavisitvā tathā ugghosehi. Manussā paṇinā paṇiṃ paharantā - “passatha, amhākaṃ diṭṭhamaṅgalikā caṇḍālaputtaṃ mahābrahmānaṃ karotī’ti hasantā keḷiṃ karonti. Sā punadivasepi tatheva sāyaṃpātaṃ pavisitvā - “idāni chāhaccayena, pañcāha-catūha-tīha-dvīha-ekāhaccayena mayhaṃ sāmiko mahābrahmā candamaṇḍalaṃ bhinditvā mama santikaṃ āgamissatī’ti ugghosehi.

Brāhmaṇā cintayīmsu - “ayaṃ diṭṭhamaṅgalikā atisūrā hutvā katheti, kadāci evaṃ siyā, etha mayaṃ diṭṭhamaṅgalikāya vasanaṭṭhānaṃ paṭijaggāmā’ti cammagehassa bāhirabhāgaṃ samantā tacchāpetvā vālikaṃ okirīmsu. Sāpi uposathadivase pātova nagaraṃ pavisitvā “ajja mayhaṃ sāmiko āgamissatī’ti ugghosehi. Brāhmaṇā cintayīmsu - “ayaṃ bho na dūraṃ apadissati, ajja kira mahābrahmā āgamissati, vasanaṭṭhānaṃ saṃvidahāmā’ti cammagehaṃ samajjāpetvā haritūpalittaṃ ahatavatthehi parikkhipitvā mahārahaṃ pallaṅkaṃ attharitvā upari celavitānaṃ bandhitvā gandhamālādāmāni osārayīmsu. Tesam paṭijaggantānaṃyeva sūriyo atthaṃ gato.

Mahāpuriso cande uggaṭamatte abhiññāpādakajjhānaṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya kāmāvacaracittena parikammaṃ katvā iddhicittena dvādasayojanikaṃ brahmattabhāvaṃ māpetvā vehāsaṃ abbhuggantvā candavimānassa anto pavisitvā vanantato abbhussakkamānaṃ candaṃ bhinditvā candavimānaṃ ohāya purato hutvā “mahājano maṃ passatū’ti adhiṭṭhāsi. Mahājano disvā - “saccaṃ, bho, diṭṭhamaṅgalikāya vacanaṃ, āgacchantam mahābrahmānaṃ pūjessāmā’ti gandhamālaṃ ādāya diṭṭhamaṅgalikāya gharaṃ parivāretvā atṭhāsi. Mahāpuriso matthakamatthakena sattavāre bārāṇasiṃ anuparigantvā mahājanena diṭṭhabhāvaṃ ñatvā dvādasayojanikaṃ attabhāvaṃ vijahitvā manussappamāṇameva māpetvā mahājanassa passantasseva cammagehaṃ pāvisi. Mahājano disvā - “otiṇṇo no mahābrahmā, sāṇiṃ āharathā’ti nivesanaṃ mahāsāṇiyā parikkhipitvā parivāretvā tṭhito.

Mahāpurisopi sirisayanamajjhe nisīdi. Diṭṭhamaṅgalikā samīpe atṭhāsi. Atha naṃ pucchi “utusamayo te diṭṭhamaṅgalike’ti. Āma ayyāti. Mayā dinnam puttaṃ gaṇhāhīti aṅguṭṭhakena nābhimaṇḍalaṃ phusi. Tassā parāmasaneneva gabbho patiṭṭhāsi. Mahāpuriso - “ettāvatā te diṭṭhamaṅgalike pādadhovanaudakaṃ sakalajambudīpe rājūnaṃ abhisekodakaṃ bhavissati, tvaṃ tiṭṭhā’ti vatvā

brahmattabhāvaṃ māpetvā passantasseva mahājanassa nikkhamitvā vehāsaṃ
abbhuggantvā caṇḍamaṇḍalameva pavittṭho. Sā tato paṭṭhāya brahmapajāpatī nāma
jātā. Pādadhovanaudakaṃ labhanto nāma natthi.

Brāhmaṇā - “brahmapajāpatiṃ antonagare vasāpessāmā”ti suvaṇṇasivikāya
āropetvā yāva sattamakoṭiyā aparisuddhajātikassa sivikaṃ gahetuṃ na adamsu.
Soḷasa jātīmantaḥbrahmaṇā gaṇhiṃsu. Sesā gandhapupphādīhi pūjetvā nagaraṃ
pavisitvā - “na sakkā, bho, ucchiṭṭhagehe brahmapajāpatiyā vasituṃ, vatthuṃ
gahetvā gehaṃ karissāma, yāva pana taṃ karīyati, tāva maṇḍapeva vasatū”ti
maṇḍape vasāpesuṃ. Tato paṭṭhāya cakkhupathe ṭhatvā vanditukāmā kahāpaṇaṃ
datvā vandituṃ labhanti, savanūpacāre vanditukāmā satam datvā labhanti, āsanne
pakatikathaṃ savanaṭṭhāne vanditukāmā pañcasatāni datvā labhanti, pādapiṭṭhiyaṃ
sīsam ṭhapetvā vanditukāmā sahasam datvā labhanti, pādadhovanaudakaṃ
patthayamānā dasasahasāni datvā labhanti. Bahinagarato antonagare yāva
maṇḍapā āgacchantiyā laddhadhanaṃyeva koṭisatamattaṃ ahosi.

Sakalajambudīpo saṅkhubhi, tato sabbarājāno “brahmapajāpatiyā pādadhovanena
abhisekaṃ karissāmā”ti satasahasam pesetvā labhiṃsu. Maṇḍape vasantiyā eva
gabbhavuṭṭhānaṃ ahosi. Mahāpurisaṃ paṭicca laddhakumāro pāsādiko ahosi.
lakkhaṇasampanno. Mahābrahmuno putto jātoti sakala jambudīpo ekakolāhalo ahosi.
Kumārassa khīramaṇimūlaṃ hotūti tato tato āgatadhanaṃ koṭisahasam ahosi.
Ettāvatā nivesanampi niṭṭhitaṃ. Kumārassa nāmakaraṇaṃ karissāmāti nivesanaṃ
sajjetvā kumāraṃ gandhodakena nhāpetvā alaṅkaritvā maṇḍape jātattā
maṇḍabyotveva nāmaṃ akaṃsu.

Kumāro sukkena saṃvaḍḍhamāno sippuggahaṇavayapattoti sakalajambudīpe
sippajānanakā tassa santike āgantvā sippaṃ sikkhāpenti. Kumāro medhāvī pañṇavā
sutaṃ sutaṃ mutaṃ āvuṇanto viya gaṇhāti, gahitagahitaṃ suvaṇṇaghaṭe
pakkhattatelaṃ viya tiṭṭhati. Yāvatā vācuggatā pariyatti atthi, tena anuggahitā nāma
nāhosi. Brāhmaṇā taṃ parivāretvā caranti, sopi brāhmaṇabhatto ahosi. Gehe
asītibrahmaṇasahasāni niccabhattaṃ bhuñjanti. Gehampissa sattadvāraḥkoṭṭhakaṃ
mahantaṃ ahosi. Gehe maṅgaladivase jambudīpavāsīhi pesitadhanaṃ
koṭisahasamattaṃ ahosi.

Bodhisatto āvajjesi - “pamatto nu kho kumāro appamatto”ti. Athassa taṃ pavattiṃ
ñatvā - “brāhmaṇabhatto jāto, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ hoti, taṃ na jānāti,
gacchāmi naṃ damemī”ti cīvaraṃ pārupitvā bhikkhābhājanaṃ gahetvā -
“dvāraḥkoṭṭhakā atisambādhā, na sakkā koṭṭhakena pavisitu”nti ākāsenāgantvā
asītibrahmaṇasahasānaṃ bhuñjanaṭṭhāne ākāsaṅgaṇe otari. Maṇḍabyakumāropi
suvaṇṇakaṭacchuṃ gāhāpetvā - “idha sūpaṃ detha idha odana”nti parivisāpento
bodhisattaṃ disvā daṇḍakena ghaṭṭitaāsiviso viya kupitvā imaṃ gāthamāha -

“Kuto nu āgacchasi dummavāsī,
Otallako paṃsupisācakova;
Saṅkāracoḷaṃ paṭimuñca kaṇṭhe,
Ko re tuvaṃ hosi adakkhiṇeyyo”ti.

Atha naṃ mahāsatto akujjhivāva ovaḍanto āha -

“Annaṃ tavedaṃ pakataṃ yasassi,
Taṃ khajjare bhuñjare piyyare ca;

Jānāsi maṃ tvam paradattūpajīviṃ,
Uttiṭṭha piṇḍaṃ labhaṃ sapāko''ti.

So nayidaṃ tumhādisānaṃ paṭiyattanti dassento āha -

''Annaṃ mamedam pakataṃ brāhmaṇānaṃ,
Atthatthitaṃ saddahato mamedam;
Apehi etto kimidhatṭhitosi,
Na mādisā tuyhaṃ dadanti jammā''ti.

Atha bodhisatto ''dānaṃ nāma saguṇassapi nigguṇassapi yassa kassaci dātabbaṃ,
yathā hi ninnepi thalepi patiṭṭhāpitaṃ bījaṃ pathavīrasaṃ āporasañca āgama
sampajjati, evaṃ nipphalaṃ nāma natthi, sukhette vapitabījaṃ viya guṇavante
mahapphalaṃ hotī''ti dassetuṃ imaṃ gāthamāha -

''Thale ca ninne ca vapanti bījaṃ,
Anūpakhette phalamāsamānā;
Etāya saddhāya dadāhi dānaṃ,
Appeva ārādhaye dakkhiṇeyye''ti.

Atha kumāro kodhābhibhūto - ''kenimassa muṇḍakassa paveso dinno''ti
dvārarakkhādayo tajjetvā -

''Khattāni mayhaṃ veditāni loke,
Yesāhaṃ bījāni patiṭṭhapemi;
Ye brāhmaṇā jātimaṇḍapapannā,
Tānīdha khettāni supesalānī''ti. -

Gāthaṃ vatvā ''imaṃ jammaṃ veṇupadarena pothetvā gīvāyaṃ gahetvā sattapi
dvārakoṭṭhake atikkamitvā bahi nīharathā''ti āha. Atha naṃ mahāpuriso āha -

''Giriṃ nakhena khaṇasi, ayo dantebhi khādasi;
Jātavedaṃ padahasi, yo isiṃ paribhāsasī''ti.

Evañca pana vatvā - ''sace myāyaṃ hatthe vā pāde vā gaṇhāpetvā dukkhaṃ
uppādeyya, bahuṃ apuññaṃ pasaveyyā''ti sattānuddayatāya vehāsaṃ
abbhuggantvā antaravīthiyaṃ otari. Bhagavā sabbaññutaṃ patto tamatthaṃ
pakāsento imaṃ gāthamāha -

''Idaṃ vatvāna mātāṅgo, isi saccaparakkamo;
Antalikkhasmiṃ pakkāmi, brāhmaṇānaṃ udikkhata''nti.

Tāvadeva nagararakkhikadevatānaṃ jeṭṭhakadevarājā maṇḍabyassa gīvaṃ
parivattesi. Tassa mukhaṃ parivattetitvā pacchāmukhaṃ jātaṃ, akkhīni parivattāni,
mukhena kheḷaṃ vamaṭi, sarīraṃ thaddhaṃ sūle āropitaṃ viya ahosi. Asītisahassā
paricārayakkhā asītibrāhmaṇasahassāni tatheva akaṃsu. Vegena gantvā
brahmapajāpatiyā ārocayiṃsu. Sā taramānarūpā āgantvā taṃ vipakāraṃ disvā
gāthamāha -

''Āvedhitaṃ piṭṭhito uttamaṅgaṃ,
Bāhuṃ pasāreti akammaṇeṃyaṃ;
Setāni akkhīni yathā matassa,

Ko me imaṃ puttamakāsi eva''nti.

Athassā ārocesuṃ -

“Idhāgamā samaṇo dummavāsī,
Otallako paṃsupisācakova,
Saṅkāracoḷaṃ paṭimuñca kaṇṭhe,
So te imaṃ puttamakāsi eva''nti.

Sā sutvāva aññāsi - “mayhaṃ yasadāyako ayyo anukampāya puttassa
pamattabhāvaṃ ñatvā āgato bhavissatī''ti. Tato upaṭṭhāke pucchi -

“Katamaṃ disaṃ agamā bhūripaṇṇo,
Akkhātha me māṇavā etamatthaṃ;
Gantvāna taṃ paṭikaremu accayaṃ,
Appeva naṃ putta labhemu jīvita''nti.

Te āhaṃsu -

“Vehāyasaṃ agamā bhūripaṇṇo,
Pathaddhuno pannaraseva cando;
Apicāpi so purimadisāṃ agacchi,
Saccappaṭiṇṇo isi sādthurūpo''ti.

Mahāpurisopi antaravīthiyaṃ otiṇṇaṭṭhānato paṭṭhāya - “mayhaṃ padavaḷaṇṇaṃ
hatthiassādīnaṃ vasena mā antaradhāyittha, diṭṭhamaṅgalikāyeva naṃ passatu, mā
aññe''ti adhiṭṭhahitvā piṇḍāya caritvā yāpanamattaṃ missakodanaṃ gahetvā
paṭikkamanasālāyaṃ nisinno bhuñjitvā thokaṃ bhuttāvasesaṃ bhikkhābhājaneyeva
ṭhapesi. Diṭṭhamaṅgalikāpi pāsādā oruyha antaravīthiṃ paṭipajjamānā padavaḷaṇṇaṃ
disvā - “idaṃ mayhaṃ yasadāyakassa ayyassa pada''nti padānusārenāgantvā
vanditvā āha - “tumhākaṃ, bhante, dāsenā katāparādhaṃ mayhaṃ khamatha, na hi
tumhe kodhavasikā nāma, detha me puttassa jīvita''nti.

Evañca pana vatvā -

“Āvedhitaṃ piṭṭhito uttamaṅgaṃ,
Bāhuṃ pasāreti akammaṇeyyaṃ;
Setāni akkhīni yathā matassa,
Ko me imaṃ puttamakāsi eva''nti. -

Gāthaṃ abhāsi. Mahāpuriso āha - “na mayaṃ evarūpaṃ karoma, pabbajitaṃ pana
hiṃsante disvā pabbajitesu sagāravāhi bhūtayakkhadevatāhi kataṃ bhavissatī''ti.

Kevalaṃ, bhante, tumhākaṃ manopadoso mā hotu, devatāhi kataṃ hotu,
sukhamāpayā, bhante, devatā, apicāhaṃ, bhante, kathaṃ paṭipajjāmīti. Tena hi
osadhaṃ te kathessāmi, mama bhikkhābhājane bhuttāvasesaṃ bhattamatthi, tattha
thokaṃ udakaṃ āsiñcitvā thokaṃ gahetvā tava puttassa mukhe pakkhipa, avasesaṃ
udakacāṭiyaṃ āloḷetvā asītiyā brāhmaṇasahassānaṃ mukhe pakkhipāti. Sā evaṃ
karissāmīti bhattaṃ gahetvā mahāpurisaṃ vanditvā gantvā tathā akāsi.

Mukhe pakkhittamatte jetṭhakadevarājā - “sāmiṃhi sayamaṃ bhesajjamaṃ karonte amhehi na sakkā kiñci kātu”nti kumāraṃ vissajjesi. Sopi khipitvā kiñci dukkhaṃ appattapubbo viya pakativannaṃ ahosi. Atha namaṃ mātā avoca - “passa tāta tava kulupakānaṃ hirottapparahitānaṃ vippakāraṃ, samaṇā pana na evarūpā honti, samaṇe tāta bhojeyyāsī”ti. Tato sesakaṃ udakacāṭiyaṃ āluḷāpetvā brāhmaṇānaṃ mukhe pakkhipāpesi. Yakkhā tāvadeva vissajjetvā palāyimsu. Brāhmaṇā khipitvā khipitvā utṭhahitvā kiṃ amhākaṃ mukhe pakkhittanti pucchiṃsu. Mātāṅgaisissa ucchiṭṭhabhattanti. Te “caṇḍālassa ucchiṭṭhakaṃ khādāpitamhā, abrahmaṇā dānimhā jātā, idāni no brāhmaṇā ‘asuddhabrahmaṇā ime’ti sambhogaṃ na dassantī”ti tato palāyitvā majjharatṭhaṃ gantvā majjharājassa nagare aggāsānikā brāhmaṇā nāma mayanti rājagehe bhuñjanti.

Tasmiṃ samaye bodhisatto pāpaniggahaṃ karonto mānājātike nimmadayanto vicarati. Atheke “jātimantatāpaso nāma mayā sadiso natthī”ti aññesu saññaṃpi na karoti. Bodhisatto taṃ gaṅgātīre vasamānaṃ disvā “mānaniggahamassa karissāmī”ti tattha agamāsi. Taṃ jātimantatāpaso pucchi - “kiṃ jacco bhava”nti? Caṇḍālo ahaṃ ācariyāti. Apehi caṇḍāla apehi caṇḍāla, heṭṭhāgaṅgāya vasa, mā uparigaṅgāya udakaṃ ucchiṭṭhamakāsīti.

Bodhisatto - “sādhu ācariya, tumhehi vuttaṭṭhāne vasissāmī”ti heṭṭhāgaṅgāya vasanto “gaṅgāya udakaṃ paṭisotaṃ sandatū”ti adhiṭṭhāsi. Jātimantatāpaso pātova gaṅgaṃ oruyha udakaṃ ācamati, jaṭā dhovati. Bodhisatto dantakaṭṭhaṃ khādanto piṇḍaṃ piṇḍaṃ kheḷaṃ uduke pāteti. Dantakaṭṭhakucchiṭṭhakampi tattheva pavāheti. Yathā ce taṃ aññattha alaggitvā tāpasasseva jaṭāsu laggati, tathā adhiṭṭhāsi. Kheḷampi dantakaṭṭhampi tāpasassa jaṭāsuyeva patitṭhāti.

Tāpaso caṇḍālassidaṃ kammaṃ bhavissatīti vippaṭisārī hutvā gantvā pucchi - “idaṃ, bho caṇḍāla, gaṅgāya udakaṃ tayā paṭisotagāmikata”nti? Āma ācariya. Tena hi tvaṃ heṭṭhāgaṅgāya mā vasa, uparigaṅgāya vasāti. Sādhu ācariya, tumhehi vuttaṭṭhāne vasissāmīti tattha vasanto iddhiṃ paṭippassambhesi, udakaṃ yathāgatikameva jātamaṃ. Puna tāpaso tadeva byasanaṃ pāpuṇi. So puna gantvā bodhisattaṃ pucchi, - “bho caṇḍāla, tvamidaṃ gaṅgāya udakaṃ kālena paṭisotagāmiṃ kālena anusotagāmiṃ karosī”ti? Āma ācariya. Caṇḍāla, “tvaṃ sukhavihārīnaṃ pabbajitānaṃ sukhena vasitumaṃ na desi, sattame te divase sattadhā muddhā phalatū”ti. Sādhu ācariya, ahaṃ pana sūriyassa uggantumaṃ na dassāmīti.

Atha mahāsatto cintesi - “etassa abhisāpo etasseva upari patissati, rakkhāmi na”nti sattānuddayatāya punadivase iddhiyā sūriyassa uggantumaṃ na adāsi. Iddhimato iddhivisayo nāma acinteyyo, tato paṭṭhāya aruṇuggaṃ na paññāyati, rattindivaparicchedo natthi, kasavañijjādīni kammāni payojento nāma natthi.

Manussā - “yakkhāvaṭṭo nu kho ayaṃ bhūtadevaṭṭonāgasupaṇṇāvaṭṭo”ti upaddavappattā “kiṃ nu kho kātābba”nti cintetvā “rājakulaṃ nāma mahāpaññaṃ, lokassa hitaṃ cintetumaṃ sakkoti, tattha gacchāmā”ti rājakulaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesumaṃ. Rājā sutvā bhītopi abhītākāraṃ katvā - “mā tātā bhāyatha, imaṃ kāraṇaṃ gaṅgātīravāsī jātimantatāpaso jānissati, taṃ pucchitvā nikkaṅkhā bhavissāmā”ti katipayeheva atthacarakehi manussehi saddhiṃ tāpasamaṃ upasaṅkamitvā katapaṭisanthāro tamatthaṃ pucchi. Tāpaso āha - “āma mahārāja, eko caṇḍālo atthi, so imaṃ gaṅgāya udakaṃ kālena anusotagāmiṃ kālena patisotagāmiṃ karoti, mayā tadatthaṃ kiñci kathitaṃ atthi, taṃ pucchatha, so jānissatī”ti.

Rājā mātaṅgaisissa santikaṃ gantvā - “tumhe, bhante, aruṇassa uggantuṃ na dethā”ti pucchi. Āma, mahārājāti. Kiṃ kāraṇā bhanteti? Jātimantatāpasakāraṇā, mahārāja, jātimantatāpasena āgantvā maṃ vanditvā khamāpitakāle dassāmi mahārājāti. Rājā gantvā “etha ācariya, tāpasam khamāpethā”ti āha. Nāhaṃ, mahārāja, caṇḍālaṃ vandāmīti. Mā ācariya, evaṃ karoṭha, janapadassa mukhaṃ passathāti. So puna paṭikkhipiyeva. Rājā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā “ācariyo khamāpetuṃ na icchitī”ti āha. Akhamāpite ahaṃ sūriyaṃ na muñcāmīti. Rājā “ayaṃ khamāpetuṃ na icchatī, ayaṃ akhamāpite sūriyaṃ na muñcati, kiṃ amhākaṃ tena tāpasena, lokaṃ olokessāmā”ti “gacchatha, bho, tāpasasantikaṃ, taṃ hatthesu ca pādesu ca gahetvā mātaṅgaisissa pādamūle netvā nipajjāpetvā khamāpetha etassa janapadānuddayatam paṭiccā”ti āha. Te rājapurisā gantvā taṃ tathā katvā ānetvā mātaṅgaisissa pādamūle nipajjāpetvā khamāpesuṃ.

Ahaṃ nāma khamitabbaṃ khamāmi, apica kho pana etassa kathā etasseva upari patissati. Mayā sūriye vissajjite sūriyarasmi etassa matthake patissati, athassa sattadhā muddhā phalissati. Tañca kho panesa byasanaṃ mā pāpuṇātu, etha tumhe etaṃ galappamāṇe uduke otāretvā mahantaṃ mattikāpiṇḍamassa sīse ṭhapetha. Athahaṃ sūriyaṃ vissajjissāmi. Sūriyarasmi mattikāpiṇḍe patitvā taṃ sattadhā bhindissati. Athesa mattikāpiṇḍam chaḍḍetvā nimujjitvā aññena titthena uttaratu, iti naṃ vadatha, evamassa sotthi bhavissatīti. Te manussā “evaṃ karissāmā”ti tathā kāresuṃ. Tassāpi tatheva sotthi jātā. So tato paṭṭhāya - “jāti nāma akāraṇaṃ, pabbajitānaṃ abbhantare guṇova kāraṇa”nti jātigottamānaṃ pahāya nimmado ahoṣi.

Iti jātimantatāpase damite mahājano bodhisattassa thāmaṃ aññāsi, mahākolāhalaṃ jātāṃ. Rājā attano nagaraṃ gamanatthāya bodhisattaṃ yāci. Mahāsatto paṭiññaṃ datvā tāni ca asītibrahmaṇasahassāni damessāmi, paṭiññañca mocessāmīti majjharājassa nagaraṃ agamāsi. Brāhmaṇā bodhisattaṃ disvāva - bho, “ayaṃ so, bho mahācoro, āgato, idāneva sabbe ete mayhaṃ ucchiṭṭhakaṃ khāditvā abrahmaṇā jātāti amhe pākaṭe karissati, evaṃ no idhāpi āvāso na bhavissati, paṭikacceva māressāmā”ti rājānaṃ puna upasaṅkamitvā āhaṃsu - “tumhe, mahārāja, etaṃ caṇḍālapabbajitaṃ mā sādhurūpoti maññittha, esa garukamantaṃ jānāti, pathaviṃ gahetvā ākāsaṃ karoti, ākāsaṃ pathaviṃ, dūraṃ gahetvā santikaṃ karoti, santikaṃ dūraṃ, gaṅgaṃ nivattetvā uddhagāminiṃ karoti, icchanto pathaviṃ ukkhipitvā pātetuṃ maññe sakkoti. Parassa vā cittaṃ nāma sabbakālaṃ na sakkā gahetuṃ, ayaṃ idha paṭiṭṭhaṃ labhanto tumhākaṃ rajjampi nāseyya, jīvitantarāyampi vaṃsupacchedampi kareyya, amhākaṃ vacanaṃ karoṭha, mahārāja, ajjeva imaṃ māretuṃ vaṭṭatī”ti.

Rājāno nāma parapattiyā honti, iti so bahūnaṃ kathāvasena niṭṭhaṃ gato. Bodhisatto pana nagare piṇḍāya caritvā udakaphāsukaṭṭhāne missakodanaṃ bhuñjitvā rājuyyānaṃ gantvā nirāparādhatāya nirāsaṅko maṅgalasilāpaṭṭe nisīdi. Atīte cattālīsa, anāgate cattālīsātī asītikappe anussarituṃ samatthaññaṇassa anāvajjanatāya muhuttamattake kāle sati nappahoti, rājā aññaṃ ajānāpetvā sayameva gantvā nirāvajjanatāya pamādena nisinnaṃ mahāpurisaṃ asinā paharivā dve bhāge akāsi. Imassa rañño vijite aṭṭhamaṃ lohakūṭavassaṃ, navamaṃ kalalavassaṃ vassi. Iti imassāpi raṭṭhe nava vuṭṭhiyo patitā. So ca rājā sapaṇiso mahāniraye nibbatto. Tenāha saṃkiccapaṇḍito -

“Upahacca maṇaṃ majjho, mātaṅgasmiṃ yasassine;

Evam majjhāraññaṃsā araññaabhūtabhāvo veditabbo. Mātaṅgassa pana isino vasena tadeva mātaṅgāraññanti vuttaṃ.

66. Pañhapaṭibhānānīti pañhabyākaraṇāni. Paccaṇīkaṃ katabbanti paccaṇīkaṃ kātappaṃ. Amaññissanti vilomabhāgaṃ gaṇhanto viya ahosinti attho.

67. Anuviccaṇanti anuvicāretvā cintetvā tulayitvā kātappaṃ karohīti vuttaṃ hoti. Sādhū hotīti sundaro hoti. Tumhādisasmiñhi maṃ disvā maṃ saraṇaṃ gacchante nigaṇṭhaṃ disvā nigaṇṭhaṃ saraṇaṃ gacchante - “kiṃ ayaṃ upāli diṭṭhadiṭṭhameva saraṇaṃ gacchatī”ti? Garahā uppajjissati, tasmā anuviccaṇāro tumhādisānaṃ sādhuṃ dasseti. Paṭākaṃ parihareyyunti te kira evarūpaṃ sāvakaṃ labhitvā - “asuko nāma rājā vā rājamahāmatto vā seṭṭhi vā amhākaṃ saraṇaṃ gato sāvako jāto”ti paṭākaṃ ukkhipitvā nagare ghosentā āhiṇḍanti. Kasmā? Evaṃ no mahantabhāvo āvi bhavissatīti ca, sace tassa “kimahaṃ etesaṃ saraṇaṃ gato”ti vipaṭṭisāro uppajjeyya, tampi so “etesaṃ me saraṇagatabhāvaṃ bahū jānanti, dukkhaṃ idāni paṭinivattitu”nti vinodetvā na paṭikkamissatīti ca. “Tenāha paṭākaṃ parihareyyu”nti.

68. Opānabhūtanti paṭiyattaudapāno viya ṭhitāṃ. Kulanti tava nivesanaṃ. Dātabbaṃ maññeyyāsīti pubbe dasapi vīsati paṭṭhipi jane āgate disvā natthīti avatvā deti. Idāni maṃ saraṇaṃ gataṇṇamattenava mā imesaṃ deyyadhammaṃ, upacchindittha, sampattānañhi dātabbamevāti ovadati. Sutametaṃ, bhanteti kuto sutāṃ? Nigaṇṭhānaṃ santikā, te kira kulagharesu evaṃ pakāseti - “mayā ‘yassa kassaci sampattassa dātabba’nti vadāma, samaṇo pana gotamo ‘mayhameva dānaṃ dātabbaṃ...pe... na aññesaṃ sāvakaṇaṃ dinnāṃ mahapphala’nti vadatī”ti. Taṃ sandhāya ayaṃ gahapati “sutameta”nti āha.

69. Anupubbim kathanti dānānantaraṃ sīlaṃ, sīlānantaraṃ saggaṃ, saggānantaraṃ magganti evaṃ anupaṭipāṭikathaṃ. Tattha dānakathanti idaṃ dānaṃ nāma sukhānaṃ nidānaṃ, sampattīnaṃ mūlaṃ, bhogaṇaṃ patiṭṭhā, visamagatassa tāṇaṃ leṇaṃ gatiparāyaṇaṃ, idhalokaparalokesu dānasadiso avassayo patiṭṭhā ārammaṇaṃ tāṇaṃ leṇaṃ gati parāyaṇaṃ natthi. Idañhi avassayaṭṭhena ratanamayasīhāsanasadisaṃ, patiṭṭhānaṭṭhena mahāpathavisadisāṃ, ālambanaṭṭhena ālambanarajjusadisāṃ. Idañhi dukkhanittharaṇaṭṭhena nāvā, samassāsanaṭṭhena saṅgāmasūro, bhayaparitāṇaṭṭhena susaṅkhatanagaraṃ, maccheramalādihi anupalittaṭṭhena padumaṃ, tesāṃ nidānaṭṭhena aggi, durāsadaṭṭhena āsīviso. Asantāsanaṭṭhena sīho, balavantaṭṭhena hatthī, abhimaṅgalasammataṭṭhena setavasabho, khemantabhūmisampāpanaṭṭhena valāhako assarājā. Dānaṃ nāmebhaṃ mayhaṃ gatamaggo, mayheveso vaṃso, mayā dasa pāramiyo pūrentena velāmahāyaññaṃ, mahāgovindamahāyaññaṃ mahāsudassanamahāyaññaṃ, vessantaramahāyaññaṃ notī anekamahāyaññaṃ pavattitā, sasabhūtena jalite aggikkhandhe attānaṃ niyyādentena sampattayācakaṇaṃ cittāṃ gahitaṃ. Dānañhi loke sakkasampattiṃ deti, mārasampattiṃ deti, brahmasampattiṃ deti, cakkavattisampattiṃ deti, sāvakaṇāmaññaṃ, paccekabodhiññaṃ, abhisambodhiññaṃ detīti evamādiṃ dānaguṇapaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ.

Yasmā pana dānaṃ dadanto sīlaṃ samādātuṃ sakkoti, tasmā tadanataraṃ sīlakathaṃ kathesi. Sīlakathanti sīlaṃ nāmetāṃ avassayo patiṭṭhā ārammaṇaṃ tāṇaṃ leṇaṃ gati parāyaṇaṃ, sīlaṃ nāmetāṃ mama vaṃso, ahaṃ

saṅkhaṇḍapālanāgarājakāle, bhūridattanāgarājakāle, campeyyanāgarājakāle, silavanāgarājakāle, mātuposakahatthirājakāle, chaddantahatthirājakāleti anantesu attabhāvesu sīlaṃ paripūresim. Idhalokaparalokasampattīnañhi sīlasadiso avassayo, sīlasadisā patitthā, ārammaṇaṃ tāṇaṃ leṇaṃ gati parāyaṇaṃ natthi, sīlālaṅkārasadiso alaṅkāro natthi, sīlapupphasadisam pupphaṃ natthi, sīlagandhasadiso gandho natthi. Sīlālaṅkārena hi alaṅkataṃ sīlakusumapiḷandhanaṃ sīlagandhānūlittaṃ sadevakopi loko olokeno tittim na gacchatīti evamādim sīlaguṇapaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ.

Idaṃ pana sīlaṃ nissāya ayaṃ saggo labbhatīti dassetuṃ sīlānantaraṃ saggakathaṃ kathesi. Saggakathanti ayaṃ saggo nāma ittho kanto manāpo, niccamettha kīlā, niccaṃ sampattiyo labbhanti, cātumahārājikā devā navutivassasatasahassāni dibbasukhaṃ dibbasampattim anubhavanti, tāvatimsā tisso ca vassakoṭiyo satthi ca vassasatasahassānīti evamādim saggaguṇapaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ. Saggasampattim kathayantānañhi buddhānaṃ mukhaṃ nappahoti. Vuttampi cetam “anekapariyāyena kho ahaṃ, bhikkhave, saggakathaṃ katheyya”ntiādi.

Evam saggakathāya palobhetvā puna hatthim alaṅkaritvā tassa soṇḍaṃ chindanto viya - “ayampi saggo anicco addhuvo, na ettha chandarāgo kātabbo”ti dassanatthaṃ - “appassādā kāmā vuttā mayā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnava ettha bhiyyo”tiādinā nayena kāmānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṃkilesaṃ kathesi. Tattha ādīnavoti doso. Okāroti avakāro lāmakabhāvo. Saṃkilesoti tehi sattānaṃ saṃsāre saṃkilissanaṃ. Yathāha “kilissanti vata, bho, sattā”ti.

Evam kāmādīnavena tajjitvā nekkhamme ānisaṃsaṃ pakāsesi. Kallacittanti arogacittaṃ. Sāmuksaṃsikāti sāmaṃ ukksaṃsikā attanāyeva gahetvā uddharitvā gahitā, sayambhūñāṇena diṭṭhā, asādhāraṇā aññesanti attho. Kā panesāti, ariyasaccadesanā? Tenevāha - “dukkhaṃ samudayaṃ nirodhaṃ magga”nti.

Virajaṃ vītamalanti rāgarajādīnaṃ abhāvā virajaṃ, rāgamalādīnaṃ vigatattā vītamalaṃ. Dhammacakkhanti upari brahmāyusutte tiṇṇaṃ maggānaṃ, cūlarāhulovāde āsavakkhayaassetam nāmaṃ. Idha pana sotāpattimaggo adhippeto. Tassa uppattiākāradassanatthaṃ “yaṃkiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhamma”nti āha. Tañhi nirodhaṃ ārammaṇaṃ katvā kiccavasena evaṃ sabbasaṅkhaṭaṃ paṭivijjhantaṃ uppajjati.

Diṭṭho ariyasaccadhammo etenāti diṭṭhadhammo. Esa nayo sesapadesupi. Tiṇṇā vicikicchā anenāti tiṇṇavicikicchho. Vigatā kathaṃkathā assāti vigatakathaṃkatho. Vesārajappattoti vesārajaṃ patto. Kattha? Satthu sāsane. Nāssa paro paccayo, na parassa saddhāya ettha vattatīti aparappaccayo.

70. Cittena sampaṭicchamaṇo abhinanditvā, vācāya pasaṃsamāno anumoditvā. Āvarāmīti thakemi pidahāmi. Anāvaṭanti na āvaritaṃ vivaṭaṃ ugghāṭitaṃ.

71. Assosi kho dīghatapassīti so kira tassa gatakālato paṭṭhāya - “paṇḍito gahapati, samaṇo ca gotamo dassanasampanno niyyānikakatho, dassanepi tassa pasīdissati, dhammakathāyapi pasīdissati, pasīditvā saraṇaṃ gamissati, gato nu kho saraṇaṃ gahapati na tāva gato”ti ohitasotova hutvā vicarati. Tasmā paṭhamameva assosi.

72. Tena hi sammāti balavasokena abhibhūto “ettheva tiṭṭhā”ti vacanaṃ sutvāpi atthaṃ asallakkhento dovārikaṇa saddhim sallapatiyeva.

Majjhimāya dvārasālāyānti yassa gharassa satta dvārakoṭṭhakā, tassa sabbaabbhantarato vā sabbabāhirato vā paṭṭhāya catutthadvārakoṭṭhako, yassa pañca, tassa tatiyo, yassa tayo, tassa dutiyo dvārakoṭṭhako majjhimadvārasālā nāma. Ekadvārakoṭṭhakassa pana gharassa majjhaṭṭhāne maṅgalatthambhaṃ nissāya majjhimadvārasālā. Tassa pana gehassa satta dvārakoṭṭhakā, pañcātipi vuttaṃ.

73. Aggantiādīni sabbāni aññamaññavevacanāni. Yaṃ sudanti ettha yanti yaṃ nāṭaputtaṃ. Sudanti nipātamattaṃ. Pariggahetvāti teneva uttarāsaṅgena udare parikkhipanto gahetvā. Nisīdāpetīti saṅikaṃ ācariya, saṅikaṃ ācariyāti mahantaṃ telaghaṭaṃ ṭhapento viya nisīdāpeti. Dattosīti kiṃ jaḷosi jātoti attho. Paṭimukkoti sīse parikkhipitvā gahito. Aṇḍahārakotiādīṃ duṭṭhullavacanampi samānaṃ upaṭṭhākassa aññathābhāvena uppannabalavasokatāya idaṃ nāma bhaṇāmīti asallakkhetvāva bhaṇati.

74. Bhaddikā, bhante, āvaṭṭanīti nigaṇṭho māyameva sandhāya vadati, upāsako attanā paṭividdhaṃ sotāpattimaggaṃ. Tena hīti nipātamattametaṃ, bhante, upamaṃ te karissāmicceva attho. Kāraṇavacanāṃ vā, yena kāraṇena tumhākaṃ sāsanaṃ aniyyānikaṃ, mama satthu niyyānikaṃ, tena kāraṇena upamaṃ te karissāmīti vuttaṃ hoti.

75. Upavijaññāti vijāyanakālaṃ upagatā. Makkaṭacchāpakanti makkaṭapotakaṃ. Kiṇitvā ānehitī mūlaṃ datvāva āhara. Āpaṇesu hi saviññāṇakampi aviññāṇakampi makkaṭādikīlanabhaṇḍakaṃ vikkiṇanti. Taṃ sandhāyetaṃ āha. Rajitanti bahalabahalaṃ pītāvalepanaraṅgajātaṃ gahetvā rajitvā dinnaṃ imaṃ icchāmīti attho. Ākoṭṭitapaccākoṭṭitanti ākoṭṭitañceva parivattetvā punappaṇaṃ ākoṭṭitañca. Ubhatobhāgavimaṭṭhanti maṇipāsāṇena ubhosu passesu suṭṭhu vimaṭṭhaṃ ghaṭṭetvā uppāditacchaviṃ.

Raṅgakkhamo hi khoti saviññāṇakampi aviññāṇakampi raṅgaṃ pivati. Tasmā evamāha. No ākoṭṭanakkhamoti saviññāṇakassa tāva ākoṭṭanaphalake ṭhapetvā kucchiyaṃ ākoṭṭitassa kucchi bhijjati, karisaṃ nikkhamati. Sesī ākoṭṭitassa sīsaṃ bhijjati, mattaluṅgaṃ nikkhamati. Aviññāṇako khaṇḍakhaṇḍitaṃ gacchati. Tasmā evamāha. No vimajjanakkhamoti saviññāṇako maṇipāsāṇena vimaddiyamāno nillomataṃ nicchavitañca āpajjati, aviññāṇakopi vacuṇṇakabhāvaṃ āpajjati. Tasmā evamāha. Raṅgakkhamo hi kho bālānanti bālānaṃ mandabuddhīnaṃ raṅgakkhamo, rāgamattaṃ janeti, piyo hoti. Paṇḍitānaṃ pana nigaṇṭhavādo vā añño vā bhāratarāmasītāharaṇādi niratthakakathāmaggo appiyova hoti. No anuyogakkhamo, no vimajjanakkhamoti anuyogaṃ vā vīmaṃsaṃ vā na khamati, thuse koṭṭetvā taṇḍulapariyesanaṃ viya kadaliyaṃ sārāgavesanaṃ viya ca rittako tucchakova hoti. Raṅgakkhamo ceva paṇḍitānanti catusaccakathā hi paṇḍitānaṃ piyā hoti, vassasatampi suṇanto tittim na gacchati. Tasmā evamāha. Buddhavacanāṃ pana yathā yathāpi ogāhissati mahāsamuddo viya gambhīrameva hotīti “anuyogakkhamo ca vimajjanakkhamo cā”ti āha. Suṇohi yassāhaṃ sāvako ti tassa guṇe suṇāhīti bhagavato vaṇṇe vattum āraddho.

76. Dhīrassāti dhīraṃ vuccati paṇḍiccaṃ, yā paññā pajānanā...pe...sammāditṭhi, tena samannāgatassa dhātuāyatanapaṭiccasamuppādatṭhānāṭṭhānakusalassa paṇḍitassāhaṃ sāvako, so mayhaṃ satthāti evaṃ sabbapadesu sambandho veditabbo. Pabhinnaḥkassāti bhinnapañcacetokhilassa. Sabbaputhujjane vijiniṃsu vijinanti vijinissanti vāti vijayā. Ke te, maccumārakilesamāradevaputtamārāti? Te

vijitā vijayā etenāti vijitavijayo. Bhagavā, tassa vijitavijayassa. Anīghassāti kilesadukkhenapi vipākadukkhenapi niddukkhassa. Susamacittassāti devadattadhanapālakaṅgulimālarāhulatherādīsipi devamanussesu suṭṭhu samacittassa. Vuddhasīlassāti vaḍḍhitācārassa. Sādhupaññassāti sundarapaññassa. Vesamantarassāti rāgādivisamaṃ taritvā vitaritvā ṭhitassa. Vimalassāti vigatarāgādimalassa.

Tusitassāti tuṭṭhacittassa. Vantalokāmisassāti vantakāmaguṇassa. Muditassāti muditāvihāravasena muditassa, punaruttameva vā etaṃ. Pasādavasena hi ekampi guṇaṃ punappunaṃ vadatiyeva. Katasamaṇassāti katasāmaññassa, samaṇadhammassa matthakaṃ pattassāti attho. Manujassāti lokavohāravasena ekassa sattassa. Narassāti punaruttaṃ. Aññathā vuccamāne ekekagāthāya dasa guṇā nappahonti.

Venayikassāti sattānaṃ vināyakassa. Ruciradhammassāti sucidhammassa. Pabhāsakassāti obhāsakassa. Vīrassāti vīriyasampannassa. Nisabhassāti usabhavasabhanisabhesu sabbattha appaṭisamaṭṭhena nisabhassa. Gambhīrassāti gambhīraguṇassa, guṇehi vā gambhīrassa. Monapattassāti ñāṇapattassa. Vedassāti vedo vuccati ñāṇaṃ, tena samannāgatassa. Dhammaṭṭhassāti dhamme ṭhitassa. Saṃvutattassāti pihitattassa.

Nāgassāti catūhi kāraṇehi nāgassa. Pantasenassāti pantasenāsanassa. Paṭimantakassāti paṭimantanapaññāya samannāgatassa. Monassāti monaṃ vuccati ñāṇaṃ, tena samannāgatassa, dhutakilesassa vā. Dantassāti nibbisevanassa.

Isisattamassāti vipassīdayo cha isayo upādāya sattamassa. Brahmapattassāti seṭṭhapattassa. Nhātakassāti nhātakilesassa. Padakassāti akkharādīni samodhānetvā gāthāpadakaraṇakusalassa. Veditavedassāti viditāñāṇassa. Purindadassāti sabbapaṭhamam dhammadānadāyakassa. Sakkassāti samatthassa. Pattipattassāti ye pattabbā guṇā, te pattassa. Veyyākaraṇassāti vitthāretvā atthadīpakassa. Bhagavatā hi abyākataṃ nāma tanti padaṃ natthi sabbesaṃyeva attho kathito.

Vipassissāti vipassanakassa. Anabhinatassāti anatassa. No apanatassāti aduṭṭhassa.

Ananugatantarassāti kilese ananugatacittassa. Asitassāti abaddhassa.

Bhūripaññassāti bhūri vuccati pathavī, tāya pathavīsamāya paññāya vipulāya mahantāya vitthatāya samannāgatassāti attho. Mahāpaññassāti mahāpaññāya samannāgatassa.

Anupalittassāti taṇhādiṭṭhikilesehi alittassa. Āhuneyyassāti āhutiṃ paṭiggahetuṃ yuttassa. Yakkhassāti ānubhāvadassanaṭṭhena ādissamānakaṭṭhena vā bhagavā yakkho nāma. Tenāha “yakkhassā”ti. Mahatoti mahantassa. Tassa sāvakohamasmīti tassa evaṃvividhaguṇassa satthussa ahaṃ sāvakoti. Upāsakassa sobhāpattimaggeneva paṭisambhidā āgatā. Iti paṭisambhidāvisaye ṭhatvā padasatena dasabalassa kilesappahānavañṇaṃ kathento “kassa taṃ gahapati sāvakam dhāremā”ti pañhassa atthaṃ vissajjesi.

77. Kadā saññūḷhāti kadā sampiṇḍitā. Evaṃ kirassa ahosi - “ayaṃ idāneva samaṇassa gotamassa santikaṃ gantvā āgato, kadānena ete vaṇṇā sampiṇḍitā”ti. Tasmā evamāha. Vicittaṃ mālaṃ gantheyyāti sayampi dakkhatāya pupphānampi nānāvaṇṇatāya ekatovaṇṭikādibhedaṃ vicitramālaṃ gantheyya. Evameva kho,

bhanteti ettha nānāpupphānaṃ mahāpuppharāsi viya nānāvidhānaṃ vaṇṇānaṃ bhagavato sinerumatto vaṇṇarāsi daṭṭhabbo. Chekamālākāro viya upāli gahapati. Mālākārassa vicitramālāganthanaṃ viya gahapatino tathāgatassa vicitravaṇṇaganthanaṃ.

Uṇhaṃ lohitaṃ mukhato uggañchīti tassa hi bhagavato sakkāraṃ asahamānassa etadahosi - “anattiko dāni ayaṃ gahapati amhehi, sve paṭṭhāya paṇṇāsa saṭṭhi jane gahetvā etassa gharaṃ pavisitvā bhuñjitum na labhissāmi, bhinnā me bhattakumbhī”ti. Athassa upaṭṭhākavipariṇāmena balavasoko uppajji. Ime hi sattā attano attanova cintayanti. Tassa tasmim̐ soke uppanne abbhantaraṃ uṇhaṃ ahosi, lohitaṃ vilīyittha, taṃ mahāvātena samuddharitaṃ kuṭe pakkhittarajanaṃ viya pattamattaṃ mukhato uggañchi. Nidhānagatalohitaṃ vamtivā pana appakā sattā jīvītum sakkonti. Nigaṇṭho tattheva jāṇunā patito, atha naṃ pāṭaṅkiyā bahinagaraṃ nīharitvā mañcakasivikāya gahetvā pāvaṃ agamaṃsu, so na cirasseva pāvāyaṃ kālamakāsi. Imasmim̐ pana sutte ugghāṭitaññūpuggalassa vasena dhammadesanā pariniṭṭhitāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Upālisuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Kukkuravatikasuttavaṇṇanā

78. Evaṃ me sutanti kukkuravatikasuttaṃ. Tattha koliyesūti evaṃnāmake janapade. So hi ekopi kolanagare patiṭṭhitānaṃ koliyānaṃ rājakumārānaṃ nivāsaṭṭhānattā evaṃ vuccati. Tasmim̐ koliyesu janapade. Haliddavasananti tassa kira nigamassa māpitakāle pītakavatthanivatthā manussā nakkhattaṃ kīlīṃsu. Te nakkhattakīlāvasāne nigamassa nāmaṃ āropentā haliddavasananti nāmaṃ akaṃsu. Taṃ gocaragāmaṃ katvā viharatīti attho. Vihāro panettha kiñcāpi na niyāmito, tathāpi buddhānaṃ anucchavike senāsaneyeva vihāsīti veditabbo. Govatikoti samādinnaḡovato, sīse siṅgāni ṭhapetvā naṅguṭṭhaṃ bandhitvā gāvīhi saddhiṃ tiṇāni khādanto viya carati. Aceloti naggo niccelo. Seniyoti tassa nāmaṃ.

Kukkuravatikoti samādinnaḡokkuravato, sabbaṃ sunakhakiriyaṃ karoti. Ubhopena sahaṃsukīlīkā sahāyakā. Kukкуроva palikujjitvāti sunakho nāma sāmikassa santike nisīdanto dvīhi pādehi bhūmiyaṃ vilekhitvā kukkurakūjitaṃ kūjanto nisīdati, ayampi “kukkurakiriyaṃ karissāmī”ti bhagavatā saddhiṃ sammoditvā dvīhi hatthehi bhūmiyaṃ vilekhitvā sīsaṃ vidhunanto ‘bhū bhū’ti katvā hatthapāde samiñjitvā sunakho viya nisīdi. Chamānikkhittanti bhūmiyaṃ ṭhapitaṃ. Samattaṃ samādinnaṃti paripuṇṇaṃ katvā gahitaṃ. Kā gatīti kā nipphatti. Ko abhisamparāyoti abhisamparāyamhi kattha nibbatti. Alanti tassa appiyaṃ bhavissatīti yāvatatiyaṃ paṭibāhati. Kukkuravatanti kukkuravatasamādānaṃ.

79. Bhāvetīti vaḡḡdheti. Paripuṇṇanti anūnaṃ. Abbokiṇṇanti nirantaraṃ. Kukkurasiṇanti kukkurācāraṃ. Kukkuracittanti “ajja paṭṭhāya kukkurehi kātabbaṃ karissāmī”ti evaṃ uppannacittaṃ. Kukkurākappanti kukkurānaṃ gamanākāro atthi, tiṭṭhanākāro atthi, nisīdanākāro atthi, sayanākāro atthi, uccārapassāvakaṇāḡkāro atthi, añṇe kukkure disvā dante vivaritvā gamanākāro atthi, ayaṃ kukkurākappo nāma, taṃ bhāvetīti attho. Imināhaṃ sīlenātiādīsū ahaṃ iminā ācārena vā vatasamādānena vā dukkaratapacaraṇena vā methunaviratibrahmacariyena vāti attho. Devoti sakkasuyāmādīsū añṇataro. Devaṇṇataroti tesam̐

dutiyatatiyaṭṭhānādīsu aññataradevo. Micchādiṭṭhīti adevalokagāmimaggameva devalokagāmimaggoti gahetvā uppannatāya sā assa micchādiṭṭhī nāma hoti. Aññataraṃ gatiṃ vadāmīti tassa hi nirayato vā tiracchānayanito vā aññā gati natthi, tasmā evamāha. Sampajjamānanti diṭṭhiyā asammissaṃ hutvā nipajjamānaṃ.

Nāhaṃ, bhante, etaṃ rodāmi, yaṃ maṃ bhagavā evamāhāti yaṃ maṃ, bhante, bhagavā evamāha, ahametaṃ bhagavato byākaraṇaṃ na rodāmi na paridevāmi, na anutthunāmīti attho. Evaṃ sakammakavasenettha attho veditabbo, na assumuñcanamattena.

“Mataṃ vā amma rodanti, yo vā jīvaṃ na dissati;
Jīvantaṃ amma passantī, kasmā maṃ amma rodasī”ti. -

Ayañcetta payogo. Apica me idaṃ, bhanteti apica kho me idaṃ, bhante, kukkuravataṃ dīgharattaṃ samādinnaṃ, tasmīṃ sampajjantepi vuddhi natthi, vipajjantepi. Iti “ettakaṃ kālaṃ mayā katakammaṃ moghaṃ jāta”nti attano vipattiṃ paccavekkhamāno rodāmi, bhanteti.

80. Govatantiādīni kukkuravatādīsu vuttanayeneva veditabbāni. Gavākappanti goākappaṃ. Sesāṃ kukkurākappe vuttasadisameva. Yathā pana tattha aññe kukkure disvā dante vivaritvā gamanākāro, evamidha aññe gāvo disvā kaṇṇe ukkhipitvā gamanākāro veditabbo. Sesāṃ tādīsimeva.

81. Cattārimāni puṇṇa kammānīti kasmā imaṃ desanaṃ ārabhi? Ayañhi desanā ekaccakammakiriyavasena āgatā, imasmiñca kammacatukke kathite imesaṃ kiriyā pākaṭā bhavissatīti imaṃ desanaṃ ārabhi. Apica imaṃ kammacatukkameva desiyamānaṃ ime saññānissanti, tato eko saraṇaṃ gamissati, eko pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇissatīti ayameva etesaṃ sappāyāti ñatvāpi imaṃ desanaṃ ārabhi.

Tattha kaṇhanti kālakaṃ dasaakusalakammapathakammaṃ. Kaṇhavipākanti apāye nibbattanato kālakavipākaṃ. Sukkanti paṇḍaraṃ dasakusalakammapathakammaṃ. Sukkavipākanti sagge nibbattanato paṇḍaravipākaṃ. Kaṇhasukkanti vomissakakammaṃ. Kaṇhasukkavipākanti sukhadukkhavipākaṃ. Missakakammañhi katvā akusalena tiracchānayaniyaṃ maṅgalaṭṭhānādīsu uppanno kusalena pavatte sukhaṃ vediyati. Kusaleṇa rājakulepi nibbatto akusalena pavatte dukkhaṃ vediyati. Akaṇhaṃ asukkanti kammakkhayakaraṃ catumaggacetanākammaṃ adhippetāṃ. Tañhi yadi kaṇhaṃ bhaveyya, kaṇhavipākaṃ dadeyya. Yadi sukkaṃ bhaveyya, sukkavipākaṃ dadeyya. Ubhayavipākassa pana adānato akaṇhāsukkavipākattā “akaṇhaṃ asukka”nti vuttaṃ. Ayaṃ tāva uddese attho.

Niddese pana sabyābajjhanti sadukkhaṃ. Kāyasaṅkhārādīsu kāyadvāre gahaṇādivasena copanappattā dvādasa akusalacetanā sabyābajjhakāyasaṅkhāro nāma. Vacīdvāre hanusañcopanavasena vacībhedapavattikā tāyeva dvādasa vacīsaṅkhāro nāma. Ubhayacopanaṃ appattā raho cintayantassa manodvāre pavattā manosaṅkhāro nāma. Iti tīsupi dvāresu kāyaduccaritādibhedā akusalacetanāva saṅkhārāti veditabbā. Imasmiñhi sutte cetanā dhuraṃ, upālisutte kammaṃ. Abhisāṅkharitvāti saṅkaḍḍhitvā, piṇḍaṃ katvāti attho. Sabyābajjhaṃ lokanti sadukkhaṃ lokaṃ upapajjanti. Sabyābajjhā phassā phusantīti sadukkhā vipākaphassā phusanti. Ekantadukkhanti nirantaradukkhaṃ. Bhūtāti hetvatthe nissakkavacanaṃ, bhūtakammato bhūtassa sattassa uppatti hoti. Idaṃ vuttaṃ hoti - yathābhūtaṃ kammaṃ sattā karonti, tathābhūtena kammena kammāsabhāgavasena tesāṃ

upapatti hoti. Tenevāha “yaṃ karoti tena upapajjati”ti. Ettha ca tenāti kammena viya vuttā, upapatti ca nāma vipākena hoti. Yasmā pana vipākassa kammaṃ hetu, tasmā tena mūlahetubhūtena kammena nibbattatīti ayamettha attho. Phassā phusantīti yena kammavipākena nibbatto, taṃkammavipākaphassā phusanti. Kammadāyādāti kammadāyajjā kammameva nesaṃ dāyajjaṃ santakanti vadāmi.

Abyābajjhanti niddukkhaṃ. Imasmiṃ vāre kāyadvāre pavattā aṭṭha kāmāvacarakusalacetanā kāyasaṅkhāro nāma. Tāyeva vacīdvāre pavattā vacīsaṅkhāro nāma. Manodvāre pavattā tāyeva aṭṭha, tisso ca heṭṭhimajjhānacetanā abyābajjhamanosāṅkhāro nāma. Jhānacetanā tāva hotu, kāmāvacarā kinti abyābajjhamanosāṅkhāro nāma jātāti. Kasiṇasajjanakāle ca kasiṇāsevanakāle ca labbhanti. Kāmāvacaracetanā paṭhamajjhānacetanāya ghaṭitā, catutthajjhānacetanā tatiyajjhānacetanāya ghaṭitā. Iti tīsupi dvāresu kāyasucaritādibhedā kusalacetanāva saṅkhārāti veditabbo. Tatiyavāro ubhayamissakavasena veditabbā.

Seyyathāpi manussātiādīsu manussānaṃ tāva kālena sukhaṃ kālena dukkhaṃ pākaṭameva, devesu pana bhummadevatānaṃ, vinipātikesu vemānikapetānaṃ kālena sukhaṃ kālena dukkhaṃ hotīti veditabbaṃ. Hatthiādīsu tiracchānesupi labbhatiyeva.

Tatrāti tesu tīsu kammesu. Tassa pahānāya yā cetanāti tassa pahānatthāya maggacetanā. Kammaṃ patvāva maggacetanāya añño paṇḍarataro dhammo nāma natthi. Idaṃ pana kammacatukkaṃ patvā dvādasa akusalacetanā kaṇhā nāma, tebhūmakakusalacetanā sukkā nāma, maggacetanā akaṇhā asukkāti āgatā.

82. “Labheyyāhaṃ, bhante”ti idaṃ so “ciraṃ vata me aniyānikapakkhe yojetvā attā kilamito, ‘sukkhanadītiṃ nhāyissāmi’ti samparivattentena viya thuse koṭṭentena viya ca na koci attho nipphādito, handāhaṃ attānaṃ yoge yojemī”ti cintetvā āha. Atha bhagavā yonena khandhake titthiyaparivāso paññatto, yaṃ aññatitthiyapubbo sāmaṇerabhūmiyaṃ tīhito - “ahaṃ, bhante, itthannāmo aññatitthiyapubbo imasmiṃ dhammavinaye ākaṅkhāmi upasampadaṃ, svāhaṃ, bhante, saṅghaṃ cattāro māse parivāsaṃ yācāmi”tiādīnā nayena samādiyitvā parivasati, taṃ sandhāya “yo kho, seniya, aññatitthiyapubbo”tiādimāha.

Tattha pabbajjanti vacanasiliṭṭhatāvaseneva vuttaṃ. Aparivasitvāyeva hi pabbajjaṃ labhati. Upasampadatthikena pana nātikālena gāmapavesanādīni aṭṭha vattāni pūrentena parivasitabbaṃ. Āraddhacittāti aṭṭhavattapūraṇena tuṭṭhacittā. Ayamettha saṅkhepo. Vitthārato panesa titthiyaparivāso samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya pabbajjakhandhakavaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva veditabbo. Apica metthāti apica me ettha. Puggalavemattatā veditāti puggalanānattaṃ veditaṃ. Ayaṃ puggalo parivāsāraho, ayaṃ na parivāsārahoti idaṃ mayhaṃ pākaṭanti dasseti.

Tato seniyo cintesi - “aho acchariyaṃ buddhasāsaṇaṃ, yattha evaṃ ghaṃsitvā koṭṭetvā yuttameva gaṇhanti, ayuttaṃ chaḍḍenti”ti. Tato suṭṭhutaṃ pabbajjāya sañjātussāho sace, bhantetiādimāha. Atha bhagavā tassa tibbacchandataṃ veditvā na seniyo parivāsaṃ arahatīti aññataraṃ bhikkhuṃ āmantesi - “gaccha tvaṃ, bhikkhu, seniyaṃ nhāpetvā pabbājetvā ānehi”ti. So tathā katvā taṃ pabbājetvā bhagavato santikaṃ ānaya. Bhagavā gaṇe nisīditvā upasampādesi. Tena vuttaṃ - “alattha kho acelo seniyo bhagavato santike pabbajjaṃ alattha upasampada”nti.

Acirūpasampannoti upasampanno hutvā nacirameva. Vūpakaṭṭhoti vatthukāmakilesakāmehi kāyena ca cittaṇa ca vūpakaṭṭho. Appamattoti kammaṭṭhāne satim avijahanto. Ātāpīti kāyikacetasaṅkhātena vīriyātāpena ātāpī. Pahitattoti kāye ca jīvite ca anapekkhatāya pesitatto vissaṭṭhaattabhāvo. Yassatthāyāti yassa atthāya. Kulaputtāti ācārakulaputtā. Sammadevāti hetunāva kāraṇeneva. Tadanuttaranti taṃ anuttaraṃ. Brahmacariyapariyosānanti maggabrahmacariyapariyosānabhūtaṃ arahattaphalaṃ. Tassa hi atthāya kulaputtā pabbajanti. Diṭṭheva dhammeti imasmiṃyeva attabhāve. Sayam abhiññā sacchikatvāti attanāyeva paññāya paccakkhaṃ katvā, aparappaccayaṃ ñatvāti attho. Upasampajja vihāsīti pāpuṇitvā sampādetvā vihāsi. Evaṃ viharantova khīṇā jāti...pe... abbhaññāsi.

Evamassa paccavekkhaṇabhūmiṃ dassetvā arahattanikūṭeneva desanaṃ niṭṭhāpetuṃ “aññataro kho paṇāyasmā seniyo arahataṃ ahoṣī”ti vuttaṃ. Tattha aññataroti eko. Arahataṃ arahantānaṃ, bhagavato sāvakaṇaṃ arahantānaṃ abbhantaro ahoṣīti ayamevattha adhippāyo. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Kukkuravatikasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Abhayarājakumārasuttavaṇṇanā

83. Evaṃ me sutanti abhayasuttaṃ. Tattha abhayoti tassa nāmaṃ. Rājakumāroti bimbisārassa orasaputto. Vādaṃ āropehīti dosaṃ āropehi. Nerayikoti niraye nibbattako. Kappaṭṭhoti kappaṭṭhitiko. Atekkicchoti buddhasahassenāpi tikicchitūṃ na sakkā. Uggilitunti dve ante mocetvā kathetūṃ asakkonto uggilitūṃ bahi nīharitūṃ na sakkhīti. Ogilitunti pucchāya dosaṃ datvā hāretūṃ asakkonto ogilitūṃ anto pavesetūṃ na sakkhīti.

Evaṃ, bhanteti nigaṇṭho kira cintesi - “samaṇo gotamo mayhaṃ sāvake bhinditvā gaṇhāti, handāhaṃ ekaṃ pañhaṃ abhisaṅkharomi, yaṃ puṭṭho samaṇo gotamo ukkuṭṭiko hutvā nisinno uṭṭhātūṃ na sakkhissatī”ti. So abhayassa gehā nīhaṭṭhabhatto siniddhabhojanaṃ bhuñjanto bahū pañhe abhisaṅkharitvā - “ettha samaṇo gotamo imaṃ nāma dosaṃ dassessati, ettha imaṃ nāmā”ti sabbe pahāya cātumāsamatthake imaṃ pañhaṃ addasa. Athassa etadahosi - “imassa pañhassa pucchāya vā vissajjane vā na sakkā doso dātūṃ, ovaṭṭikasāro ayaṃ, ko nu kho imaṃ gahetvā samaṇassa gotamassa vādaṃ āropessatī”ti. Tato “abhayo rājakumāro paṇḍito, so sakkhissatīti taṃ uggaṇhāpemi”ti niṭṭhaṃ gantvā uggaṇhāpesi. So vādajjhāsayatāya tassa vacanaṃ sampañicchanto “evaṃ, bhante,”ti āha.

84. Akālo kho ajjāti ayaṃ pañho catūhi māsehi abhisaṅkhato, tattha idaṃ gahetvā idaṃ vissajjyamāne divasabhāgo nappahossatīti maññanto evaṃ cintesi. So dānīti sve dāni. Attacattutthoti kasmā bahūhi saddhiṃ na nimantesi? Evaṃ kirassa ahoṣi - “bahūsu nisinnesu thokaṃ datvā vadantassa aññaṃ suttaṃ aññaṃ kāraṇaṃ aññaṃ tathārūpaṃ vatthūṃ āharitvā dassessati, evaṃ sante kalaho vā kolāhalameva vā bhavissati. Athāpi ekakaṃyeva nimantessāmi, evampi me garahā uppajjissati ‘yāvamaccharī vāyaṃ abhayo, bhagavantaṃ divase divase bhikkhūnaṃ satenapi sahassenapi saddhiṃ carantaṃ disvāpi ekakaṃyeva nimantesi’”ti. “Evaṃ pana doso na bhavissatī”ti aparehi tīhi saddhiṃ attacattutthaṃ nimantesi.

85. Na khvettha, rājakumāra, ekaṃsenāti na kho, rājakumāra, ettha pañhe ekaṃsena vissajjanam hoti. Evarūpañhi vācam tathāgato bhāseyyāpi na bhāseyyāpi. Bhāsītapaccayena attham passanto bhāseyya, apassanto na bhāseyyāti attho. Iti bhagavā mahānigaṇṭhena catūhi māsehi abhisankhatam pañham asanipātena pabbatakūṭam viya ekavacaneneva samcuñnesi. Anassum nigaṇṭhāti natthā nigaṇṭhā.

86. Añke nisinno hotīti ūrūsu nisinno hoti. Lesavādino hi vādam paṭṭhapentā kiñcideva phalam vā puppham vā potthakam vā gahetvā nisīdanti. Te attano jaye sati param ajjhottharanti, parassa jaye sati phalam khādantā viya puppham ghāyantā viya potthakam vācentā viya vikkhepam dassenti. Ayaṃ pana cintesi - “sammāsambuddho esa osaṭasaṅgāmo paravādamaddano. Sace me jayo bhavissati, iccetam kusalam. No ce bhavissati, dārakam vijjhivā rodāpessāmi. Tato passatha, bho, ayaṃ dārako rodati, utthahatha tāva, pacchāpi jānissāmā”ti tasmā dārakam gahetvā nisīdi. Bhagavā pana rājakumārato sahasasagūṇenapi satahasasagūṇenapi vādīvarataro, “imamevassa dārakam upamam katvā vādam bhindissāmī”ti cintetvā “tam kiṃ maññasi rājakumārā”ti dīdimāha.

Tattha mukhe āhareyyāti mukhe ṭhapeyya. Āhareyyassāhanti apaneyyam assa aham. Ādikenevāti paṭhamapayogeneva. Abhūtanti abhūtattham. Atacchanti na taccham. Anatthasamhitanti na atthasamhitam na vaḍḍhinissitam. Appiyā amanāpāti neva piyā na manāpā. Iminā nayeneva sabbattha attho datṭhabbo.

Tattha appiyapakkhe paṭhamavācā acoraṃyeva coroti, adāsaṃyeva dāsoti, aduppayuttaṃyeva duppayuttoti pavattā. Na tam tathāgato bhāsati. Dutiyavācā coraṃyeva coro ayantiādivasena pavattā. Tampi tathāgato na bhāsati. Tatiyavācā “idāni akatapuññatāya duggato dubbaṇṇo appesakkho, idha ṭhatvāpi puna puññaṃ na karosi, dutiyacittavāre katham catūhi apāyehi na muccissasī”ti evaṃ mahājanassa atthapurekkhārena dhammapurekkhārena anusāsanīpurekkhārena ca vattabbavācā. Tatra kālaññū tathāgatoti tasmim tatiyabyākaraṇe tassā vācāya byākaraṇatthāya tathāgato kālaññū hoti, mahājanassa ādānakālam gahaṇakālam jānitvāva byākarotīti attho.

Piyapakkhe paṭhamavācā atṭhāniyakathā nāma. Sā evaṃ veditabbā - evaṃ kira gāmaśāsimahallakam nagaram āgantvā pānāgāre pivantaṃ vañcetukāmā sambahulā dhuttā pītaṭṭhāne ṭhatvā tena saddhim suram pivantā “imassa nivāsanapāvuraṇampi hatthe bhaṇḍakampi sabbam gaṇhissāmā”ti cintetvā katikam akaṃsu - “ekekam attapaccakkhakatham kathema, yo ‘abhūta’nti kathesi, kathitam vā na saddahati, tam dāsam katvā gaṇhissāmā”ti. Tampi mahallakam pucchimsu “tumhākampi tāta rucati”ti. Evaṃ hotu tātāti.

Eko dhutto āha - mayham, bho mātu, mayi kucchigate kapiṭṭhaphaladohalo ahosi. Sā aññaṃ kapiṭṭhahārakam alabbhamānā maṃyeva pesesi. Aham gantvā rukkham abhiruhitum asakkonto attanāva attānam pāde gahetvā muggaram viya rukkhassa upari khipim; atha sākhatō sākham vicaranto phalāni gahetvā otaritum asakkonto gharam gantvā nissenim āharitvā oruyha mātu santikam gantvā phalāni mātuyā adāsim; tāni pana mahantāni honti cāṭippamāṇāni. Tato me mātara ekāsane nisinnāya samasaṭṭhiphalāni khādītāni. Mayā ekucchaṅgena ānītapahalesu sesakāni kulasantake gāme khuddakamahallakānam ahesum. Amhākam gharam

soḷasahattham, sesaparikkhārabhaṇḍakam apanetvā kapiṭṭhaphaleheva yāva chadanam pūritam. Tato atirekāni gahetvā gehadvāre rāsim akamsu. So asītihatthubbedho pabbato viya ahosi. Kiṃ īdisam, bho sakkā, saddahitunti?

Gāmikamahallako tuṇhī nisīditvā sabbesam kathāpariyosāne pucchito āha - “evam bhavissati tātā, mahantaṃ raṭṭham, raṭṭhamahantatāya sakkā saddahitu”nti. Yathā ca tena, evam sesehipi tathārūpāsu nikkāraṇakathāsu kathitāsu āha - mayhampi tātā suṇātha, na tumhākaṃyeva kulāni, amhākampi kulam mahākulam, amhākaṃ pana avasesakhettehi kappāsakhettaṃ mahantataram. Tassa anekakarīsasatassa kappāsakhettaṃ majjhe eko kappāsarukkho mahā asītihatthubbedho ahosi. Tassa pañca sākā, tāsū avasesasākā phalaṃ na gaṇhiṃsu, pācīnasākāya ekameva mahācāṭimattaṃ phalaṃ ahosi. Tassa cha aṃsiyo, chasu aṃsīsu cha kappāsapiṇḍiyo pupphitā. Aham massuṃ kāretvā nhātavilitto khettaṃ gantvā tā kappāsapiṇḍiyo pupphitā disvā ṭhitakova hattham pasāretvā gaṇhiṃ. Tā kappāsapiṇḍiyo thāmasampannā cha dāsā ahesuṃ. Te sabbe maṃ ekakaṃ ohāya palātā. Ettake addhāne te na passāmi, ajja diṭṭhā, tumhe te cha janā. Tvaṃ nando nāma, tvaṃ puṇṇo nāma, tvaṃ vaḍḍhamāno nāma, tvaṃ citto nāma tvaṃ maṅgalo nāma, tvaṃ poṭṭhiyo nāmāti vatvā uttāya nisinnakeyeva cūḷāsu gahetvā aṭṭhāsī. Te “na mayaṃ dāsā”tipi vattuṃ nāsakkhiṃsu. Atha ne kaḍḍhanto vinicchayaṃ netvā lakkhaṇam āropetvā yāvajīvaṃ dāse katvā paribhuñji. Evarūpiṃ katham tathāgato na bhāsati.

Dutiyavācā āmisahetucāṭukamyatādivasena nānappakārā paresam thomanavācā ceva, corakatham rājakathanti ādinayappavattā tiracchānakathā ca. Tampi tathāgato na bhāsati. Tatiyavācā ariyasaccasannissitakathā, yaṃ vassasatampi suṇantā paṇḍitā neva tittim gacchanti. Iti tathāgato neva sabbampi appiyavācam bhāsati na piyavācam. Tatiyaṃ tatiyameva pana bhāsitaḥḥakālam anatikkamitvā bhāsati. Tattha tatiyaṃ appiyavācam sandhāya heṭṭhā daharakumāraupamā āgatāti veditabbam.

87. Udāhu ṭhānasovetanti udāhu ṭhānuppattikaññāṇena taṅkhaṇaṃyeva taṃ tathāgatassa upaṭṭhātīti pucchatī. Saññātōti ñāto paññāto pākāto. Dhammadhātūti dhammasabhāvo. Sabbaññūtaññāṇassetam adhivacanam. Taṃ bhagavatā suppaṭividdham, hatthagataṃ bhagavato. Tasmā so yaṃ yaṃ icchatī, taṃ taṃ sabbam ṭhānasova paṭibhātīti. Sesam sabbattha uttānameva. Ayaṃ pana dhammadesanā neyyapuggalavasena pariniṭṭhitāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Abhayarājakumārasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Bahurvedanīyasuttavaṇṇanā

88. Evaṃ me sutanti bahurvedanīyasuttaṃ. Tattha pañcakaṅgo thapatīti pañcakaṅgoti tassa nāmaṃ.

Vāsipharasunikhādanadaṇḍamuggarakāḷasuttanāḷisaṅkhātehi vā aṅgehi samannāgatattā so pañcakaṅgoti paññāto. Thapatīti vaḍḍhakījeṭṭhako. Udāyīti paṇḍitaudāyitthero.

89. Pariyāyanti kāraṇam. Dvepānandāti dvepi, ānanda. Pariyāyenāti kāraṇena. Ettha ca kāyikacetasikavasena dve veditabbā. Sukhādivasena tisso, indriyavasena sukhindriyādikā pañca, dvāravasena cakkhusamphassajādikā cha, upavicāravasena “cakkhunā rūpaṃ disvā somanassaṭṭhāniyaṃ rūpaṃ upavicaratī”tiādikā aṭṭhārasa,

cha gehassitāni somanassāni, cha nekkhammasitāni somanassāni, cha gehassitāni domanassāni, cha nekkhammasitāni domanassāni, cha gehassitā upekkhā, cha nekkhammasitāti evaṃ chattim̐sa, tā atīte chattim̐sa, anāgate chattim̐sa, paccuppanne chattim̐sāti evaṃ aṭṭhavedanāsataṃ veditabbaṃ.

90. Pañca kho ime, ānanda, kāmaguṇāti ayaṃ pāṭiekkō anusandhi. Na kevalampi dve ādiṃ katvā vedanā bhagavatā paññattā, pariyāyena ekāpi vedanā kathitā. Taṃ dassento pañcakaṅgassa thapatino vādaṃ upatthambhetuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi.

Abhikkantataranti sundarataraṃ. Paṇītataranti atappakataraṃ. Ettha ca catutthajjhānato paṭṭhāya adukkhamasukhā vedanā, sāpi santatṭhena paṇītatṭhena ca sukhanti vuttā. Cha gehassitāni sukhanti vuttāni. Nirodho avedayitasukhavasena sukhaṃ nāma jāto. Pañcakāmaguṇavasena hi aṭṭhasamāpattivaseṇa ca uppannaṃ vedayitasukhaṃ nāma. Nirodho avedayitasukhaṃ nāma. Iti vedayitasukhaṃ vā hotu avedayitasukhaṃ vā, taṃ niddukkhabhāvasaṅkhātena sukhatṭhena ekantasukhameva jātaṃ.

91. Yattha yatthāti yasmiṃ yasmiṃ ṭhāne. Sukhaṃ upalabbhatīti vedayitasukhaṃ vā avedayitasukhaṃ vā upalabbhati. Taṃ taṃ tathāgato sukhasmiṃ paññāpetīti taṃ sabbam̐ tathāgato niddukkhabhāvaṃ sukhasmiṃyeva paññāpetīti. Idha bhagavā nirodhasamāpattiṃ sīsaṃ katvā neyyapuggalavasena arahattanikūṭeneva desanaṃ niṭṭhāpesīti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Bahuvedanīyasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Apaṇṇakasuttavaṇṇanā

92. Evaṃ me sutanti apaṇṇakasuttaṃ. Tattha cārikanti aturitacārikaṃ.

93. Atthi pana vo gahapatayoti kasmā āha? So kira gāmo aṭavidvāre nivīṭṭho. Nānāvidhā samaṇabrāhmaṇā divasaṃ maggaṃ gantvā sāyaṃ taṃ gāmaṃ vāsathāya upenti, tesam̐ te manussā mañcapīṭhāni pattharivā pāde dhovivā pāde makkhetvā kappiyapānakāni datvā punadivase nimantetvā dānaṃ denti. Te pasannacittā tehi saddhiṃ sammantayamānā evaṃ vadanti “atthi pana vo gahapatayo kiñci dassanaṃ gaṇhathā”nti? Natthi, bhanteti. “Gahapatayo vinā dassanena loko na niyyāti, ekaṃ dassanaṃ ruccivā khamāpetvā gaṇhetuṃ vaṭṭati, ‘sassato loko’ti dassanaṃ gaṇhathā”ti vatvā pakkantā. Aparadivase aññe āgatā. Tepi tatheva pucchim̐su. Te tesam̐ “āma, bhante, purimesu divasesu tumhādisā samaṇabrāhmaṇā āgantvā ‘sassato loko’ti amhe idaṃ dassanaṃ gāhāpetvā gatā”ti ārocesuṃ. “Te bālā kiṃ jānanti? ‘Ucchijjati ayaṃ loko’ti ucchedadassanaṃ gaṇhathā”ti evaṃ tepi ucchedadassanaṃ gaṇhāpetvā pakkantā. Etenupāyena aññe ekaccasassataṃ, aññe antānantam̐, aññe amarāvikkhepanti evaṃ dvāsattṭhi diṭṭhiyo uggaṇhāpesuṃ. Te pana ekadiṭṭhiyampi patiṭṭhātuṃ nāsakkhim̐su. Sabbapacchā bhagavā agamāsi. So tesam̐ hitatthāya pucchanto “atthi pana vo gahapatayo”tiādimāha. Tattha ākāravatīti kāraṇavatī sahetukā. Apaṇṇakoti aviraddho advejjhagāmī ekaṃsagāhiko.

94. Natthi dinnantiādi dasavatthukā micchādiṭṭhi heṭṭhā sāleyyakasutte vitthāritā. Tathā tabbipaccanīkabhūtā sammādiṭṭhi.

95. Nekkhamme ānisaṃsanti yo nesaṃ akusalato nikkhantabhāve ānisaṃso, yo ca vodānapakkho visuddhipakkho, taṃ na passantīti attho. Asaddhammasaññattīti abhūtaḍḍhammasaññāpanā. Attānukkaṃsetīti tṭhapetvā maṃ ko añño attano dassanaṃ pare gaṇhāpetuṃ sakkotīti attānaṃ ukkhipati. Paraṃ vambhetīti ettakesu janesu ekopi attano dassanaṃ pare gaṇhāpetuṃ na sakkotīti evaṃ paraṃ hetṭhā khipati. Pubbeva kho panāti pubbe micchāḍḍassanaṃ gaṇhantasseva susīlyaṃ pahīnaṃ hoti, dussīlabhāvo paccupaṭṭhito. Evamassimeti evaṃ assa ime micchādiṭṭhiādayo satta. Aparāparaṃ uppajjanavasena pana teyeva micchādiṭṭhipaccayā aneke pāpakā akusalā dhammā uppajjanti nāma.

Tatrāti tāsu tesam samaṇabrāhmaṇānaṃ laddhīsu. Kaliggahoti parājayaggāho. Dussamatto samādinnoti duggahito dupparāmaṭṭho. Ekaṃsaṃ pharivā tiṭṭhatīti ekantaṃ ekakoṭṭhāsaṃ sakavādameva pharivā adhimuccitvā tiṭṭhati, “sace kho natthi paro loko”ti evaṃ santeyeva sotthibhāvāvaho hoti. Riñcatīti vajjeti.

96. Saddhammasaññattīti bhūtaḍḍhammasaññāpanā.

Kaṭaggahoti jayaggāho. Susamatto samādinnoti suggahito suparāmaṭṭho. Ubhayaṃsaṃ pharivā tiṭṭhatīti ubhayantaṃ ubhayakoṭṭhāsaṃ sakavādaṃ paravādañca pharivā adhimuccitvā tiṭṭhati “sace kho atthi paro loko”ti evaṃ santepi “sace kho natthi paro loko”ti evaṃ santepi sotthibhāvāvaho hoti. Paratopi ekaṃsaubhayaṃsesu imināva nayena attho veditabbo.

97. Karototi sahatthā karontassa. Kārayatoti āṇattiyā kārentassa. Chindatoti paresaṃ hatthādāni chindantassa. Pacatoti daṇḍena pīlentassa vā tajjentassa vā. Socayatoti parassa bhaṇḍaharaṇādīhi sokaṃ sayamaṃ karontassapi parehi kārentassapi. Kilamatoti āhārūpaccheda-bandhanāgārappavesanādīhi sayamaṃ kilamantassāpi parehi kilamāpentassāpi. Phandato phandāpayatoti paraṃ phandantaṃ phandanakāle sayampi phandato parampi phandāpayato. Pāṇamatipātayatoti pāṇaṃ hanantassapi hanāpentassapi. Evaṃ sabbattha karaṇakārāpanavaseneva attho veditabbo.

Sandhinti gharasandhiṃ. Nillopanti mahāvilopaṃ. Ekāgārikanti ekameva gharaṃ parivāretvā vilumpanaṃ. Paripanthe tiṭṭhatoti āgatāgatānaṃ acchindanattamaṃ magge tiṭṭhato. Karoto na karīyati pāpanti yaṃkiñci pāpaṃ karomīti saññāya karotopi pāpaṃ na karīyati, natthi pāpaṃ. Sattā pana karomāti evaṃsaññino hontīti attho. Khurapariyantena khuraneminā, khuradhārasadisapariyanta vā. Ekaṃ maṃsakhalanti ekaṃ maṃsarāsīṃ. Puñjanti tasseva vevacanaṃ. Tatonidānanti ekamaṃsakhalakaraṇanidānaṃ. Dakkhiṇatīre manussā kakkhaḷā dāruṇā, te sandhāya hanantotiādi vuttaṃ. Uttaratīre saddhā honti pasannā buddhamāmakā dhammamāmakā saṅghamāmakā, te sandhāya dadantotiādi vuttaṃ.

Tattha yajantoti mahāyāgaṃ karonto. Damenāti indriyadamenā uposathakammena. Saṃyamenāti sīlasaṃyamenā. Saccavajjenāti saccavacanena. Āgamoti āgamaṃ, pavattīti attho. Sabbathāpi pāpapuññaṃ kiriyameva paṭikkhipanti. Sukkapakkhopi vuttanayeneva veditabbo. Sesamettha purimavāre vuttasadisameva.

100. Natthi hetu natthi paccayoti ettha paccayo hetuvevacanaṃ. Ubhayenāpi vijjamānakameva kāyaduccaritādisaṃkilesapaccayaṃ kāyasucaritādivisuddhipaccayaṃ paṭikkhipanti. Natthi balaṃ, natthi vīriyaṃ, natthi

purisathāmo, natthi purisaparakkamoti sattānaṃ saṃkilesitum vā visujjhitum vā balaṃ vā vīriyaṃ vā purisena kātabbo nāma purisathāmo vā purisaparakkamo vā natthi.

Sabbe sattāti oṭṭhagoṇagadrabhādayo anavasese nidassenti. Sabbe pāṇāti ekindriyo pāṇo dvindriyo pāṇoti ādivasena vadanti. Sabbe bhūtāti aṇḍakosavatthikosesu bhūte sandhāya vadanti. Sabbe jīvāti sāliyavagodhumādayo sandhāya vadanti. Tesu hete viruhanabhāvena jīvasaññino. Avasā abalā avīriyāti tesaṃ attano vaso vā balaṃ vā vīriyaṃ vā natthi. Niyatisaṅgatibhāvapariṇatāti ettha niyatīti niyatatā. Saṅgatīti channaṃ abhijātīnaṃ tattha tattha gamanaṃ. Bhāvoti sabhāvoyeva. Evaṃ niyatiyā ca saṅgatiyā ca bhāvena ca pariṇatā nānappakārataṃ pattā. Yena hi yathā bhavitabbaṃ, so tattheva bhavati. Yena no bhavitabbaṃ, so na bhavatīti dassenti. Chasvevābhijātīsūti chasu eva abhijātisu tathā sukhañca dukkañca paṭisaṃvedenti, aññā sukhadukkhabhūmi natthīti dassenti.

Tattha cha abhijātiyo nāma kaṇhābhijāti nīlābhijāti lohitābhijāti haliddābhijāti sukkābhijāti paramasukkābhijātīti. Tattha sākuṇiko sūkariko luddo macchaghātaḥ cora coraghātaḥ, ye vā panaññepi keci kurūrakammantā, ayaṃ kaṇhābhijāti nāma. Bhikkhū nīlābhijātīti vadanti. Te kira catūsu paccayesu kaṇṭake pakkipitvā khādanti. “Bhikkhū ca kaṇṭakavuttino”ti ayañhi nesaṃ pāḷiyeva. Atha vā kaṇṭakavuttikā evaṃ nāma eke pabbajitāti vadanti. “Samaṇakaṇṭakavuttikā”tipi hi nesaṃ pāḷi. Lohitābhijāti nāma nigaṇṭhā ekasātakāti vadanti. Ime kira purimehi dvīhi paṇḍaratarā. Gihī acelakasāvakaḥ haliddābhijātīti vadanti. Iti attano paccayadāyake nigaṇṭhehi jettakatare karonti. Nando, vaccho, saṅkicco, ayaṃ sukkābhijātīti vadanti. Te kira purimehi catūhi paṇḍaratarā. Ājīvake pana paramasukkābhijātīti vadanti. Te kira sabbehi paṇḍaratarā.

Tattha sabbe sattā paṭhamam sākuṇikādayova honti, tato visujjhamānā sakyasamaṇā honti, tato visujjhamānā nigaṇṭhā, tato ājīvakasāvakaḥ, tato nandādayo, tato ājīvakāti ayametesaṃ laddhi. Sukkapakkho vuttapaccanīkena veditabbo. Sesamidhāpi purimavāre vuttasadisameva.

Imāsu pana tīsu diṭṭhīsu natthikadiṭṭhi vipākaṃ paṭibāhati, akiriyadiṭṭhi kammaṃ paṭibāhati, ahetukadiṭṭhi ubhayampi paṭibāhati. Tattha kammaṃ paṭibāhantenāpi vipāko paṭibāhito hoti, vipākaṃ paṭibāhantenāpi kammaṃ paṭibāhitaṃ. Iti sabbepe atthato ubhayapaṭibāhakaḥ natthikavādā ceva ahetukavādā akiriyavādā ca honti. Ye pana tesaṃ laddhiṃ gahetvā rattitṭhāne divāttṭhāne nisinnā sajjhāyanti vīmaṃsanti, tesaṃ - “natthi dinnaṃ natthi yiṭṭhaṃ, karoto na kariyati pāpaṃ, natthi hetu natthi paccayo”ti tasmīṃ ārammaṇe micchāsati santiṭṭhati, cittaṃ ekaggaṃ hoti, javanāni javanti, paṭhamajavane satekicchā honti, tathā dutiyādīsu. Sattame buddhānampi atekicchā anivattino ariṭṭhakaṇṭakasadisā.

Tattha koci ekaṃ dassanaṃ okkamati, koci dve, koci tīṇipi, ekasmiṃ okkantepi dvīsu tīsu okkantesupi niyatamicchādiṭṭhikova hoti, patto saggamaggāvaraṇaṇceva mokkhamaggāvaraṇaṇca, abhabbo tassa attabhāvassa anantaraṃ saggampi gantum, pageva mokkham. Vaṭṭakhāṇu nāmesa satto pathavīgopako. Kiṃ panesa ekasmiṃyeva attabhāve niyato hoti, udāhu aññasmimpīti? Ekasmiññeva niyato, āsevanavasena pana bhavantarepi taṃ taṃ diṭṭhiṃ rocetiyeva. Evarūpassa hi yebhuyyena bhavato vuṭṭhānaṃ nāma natthi.

Tasmā akalyāṇajanaṃ, āsīvisamivoragaṃ;

Ārakā parivajjeyya, bhūtikāmo vicakkhaṇoti.

103. Natthi sabbaso āruppāti arūpabrahmaloko nāma sabbākārena natthi. Manomayāti jhānacittamayā. Saññāmayāti arūpajjhānasaññāya saññāmayā. Rūpānaṃyeva nibbidāya virāgāya nirodhāya paṭipanno hotīti ayaṃ lābhī vā hoti takkī vā. Lābhī nāma rūpāvacarajjhānalābhī. Tassa rūpāvacare kaṅkhā natthi, arūpāvacaraloke atthi. So - “ahaṃ āruppā atthīti vadantānampi natthīti vadantānampi suṇāmi, atthi natthīti pana na jānāmi. Catutthajjhānaṃ padaṭṭhānaṃ katvā arūpāvacarajjhānaṃ nibbattessāmi. Sace āruppā atthi, tattha nibbattissāmi, sace natthi, rūpāvacarabrahmaloke nibbattissāmi. Evaṃ me apaṇṇako dhammo apaṇṇakova aviraddhova bhavissatī”ti tathā paṭipajjati. Takkī pana appaṭiladdhajjhāno, tassāpi rūpajjhāne kaṅkhā natthi, arūpaloke pana atthi. So - “ahaṃ āruppā atthīti vadantānampi natthīti vadantānampi suṇāmi, atthi natthīti pana na jānāmi. Kasiṇaparikkammaṃ katvā catutthajjhānaṃ nibbattetvā taṃ padaṭṭhānaṃ katvā arūpāvacarajjhānaṃ nibbattessāmi. Sace āruppā atthi, tattha nibbattissāmi. Sace natthi, rūpāvacarabrahmaloke nibbattissāmi. Evaṃ me apaṇṇako dhammo apaṇṇakova aviraddhova bhavissatī”ti tathā paṭipajjati.

104. Bhavanirodhoti nibbānaṃ. Sārāgāya santiketi rāgavasena vaṭṭe rajjanassa santike. Saṃyogāyāti taṇhāvasena saṃyojanatthāya. Abhinandanāyāti taṇhādiṭṭhivasena abhinandanāya. Paṭipanno hotīti ayampi lābhī vā hoti takkī vā. Lābhī nāma aṭṭhasamāpattilābhī. Tassa āruppe kaṅkhā natthi, nibbāne atthi. So - “ahaṃ nirodho atthītipi natthītipi suṇāmi, sayaṃ na jānāmi. Samāpattiṃ pādakaṃ katvā vipassanaṃ vaḍḍhessāmi. Sace nirodho bhavissati, arahattaṃ patvā parinibbāyissāmi. No ce bhavissati, āruppe nibbattissāmī”ti evaṃ paṭipajjati. Takkī pana ekasamāpattiyāpi na lābhī, āruppe panassa kaṅkhā natthi, bhavanirodhe atthi. So - “ahaṃ nirodho atthītipi natthītipi suṇāmi, sayaṃ na jānāmi, kasiṇaparikkammaṃ katvā aṭṭhasamāpattiyo nibbattetvā samāpattipadaṭṭhānaṃ vipassanaṃ vaḍḍhessāmi. Sace nirodho bhavissati, arahattaṃ patvā parinibbāyissāmi. No ce bhavissati, āruppe nibbattissāmī”ti evaṃ paṭipajjati. Etthāha - “atthi dinnantiādīni tāva apaṇṇakāni bhavantu, natthi dinnantiādīni pana kathaṃ apaṇṇakāni”ti. Gahaṇavasena. Tāni hi apaṇṇakaṃ apaṇṇakanti evaṃ gahitattā apaṇṇakāni nāma jātāni.

105. Cattārometi ayaṃ pāṭiekkō anusandhi. Natthikavādo, ahetukavādo akiriyavādo, āruppā natthi nirodho natthīti evaṃvādino ca dveti ime pañca puggalā heṭṭhā tayo puggalāva honti. Atthikavādādayo pañca eko catutthapuggalova hoti. Etamatthaṃ dassetuṃ bhagavā imaṃ desanaṃ ārabhi. Tattha sabbam atthato uttānamevāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Apaṇṇakasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṭhamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια. 2. Σχόλια για τις μεσαίες πενήντα ομιλίες. 1. Το κεφάλαιο για τους οικογενειάρχες έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org